

ISSN : 2774 1354 (PRINT)
ISSN : 3056 9842 (ONLINE)

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
ROI ET BUDDHIST COLLEGE

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) 2566

Vol. 2 No. 2 (May-August 2023)

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

252 หมู่ 4 ต.นิเวศน์ อ.ธวัชบุรี

จ.ร้อยเอ็ด 45170

โทร. 043-568487

ISSN 2774 1354 (Print)

ISSN: 3056 9842 (Online)

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

Volume 2 No.2 May-August 2023

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2566

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ปีที่ 2 ฉบับที่ 2

พฤษภาคม-กันยายน 2566

Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

Volume 2 No.2 May-August 2023

จัดทำโดย สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ 043-568487

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

- **เจ้าของ**

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Owner**

Office of Academic Affairs Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **สำนักงาน**

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์
อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170

โทร/โทรสาร (043) 569517, (043) 569487 <http://roiet.mcu.ac.th/>

Email: Roiet@mcu.ac.th

- **Officer**

Roi Et Buddhist College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

252 M.4, Niwet, Thawutburi, Roi-et, Thailand, 45170

Tel/Fax: +66 43 569 517, 66 43 569487 <http://roiet.mcu.ac.th/>

Email: Roiet@mcu.ac.th

● **ที่ปรึกษา (Advisors)**

อธิการบดี	Rector
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	Vice-Rector for Administration
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	Vice-Rector for Academic Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	Vice-Rector for Planning and Development
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	Vice-Rector for General Affairs
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น	Vice-Rector for MCU
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	Dean, Graduate School
คณบดีคณะพุทธศาสตร์	Dean, Faculty of Buddhism
คณบดีคณะสังคมศาสตร์	Dean, Faculty of Social Sciences
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	Director, Buddhist Research Institute
ผู้อำนวยการกองวิชาการ	Director of Academic Division
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด	Director of Buddhist College

● **บรรณาธิการ**

พระครูสุตวรธรรมกิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร.	Phrakhrusutawarathammit, Asst.Prof. Dr.
---	---

● **ผู้ช่วยบรรณาธิการ**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา จันทวารีย์	Asst.Prof. Dr. Sukanda Junthavaree
--	------------------------------------

● **กองบรรณาธิการ (Editorial Board)**

ผศ.ดร.สยามพร พันธุ์ไชย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ไพฑูรย์ สอนมะไฟ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญาวาส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติวรเมธี, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.อภิชาต พรหมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูภาวนาพัฒน์บัณฑิต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอธิการณัฐวุฒิ สิริจันโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.พิบูล มีมานะ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ภักดี โพธิสิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผศ.ดร.สรพงศ์ แสงเรณู	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ.ธรรมรัตน์ สันธเดช	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

● ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.

พระเมธีธรรมจารย์, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ผศ.ดร.

พระมหาโยธิน โยธโก, รศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน วามสนิท

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร

รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชชนันท์ อิศรเดช

รองศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ มองอินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ้ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฮวดศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์ วงศ์พรพวัฒน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประเสริฐ ธลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ประณีต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดาภูมิ หมั่นมี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุริยา รักษาเมือง

ดร.กรกต ชาบบัณฑิต

ผศ.ดร. สุรพล พรหมกุล

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี
รศ.ดร.วิทยา ทองดี
ผศ.ดร.เรียงดาว ทวะชาลี

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ พลโท ดร.โอภาส รัตนบุรี
รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์
รศ.ดร.ยุภาพร ยุภาศ
ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา
รศ.ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์
รศ.ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง
รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา
ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ
ผศ.ดร.สาคร พรหมโคตร
ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี
ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู
ผศ.ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง
ผศ.อภิรักษ์ บุรรุ่งโรจน์
ผศ.ธรรมรัตน์ สินธุเดช
ผศ.พิมลศักดิ์ นิลผาย
พลเอก ผศ.ดร.เกษมชาติ นเรศเสนีย์

ดร.พรนภา เตียสุธิกุล

อาจารย์อรัญญา เดชพงษ์

นักวิชาการอิสระ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ตะวันออก
วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ

● ฝ่ายประสานงานและการจัดการ (Coordination and Management)

พระครูวินัยธรวรารุณี มหาวโร, ดร.
พระอธิการณัฐวุฒิ ฐานวุฑโฒ
พระณัฐวุฒิ ศิริจินโท, ดร.
พระครูใบฎีกาชาญยุทธ จิรสุโภ
พระอธิการระพีณ จิตธมโม
นายนาวิ แก้วดี
นางสาวอนงค์ นินทรราช
นางสาวชนัญชิตา ถาวะโร
นายจักรี ผารัตน์

● ฝ่ายประสานงานต่างประเทศ (Coordination of Foreign)

พระมหาคมคาย สิริปัญญา, ดร.

- ฝ่ายนิติกร (Legal officer)

พระพลากร สุ่มงคโล, ดร.

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญวาส

- พิสูจน์อักษร (Proofing)

ดร.พิกุล มีมานะ นางสาววิกุล วิสัยหล้า

- ศิลปกรรม (Designed) พระครูปริยัติวรเมธี, ผศ.ดร

ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร

- ฝ่ายสมาชิก

ผศ.อภิขญา พรรณศรี นางรมิตา สวนมะไฟ นางสาวณัญชิตยา แก้วดี

- กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน-ธันวาคม

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ได้จัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ผลงานทาง วิชาการ ผลงานวิจัย และแลกเปลี่ยนแนวคิด ความก้าวหน้าใหม่ทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ พร้อมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ได้ดำเนินการนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นคว้าวิจัย จากหลายกลุ่มสหวิทยาการ ซึ่งได้ผ่านการกลั่นกรอง พิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทรงความรู้ เพื่อให้ได้คุณภาพ และถูกต้องตามหลักวิชาการ ทางกองบรรณาธิการได้ดำเนินงานพัฒนาวารสารอยู่ตลอด ปรับปรุงระบบงานให้ สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ปัจจุบันได้พัฒนาสู่การเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิง วารสารไทย (TCI)

ในนามของบรรณาธิการ ขอเจริญพรขอบคุณผู้ร่วมเสนอผลงานทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการทุกท่าน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินบทความวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ส่งผลให้วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ มีคุณภาพและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวารสารให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ทางกองบรรณาธิการวารสารวิชาการสังคมศาสตร์ขอน้อมรับด้วยความยินดี และขอเจริญพร ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสุตวาทธรรมกิจ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

- ประโยชน์การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา
Benefits of practicing pilgrimage (Dhutangas) in Buddhism
พระศรีสัจญาณมุนี.....56
- วิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านโลกทัศน์ศีล 5 ในระดับมหัพภาค
Perspective transition via the 5 precepts at macro level
พระวิมาน คมกัปปโย.....73
- การดำเนินการเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด
The operation of the temple property
สมุทร สงวนสิน.....84
- ศึกษาการปฏิบัติธรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ
สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์
An approach of meditation practice for a life quality development in accordance with
the guideline of the dhamma practical school of wat par koonnoiy, saithong district,
vientiane city
พระพันทอง วิสุทธิปัญญา (โพธิ์มีชัย) และคณะ..... 95
- ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อประชาชน
ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
A Study of Belief in Kamma in Theravāda Buddhism of people in Muangprai sub-
district, Selaphum district, Roi-Et province
พระครูปริยัติวรคุณ และคณะ..... 102

ประโยชน์การปฏิบัติธุดงค์ในพระพุทธศาสนา

Benefits of practicing pilgrimage (Dhutangas) in Buddhism

พระศรีสังฆญาณมุนี

Phrasrisatjayanamuni

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chaiyaphum Buddhist College

E-mail: PhraSriSatjayanamuni @gmail.com

บทคัดย่อ

ธุดงค์ คือ สิ่งที่ขัดเกลากิเลสทั้งหลายให้เบาบางลง ตลอดถึงให้มีความสันโดษ พอเพียง พอประมาณในปัจจุบัน 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ และยารักษาโรค ธุดงค์มีความสำคัญในฐานะเป็นการฝึกฝนตนเองและในฐานะเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ ช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติได้ฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องและช่วยให้เป็นผู้มีความอดทนสูง มีจิตมั่นคง แน่วแน่ มกน้อย สันโดษ

ประโยชน์ของการปฏิบัติธุดงค์ต่อบุคคล คือ กายภาพทำให้เกิดร่างกายแข็งแรงเบาบาง มีกำลังในการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น ทำให้จิตภาพเกิดสติ กำหนดรู้ความเคลื่อนไหวของร่างกาย ประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ คือ การปกครองสงฆ์ยึดพระธรรมวินัยมีธรรมะสนับสนุนการดำเนินชีวิตของสงฆ์ การศึกษาของสงฆ์มีคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ การปฏิบัติของสงฆ์ทำให้เกิดสมาธิ ความอดทน และระงับราคะ โทสะ โมหะ ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาจากการปฏิบัติธุดงค์คือ สืบทอด และถ่ายทอดให้ลูกหลานปฏิบัติตาม การเผยแผ่ธรรมสามารถแนะนำประโยชน์ในชาตินี้ประโยชน์ชาติหน้าและประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน เป็นนักเผยแผ่ธรรมที่ดี งามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดพร้อมนำหลักธรรมมาอธิบายให้เข้าใจยิ่งขึ้น ประโยชน์ของการปฏิบัติธุดงค์ในการสงเคราะห์คือ การให้สิ่งของและการให้ธรรม ความยินดีในธรรม ทำให้สันตมหาชนะทุกขทั้งปวง เห็นตามความเป็นจริงของชีวิต รู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น การถือธุดงค์เป็นการยังชีพ บริสุทธิ มีผลเป็นสุข เป็นที่สรวลแก่สมณะ ทำให้สงบยิ่ง เป็นเหตุให้หลุดพ้น จากความทุกข์ทั้งปวง

คำสำคัญ: ประโยชน์, การปฏิบัติธุดงค์, พระพุทธศาสนา

Abstract

Dhutanga is something that purifies all defilements and makes them lighter as well as having solitude, sufficiency, and moderation in the four necessities: clothing, food, shelter, and medicine. Dhutanga is important as a form of self-cultivation and as a means of helping to spread Buddhism. That is, it helps practitioners to continuously train themselves and helps them to be highly tolerant, have a stable mind, be steadfast, carefree, and be secluded.

The benefit of practicing the Dhamma to a person is that it physically makes the body strong and light, have more strength to practice Dhamma, make the mental become conscious, determine the movement of the body. The benefit to monastic society is that

the monastic administration adheres to the Dhamma and Vinaya and has Dhamma supporting the monastic life. The education of monks includes Ganthadhura and Vipassanadhura. The practice of the monks creates concentration, patience, and suppresses lust, anger, and delusion. The benefits to Buddhism from practicing the Dhutanga are inherited and passed on to children and grandchildren to follow. Propagating the Dhamma can suggest benefits in this life, benefits in the next, and the greatest benefit is nirvana, be a good propagator Beautiful in the beginning, in the middle, and in the end, ready to bring Dhamma principles to explain for better understanding. The benefits of practicing pilgrimage in providing assistance are : giving things and giving Dhamma, delight in the Dhamma, makes the end of desire overcome all suffering, see the reality of life, be aware of the emotions that arise, observance of the pilgrimage is sustenance, purity, has happy results, is a place of restraint for monks, brings great peace, and is a cause of liberation from all suffering.

Keywords: benefit, practicing pilgrimage, Buddhism

1. บทนำ

ธุดงค์วัตร เป็นข้อวัตรปฏิบัติอย่างหนึ่ง ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ (พระพุทธโฆสเถระ รัตน, 2548:112) ทำลายกิเลสตัณหาในจิตใจให้หมดสิ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นระบบการฝึกฝน พัฒนาตนเพื่อขจัดหรือทำลายกิเลสได้อีกวิธีหนึ่ง ธุดงค์วัตรดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่เคร่งครัดยิ่งขึ้น เพื่อเผา กิเลสให้เหือดแห้งเร็วเข้า ตัวอย่างเช่น แทนที่จะบริโภคอาหารวันละมือ ก็อาจจะบริโภค 3 วันต่อมือ หรือถึง 7 วันต่อมือก็มี แทนที่จะนอนวันละ 8 ชั่วโมง อาจจะนอนวันละ 1-2 ชั่วโมง มีภิกษุบางรูปที่ไม่นอนเลย คือไม่เอา หลังแตะพื้น ถ้าจำเป็นต้องหลับก็นั่งหลับ (แสง จันทรงาม, 2531: 60) ในสมัยพุทธกาลมีพระสาวกบางรูปไม่ ยอมใช้จีวรสำเร็จรูป แต่เที่ยวเก็บเศษผ้าตามกองขยะหรือผ้าห่อศพที่เขาทิ้งไว้ตามป่าช้า เอามาซักตัดเย็บ ย้อม ทำเป็นจีวรใช้ และมีพระสาวกบางรูปไม่ยอมอยู่ในอาคารที่มีมุงมีบัง แต่ใช้ชีวิตอยู่ใต้ต้นไม้ ซึ่งการประพฤติ ปฏิบัติของพระสาวกดังกล่าวมานั้นเรียกว่าเป็นการปฏิบัติธุดงค์วัตรเพื่อฝึกฝนตนเองมุ่งทำลายกิเลสให้หมดไป ธุดงค์ เป็นจริยาวัตรพิเศษ สำหรับช่วยในการขัดเกลาจิตใจและปิดกั้นกระแสแห่งอารมณ์ช่วยให้เป็นผู้สันโดษ มั่นน้อยขึ้น ไม่ใช่สักขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นแต่เป็นพระพุทธานุญาตสำหรับพุทธบริษัทที่ต้องการจะ ปฏิบัติด้วยความสมัครใจของตนเอง เป็นข้อปฏิบัติที่ใครสมัครใจจะทำหรือไม่ก็ได้ เพราะไม่ใช่กิจจำเป็นหรือ วินัยที่ต้องปฏิบัติตามโดยส่วนเดียวแต่เป็นข้อที่ท่านแสดงไว้ สำหรับผู้ต้องการจะใช้วิธีนี้ เป็นอุบายวิธีในการขัด เกลาจิตใจเท่านั้น (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตญาณ), 2529: 500) ธุดงค์วัตรมีส่วนช่วยให้เกิดความมก น้อย สันโดษ ยินดีในที่สุด ปราศจากความเพียรเพิ่มส่วนแห่งอริยธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติ ญาณทัสสนะให้สูงขึ้นได้วิธีหนึ่ง เช่นเดียวกับกุศลธรรมเหล่าอื่น ๆ ในธุดงค์ทั้ง 13 ข้อ

2. ความหมายของธุดงค์

เจตนาเป็นความดำริจะสมาทานใด(มหาวงศ์ ชาญบาลี, 2466 : 234) เจตนาคือความดำริสมาทานนั้น นั้นแล ชื่อว่า ธุดงค์ คือ เป็นเหตุอันขจัดกิเลสธุดงค์ แปลว่า องค์แห่งธุดะ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 281) หมายเอา องค์แห่งบุคคลผู้มีกิเลสอันกำจัดแล้วอย่าง 1 หมายเอาธรรมเป็น เครื่องกำจัดกิเลสอย่างฎีกาเทวปุตตสังยุต ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า (ช.ชา.อ. (ไทย) 8/223) ก็ธรรมคือธุดงค์ ชื่อ

ว่า ตบะ เพราะเผาผลาญ ความละโมภ ด้วยอำนาจแห่งตัณหา ในหมวดธาตุมี จูร ธาตุเป็นต้น ท่านกล่าวว่า คีล ชื่อว่า ตบะ ในบทว่า ตโป นี้ เพราะอรรถว่า ยังอุกศลกรรมทั้งหลายให้เร่าร้อน พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต, 2545: 50) กล่าวว่า รุดงค์ แปลว่า องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์คุณของผู้กำจัดกิเลส รุดงค์เป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ แล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกบินไปฉะนั้น มิใช่เพื่อสะสม หรือเพื่อลาภสักการะและชื่อเสียง(พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2545: 51)พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจาโร ป.ธ.5) วัดบวรนิเวศวิหาร กล่าวว่า รุดงค์ เป็นวัตรจริยาพิเศษอย่างหนึ่ง ตามแต่ใครจะสมัครถือ ไม่ใช่กิจจำเป็นคือจะถือก็ได้ เป็นองค์เครื่องกำจัดกิเลส ที่เป็นไปเพื่อสันโดษมักน้อย แม้ไม่ใช่ทางมัชฌิมาปฏิบัติโดยตรง แต่ก็ใช่อุบายที่จะให้สามารถละปถิพธ 10 ได้ดี และยังบารมี 30 ทศให้บริบูรณ์ เพื่อข้ามมัชฌิมาปฏิบัติที่แท้จริงได้ เพราะเป็นไปกับด้วยความระงับและความทรามานฝึกฝน ที่จะให้เป็นคนใจเด็ดมั่นคง ควรแก่การงานในหน้าที่และควรแก่การตรัสรู้ (พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจาโร ป.ธ.5), 2529: 179-180)

สรุปได้ว่า รุดงค์ หมายถึง องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดขัดเกลากิเลส ในแง่ความเป็นข้อวัตรปฏิบัติ รุดงค์หมายถึง วัตรพิเศษหรือข้ออนุญาตสำหรับปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส ส่งเสริมการปฏิบัติตามพระวินัยและการกรรมฐานให้ดียิ่งขึ้น

3. หลักปฏิบัติรุดงค์

รุดงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถือปฏิบัติ นั้น ว่าโดยประเภทมีทั้งหมด 13 ประเภท ซึ่งเรียกว่า รุดงค์ 13 ประการ ภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์สามารถปฏิบัติได้อย่างรวดเร็วในรุดงค์วัตรทั้ง 13 ประการ แต่จะถืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ให้เหมาะกับจริตของตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538: 306-308) มีดังนี้ 1) ปิงสุกุลิกังคะ ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2) เตจวิริกังคะ ถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร 3) ปินติปาตีกังคะ ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร 4) สปัตถนจาริกังคะ ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร 5) เอกาสนิกังคะ ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร 6) ปัตตปินทิกังคะ ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร 7) ชลุปัจฉกัตติกังคะ ถือห้ามภัดอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร 8) อารัญญิกังคะ ถืออยู่ป่าเป็นวัตร 9) รุกขมุสิกังคะ ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร 10) อัปโลกาสิกังคะ ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร 11) โสสานิกังคะ ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร 12) ยถาสันถิติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร 13) เนสัชชิกังคะ ถือการนั่งเป็นวัตร ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงรายละเอียดของรุดงค์ในแต่ละประเภท ความหมาย ประเภทแห่งภิกษุผู้สมทานรุดงค์ การสมทานกรรมวิธี ความแตกของรุดงค์วัตรในบทนี้โดยจำแนกเป็นข้อๆ ดังนี้

3.1 เกี่ยวกับจีวรผ้าจีวรเป็นผ้าที่สำคัญ ที่ปกปิดทุกส่วนของร่างกาย เพื่อบำบัดความหนาว ร้อน ในฤดูต่างๆ รุดงค์วัตรจะกล่าวถึงการถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และถือผ้าไตรจีวรเป็นวัตรตามกำลังสติและปัญญา พระพุทธเจ้าไม่เจาะจง ไม่บังคับ พระสงฆ์ก็ถือข้อที่ตนเองกระทำได้ พร้อมจะกล่าวถึง การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรกับ ถือผ้าไตรจีวรเป็นวัตรดังต่อไปนี้

1) การถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรภิกษุผู้ถือปิงสุกุลิกังคะ ย่อมไม่รับคหบดีจีวร เทียวแสวงหาเฉพาะผ้าบังสุกุลเอามาทำจีวรใช้คำสมาทานสำหรับปิงสุกุลิกังคะว่า “คหบดีทานจีวร ปฏิภุชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดผ้าอันเป็นของคฤหบดีถวาย “ปิงสุกุลิกังคะ สมาธิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการทรงผ้าบังสุกุลเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

คำว่า ปิงสุกุล นี้ ท่านแสดงอรรถไว้ว่า ผ้าใดเป็นประดุกองฝุ่นในที่นั้น ๆ ด้วยอรรถว่าสูงขึ้นเพราะวางอยู่บนกองฝุ่น ในที่ทั้งหลายมีตรอกและป่าช้าและกองหยากเยื่อเป็นต้นที่ใดที่หนึ่ง เพราะเหตุนี้ ผ้าชิ้น จึงชื่อ

ว่า “ปิงสุกุล” ผ้าดุกองฝุ่น อีกนัยหนึ่ง ผ้าชื่อว่า ปิงสุกุล เพราะไปสู่ภาวะของผ้าอันบุคคลเกลียด อธิบายว่าถึงความเป็นผ้าที่เขาเกลียด ประดุจฝุ่น องค์แห่งภิกษุปิงสุกุลิกะ เหตุ ท่านเรียกว่า องค์ เพราะฉะนั้น พึงทราบว่ คำว่า องค์ นั้น เป็นชื่อแห่งการสมาทาน ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเป็นปิงสุกุลิกะแห่งภิกษุนั้น นี่เป็นวินิจฉัยอุตตงค์ โดยอรรถาธิบายผ้าปิงสุกุลต่าง ๆ ส่วนประเภทพึงทราบดังต่อไปนี้ คือ ปิงสุกุลิกภิกษุมี 3 จำพวก คือ ผู้ถืออย่าง อุกฤษฏ์ 1 ผู้ถืออย่างกลาง 1 ผู้ถืออย่างเพลลา 1 ใน 3 จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถือเอาแต่ผ้าที่ตกในป่าช้าเท่านั้น ชื่อว่า เป็นผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ ภิกษุผู้ถือเอาจีวรที่ผู้ปรารถนาบุญทอดไว้ ด้วยคิดหวังว่า บรรพชิต จักถือเอาดังนี้ ชื่อว่า ผู้ถืออย่างกลาง ภิกษุผู้ถือเอาผ้าที่เขาวางถวายแทบเท้า ชื่อว่า ผู้ถืออย่างเพลลา รุดงค์ของปิงสุกุลิกภิกษุ 3 จำพวกนั้น จำพวกใดจำนวนหนึ่งก็ตาม ย่อมแตกในขณะที่เธอยินดีผ้าที่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ถวายตามความชอบใจพอใจของตน (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2532: 282-284)

ผ้าที่ท่านผู้แจกจีวรของสงฆ์แจกให้ตามลำดับพรรษาก็ดี จีวรประจำเสนาสนะก็ดี ก็ไม่เป็นผ้าบังสุกุล ผ้าที่จีวรภิกษุไม่ได้แจกให้เท่านั้น จึงเป็นผ้าบังสุกุล แม้ในผ้าบังสุกุลชนิดนั้น ผ้าใดที่หายทอดไว้แทบเท้าของภิกษุ แต่ภิกษุนั้นวางถวายในมือของปิงสุกุลิกภิกษุ ผ่านนั้นชื่อว่า “เอกโตสุทธิกะ” บริสุทธิแต่ฝ่ายเดียว ผ้าใดที่หายถวายในมือของภิกษุ แล้วภิกษุนั้นทอดไว้แทบเท้า แม้ผ้านั้นก็เป็นเอกโตสุทธิกะ ผ้าใดที่ทั้งหายทอดไว้แทบเท้าของภิกษุทั้งภิกษุก็ถวายโดยวิธีอย่างเดียวกัน ผ่านนั้นจึงเป็นอุกโตสุทธิกะ บริสุทธิทั้งสองฝ่าย ผ้าใดที่ภิกษุได้มาเพราะวางในมือ แล้วภิกษุนั้นก็วางในมือเหมือนกัน ผ่านนั้นชื่อว่าจีวรอย่างไม้อุกฤษฏ์ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1381) ปิงสุกุลิก ภิกษุรู้ความต่างแห่งผ้าบังสุกุลนี้อย่างนี้แล้วจึงควรใช้จีวร นี่เป็นวิธีในปิงสุกุลิกังคะนี้

2) การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร

ภิกษุผู้ถือเตจิวริกังคะ ย่อมไม่ใช้จีวรผืนที่ 4 นุ่งห่มเฉพาะไตรจีวรอันเป็นผ้าอธิฐานคำสมาทานสำหรับเตจิวริกังคะ “จตุตถจีวร ปฏิกขาปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดจีวรผืนที่ 4 “เตจิวริกังคะสมาธิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันทรง 3 ผืนเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ ก็เตจิวริกังคะภิกษุนั้น ได้ผ้าสำหรับทำจีวรมาแล้ว ยังไม่อาจจะทำได้ เพราะไม่สบายเสียก็ดี ยังมีได้กะไว้ก็ดี เครื่องอุปกรณมีเข็มเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ยังไม่พร้อมมูลก็ดีตราบใด ก็พึงเก็บไว้ได้ตราบนั้น โทษเพราะการเก็บไว้เป็นปัจจัยมิได้มี แต่ว่าจำเดิมแต่เวลาที่ยอมแล้ว จะเก็บไว้ไม่สมควร ถ้าเก็บไว้ เธอจะได้ชื่อว่า เป็นรุดงค์โจร ภิกษุเป็นโจรเพราะรุดงค์นี้เป็นวิธีในเตจิวริกังคะนั้นว่าโดยประเภท แม้ภิกษุเตจิวริกะนี้ก็มี 3 จำพวก ใน 3 จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ในเวลายอมผ้า พึงยอมผ้าอันตราสวก หรือผ้าอุตตราสงค์(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538 : 422) นุ่งผืนนั้นแล้วจึงยอมอีกผืนหนึ่งพึงห่มผ้าอุตตราสงค์นั้นแล้วจึงยอมผ้าสังฆาฏิ แต่จะนุ่งผ้าสังฆาฏิ ไม่ควรอันนี้เป็นวัตรในเสนาสนะชายบ้านสำหรับภิกษุเตจิวริกะนั้น ส่วนภิกษุเตจิวริกะผู้อยู่ในป่า จะชักยอม 2 ผืนในคราวเดียวกันก็ได้ แต่พึงนั่งอยู่ใกล้ ๆ พอที่เห็นว่าเห็นใคร ๆ มาเข้าสามารถจะชักผ้ากาสาละมาคลุมตัวได้ทัน สำหรับท่านผู้ถืออย่างกลาง ตามปกติ ผ้ากาสาละสำหรับยอมผ้าในโรงยอมมีอยู่ นุ่งหรือห่มผ้านั้นแล้วทำรณกรรม คือการยอมผ้า ก็ควรสำหรับผู้ถืออย่างเพลลา จะนุ่งหรือห่มจีวรของภิกษุผู้ที่ชอบพอกันแล้วทำรณกรรมก็ควร แม้ผ้าปูที่นอนที่เป็นของมีอยู่ในเสนาสนะนั้น ก็ควรแก่ภิกษุเตจิวริกะผู้ถืออย่างเพลลานั้น แต่จะรักษาไว้ไม่ควร จะใช้แม้จีวรของภิกษุผู้ที่ชอบพอกันในระหว่าง ๆ ก็ยอมไม่ควร ก็แลภิกษุเตจิวริกะจะมีผ้าผืนที่ 4 เพิ่มขึ้นก็ได้แต่เฉพาะผ้าอังสะอย่างเดียว แต่ผ้าอังสะนั้นกว้างประมาณคืบหนึ่ง ยาวประมาณ 3 คอเท่านั้น จึงควร ก็รุดงค์ของภิกษุเตจิวริกะทั้ง 3 ประเภทนี้ ย่อมแตกในขณะที่เธอยินดีจีวรผืนที่ 4 นั้น นี่เป็นความแตกในเตจิวริกังคะนี้

3.2 เกี่ยวกับปณิธานการออกบิณฑบาตของพระภิกษุเป็นกิจวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการบิณฑบาตว่าเป็นกิจอัน

ประเสริฐ หรือในสามัญเรียกว่าการโปรดสัตว์ เพราะการออกบิณฑบาตนั้นนับว่าเป็นการเผยแผ่พระศาสนาทางหนึ่งด้วย ดังในสมัยพุทธกาลที่พระภิกษุสงฆ์จะเทศนาโปรดแก่บรรดาชาวบ้านซึ่งมาร่วมทำบุญ อันเป็นต้นเหตุแห่งการสวดให้พรหลังภัตตกิจในปัจจุบันนี้

1) การถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตรภิกษุผู้ถือบิณฑบาตถึงคະຍ່ອມไม่รับอดิเรกลาภ ฉันทเฉพาะอาหารอันเทียวบิณฑบาตได้มาค้ำสมทานสำหรับบิณฑบาตถึงคະຍ່ອມว่า “อดิเรกลาภ ปฏิกิขิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดอดิเรกลาภ “บิณฑบาตถึงคະຍ່ອມ สมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการเทียวบิณฑบาตเป็นปกติสมทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ ก็บิณฑบาตถึงภิกษุหนึ่ง ไม่พึงยินดีภัต 14 อย่าง เหล่านี้คือ (1) สังฆภัต ภัตที่เขาถวายสงฆ์ทั่วไป (2) อุทเทศภัต ภัตที่เขาเจาะจงถวายเฉพาะตัว (3) นิมนตนภัต ภัตในที่นิมนต์ (4) สลากภัต ภัตที่ถวายโดยฉลาก (5) ปักขิกภัต ภัตถวายประจำปักข์ (6) อุโปสถิกภัต ภัตถวายประจำวันอุโปสถ (7) ปาฏิปทิกภัต ภัตถวายประจำวันปาฏิบ (8) อาคันตุกภัต ภัตเพื่อภิกษุอาคันตุกะ (9) คมิกภัต ภัตเพื่อภิกษุผู้เตรียมเดินทาง (10) คิลานภัต ภัตเพื่อภิกษุอาพาธ (11) คิลานุปัฏฐากภัต ภัตเพื่ออุปัฏฐากภิกษุอาพาธ (12) วิหารภัต ภัตประจำวิหาร (13) ธูวภัต ภัตประจำบ้านใกล้วัด (14) วารภัต ภัตที่เขาถวายโดยวาระ คือ แบ่งเวรกันถวายภัตเหล่านั้น ถ้าทายกผู้ถวายหาได้กล่าวออกชื่อภัต โดยนัยเป็นต้นว่า ขอท่านทั้งหลายจงรับสังฆภัตเถิด ดังนี้ กล่าวว่ ขอสงฆ์จงรับภิกษาในเรือนของข้าพเจ้า แม้ท่านทั้งหลายจงรับภิกษาเถิดดังนี้แล้วถวายไซ้ บิณฑบาตถึงภิกษุจะยินดีภัตเหล่านั้น ก็ควร สลากที่ไม่มียามิสแต่สงฆ์ก็ดี ภัตที่เขาหุงไว้ในวิหารก็ดี ย่อมควร โดยแท้แล นี่เป็นวิธีของภิกษุผู้ถือบิณฑบาตถึงคະຍ່ອມ

ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ ย่อมรับภิกษาที่ทายกนำมาเบี่ยงหน้าก็ได้ เบี่ยงหลังก็ได้ ยืนอยู่ที่ประตูบ้านหนึ่ง แม้เมื่อมีคนรับบาตรก็ให้ไปได้ รับภิกษาที่เขานำมาถวายในเวลากลับก็ได้ แต่นั่งลงแล้วย่อมไม่รับภิกษาในวันนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างกลาง แม้ นั่งลงแล้วยังรับได้ในวันนั้น แต่ไม่รับเพื่อจะฉันในวันพรุ่งนี้ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลาย่อมรับเพื่อจะฉันในวันพรุ่งนี้ก็ได้ ในวันต่อไปก็ได้ บิณฑบาตถึงภิกษุทั้ง 2 ประเภทนั้น ย่อมไม่ได้ความสุขในการอยู่โดยเสรี ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ เท่านั้นจึงจะได้ความสุข

2) สบทานจาริกังคะ การถือเทียวบิณฑบาตไปตามแถว ภิกษุผู้ถือสบทานจาริกังคะประพฤติวัตรเหมือนภิกษุผู้ถือบิณฑบาตถึงคະຍ່ອມ แต่อุกฤษฏ์กว่ารับตามแถวอันเดียว เช่น ข้างขวามือหรือข้างซ้ายมือ ไม่รับข้ามแถวหรือในแถวเดียว ไม่รับข้ามรายฝ่ายภิกษุผู้ถือบิณฑบาตถึงคະຍ່ອມ ย่อมรับข้ามแถวค้ำสมทานสำหรับสบทานจาริกังคะว่า “โลอุปจารี ปฏิกิขิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดการเทียวโดยละโมบเสีย “สบทานจาริกังคะ สมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมทานองค์แห่งภิกษุผู้ถือเทียวไปตามลำดับเรือนเป็นปกติ สมทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

แม้เมื่อเดินทาง พึงเทียวไป อย่าลวงเลยหมู่บ้านที่ไปถึงเข้าไปในเวลาภิกษาจารไปเสีย เธอจะไม่ได้อาหารเลย หรือได้นิดหนึ่งก็ตาม ในหมู่บ้านนั้น ก็พึงเทียวไปตามลำดับหมู่บ้านเถิดนี้เป็นวิธีแบ่งสบทานจาริกังคะนั้นว่า โดยประเภท แม้สบทานจาริกภิกษุนี้มี 3 จำพวก ใน 3 จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ย่อมไม่รับภิกษาที่เขานำมาเบี่ยงหน้าก็ดี ภิกษาที่เขานำมาเบี่ยงหลังก็ดี ภิกษาที่เขานำมาถวายในเวลากลับก็ดี แต่ที่ประตูบ้านหนึ่ง ย่อมปล่อยบาตรได้ ความจริงในจุดนี้ ภิกษุที่เสมอกับพระมหากัสสปเถระหาไม่ แม้ถึงกระนั้น ที่ปล่อยบาตรของพระเถระ ก็ยังปรากฏอยู่เหมือนกัน ภิกษุผู้ถือปานกลาง ย่อมรับภิกษาที่เขานำมาเบี่ยงหน้าหรือเบี่ยงหลังนั้นก็ได้ ที่เขานำมาในเวลากลับก็ได้ที่ประตูบ้านหนึ่ง ก็ปล่อยบาตรได้ แต่ยอมนั่งคอยภิกษาโดยข้อที่ไม่นั่งคอยภิกษาอย่างนี้ชื่อว่า อนุโลมตามภิกษุบิณฑบาตถึงคະຍ່ອມอย่างอุกฤษฏ์ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลาย่อมนั่งคอยในวันนั้นได้จุดของสบทานจาริกภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ แต่พอการเทียวไปด้วยความละโมบเกิดขึ้นก็ยอมแตกได้ นี่เป็นความแตกในสบทานจาริกังคะนั้น

3) เอกาสนิกังคะ การถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร ภิกษุผู้ถือเอกาสนิกังคะ ย่อมถือนั่งฉัน ณ ที่แห่งเดียว ลูกจากที่แล้ว ไม่ฉันอาหารอีกในวันนั้นโดยความกตือถือนั่งอาหารเพียงวันละหน คำสมาทานสำหรับเอกาสนิกังคะว่า “นานาสนโภชนปฏิกิปปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดการฉัน ณ อาสนะต่าง ๆ “เอกาสนิกังคะสมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้เอกาสนิกิภิกษุฉัน เมื่อจะนั่งในโรงฉัน อย่างนั่งที่เถรอาสน์ (ที่นั่งพระเถระ) พึงกำหนดอาสนะอันสมควรว่า อาสนะนี้จักถึงแก่ตน แล้วจึงนั่ง ถ้าการฉันของเธอค้างอยู่ อาจารย์หรืออุปัชฌาย์มาลุกขึ้นทำวัตรย่อมควร ส่วนพระติปิฎกจูฬายเถระ ก็กล่าวว่า อาสนะพึงรักษาหรือว่า การฉันพึงรักษาก็ตาม แต่เพราะว่าภิกษุนี้ เป็นผู้ฉันค้างอยู่แล้ว เพราะเหตุนี้จึงทำวัตรเสียเถิด แต่อย่างฉันโภชนะเลยนี้เป็นวิธีของเอกาสนิกิภิกษุนั้นว่าโดยประเภทแม้เอกาสนิกิภิกษุนี้ก็มี 3 จำพวก ใน 3 จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์โภชนะจะน้อยหรือมากก็ตามเถิด เธอห้อยมือลงในโภชนะใด ย่อมไม่ได้เพื่อจะรับโภชนะอื่นจากโภชนะนั้น แม้ถ้าคนทั้งหลายทราบ ว่า พระเถระไม่ได้ฉันอะไร ๆ เลย แล้วนำเภสัชมีเนยใส เป็นต้นมา เนยใสเป็นต้นนั้น ย่อมควรเพื่อเภสัชเท่านั้น ไม่ควรเพื่ออาหาร ผู้ถืออย่างกลาง ย่อมได้เพื่อจะรับโภชนะอื่น ติราบเท่าที่กตในบาตรยังไม่หมดไป ด้วยว่าภิกษุนี้ชื่อว่า ผู้มีโภชนะเป็นที่สุดภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา(กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2532: 290) ย่อมได้เพื่อจะฉันติราบเท่าที่ยังไม่ลุกจากอาสนะ ด้วยว่าภิกษุนี้ ชื่อว่า ผู้มีน้ำเป็นที่สุด เพราะฉันได้ติราบเท่าที่ยังไม่รับน้ำล้างบาตรบ้าง ชื่อว่า ผู้มีอาสนะเป็นที่สุด เพราะฉันได้ตลอดเวลาที่ยังไม่ลุกขึ้นบ้าง รุดงค์ของเอกาสนิกิภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกต่างกันขณะที่เธอนั่งฉันโภชนะ ณ อาสนะต่างๆ นี่เป็นความแตกต่างในเอกาสนิกังคะนี้

4) ปัตตปิณฑิกังคะ การถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ภิกษุผู้ถือปัตตปิณฑิกังคะ ไม่ใช้ภาชนะรองของฉันตั้งแต่ 2 ใบขึ้นไป ย่อมฉันเฉพาะของในบาตรเท่านั้น คำสมาทานสำหรับปัตตปิณฑิกังคะว่า “พุตติยาชนปฏิกิปปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดภาชนะที่ 2 “ปัตตปิณฑิกังคะสมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการฉันก่อนข้าวในบาตรเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ปัตตปิณฑิกิภิกษุฉัน ในเวลาต้มข้าวต้ม เมื่อได้กับข้าววางในภาชนะแล้ว ควรฉันกับก่อนหรือต้มข้าวต้มก่อนก็ได้ เพราะว่าถ้าเธอปนกับลงในข้าวต้ม เมื่อกับมีปลาร้า เป็นต้นปนลงไป ข้าวต้มจะปฏิกูลไปเสีย อันภิกษุผู้จะฉัน ทำให้เป็นของไม่ปฏิกูลนั้นแหละฉันจึงจะควร เหตุนี้ ขอนี้ข้าพเจ้ากล่าวหมายเอากับข้าวรูปนั้น แต่สิ่งอันใดเป็นของไม่เน่าเสียได้ เช่น น้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด สิ่งอันนั้นพึงปนลงไปได้ แต่เมื่อจะรับ พึงรับแต่พอประมาณ ใช้มือถือผัดสด และมันดิบฉัน ก็ควร แต่ไม่ทำอย่างนั้น ก็ต้องใส่ลงไปในบาตรเท่านั้น ก็เพราะห้ามภาชนะที่ 2 ของอย่างอื่นแม้แต่ใบไม้ ก็ไม่ควรแล นี่เป็นวิธีแห่งปัตตปิณฑิกิภิกษุนี้

สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ จะทิ้งกากก็ไม่ควร เว้นแต่เวลาที่เคี้ยวอ้อย จะบิ(พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 626)ก่อนข้าว ปลา เนื้อ และขนมฉัน ไม่ควรสำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง จะใช้มือข้างเดียวบิฉันก็ควร ภิกษุผู้ถืออย่างกลางนี้ จึงชื่อว่า โยคีมือส่วนภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา มีชื่อว่า โยคีบาตร สำหรับผู้ถืออย่างเพลลานั้น สิ่งอันใดอาจจุลงในบาตรได้บิสิ่งอันนั้นด้วยมือหรือฟันเคี้ยวกินก็ได้หมด รุดงค์ของปัตตปิณฑิกิภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกต่างกันขณะที่เธอนั่งฉันโภชนะที่ 2 นี่เป็นความแตกต่างในปัตตปิณฑิกังคะ

5) ขลุปัจฉาภัตติกังคะ การถือห้ามภัตอันนำมาถวายภิกษุผู้ถือขลุปัจฉาภัตติกังคะ เมื่อลงมือฉันแล้ว มีผู้นำอาหารมาถวายไม่รับ ถูกเข้าเช่นนั้นชื่อว่าห้ามอาหารแล้ว เป็นอันฉันได้แต่มือเดียว คำสมาทานสำหรับขลุปัจฉาภัตติกังคะว่า “อติริตตโภชน ปฏิกิปปามิ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538: 365) แปลว่า ข้าพเจ้างดโภชนะอันเป็นอติริตตเสีย “ขลุปัจฉาภัตติกังคะสมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการไม่ฉันภัตภายหลังเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ ภิกษุขลุปัจฉาภัตติกะนั้นห้ามภัตแล้ว จะให้ทำโภชนะให้เป็นกับปิยะแล้วฉันอีกไม่ได้ นี่เป็นวิธีของขลุปัจฉาภัตติกิภิกษุนั้นว่าโดยประเภท แม้ขลุปัจฉาภัตติก

ภิกษุนี้ก็มี 3 จำพวก ใน 3 จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์เพราะเหตุที่ชื่อว่า การห้ามในบิณฑบาตแรกย่อมไม่มี แต่เมื่อเธอกลืนบิณฑบาตรายแรกนั้นเข้าไปก็เป็นอันห้ามรายอื่น เพราะเหตุนั้น เธอได้ชื่อว่า ห้ามอย่างนั้นแล้ว ครั้นกลืนบิณฑบาตรายแรกเข้าไปแล้ว ย่อมไม่ฉันบิณฑบาตรายที่ 2 ภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ห้ามในโภชนะอันใด ย่อมฉันแต่โภชนะอันนั้นเท่านั้น ภิกษุผู้ถืออย่างเพลา ย่อมฉันได้ตลอดเวลาที่ตนยังไม่ลุกจากอาสนะจุดค์ของชลุปิจฉาภัตติกภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เมื่อเธอห้ามแล้วให้ทำเป็นกัปปิยะฉัน นี่เป็นความแตกในชลุปิจฉาภัตติกังคะ

3.3 เกี่ยวกับเสนาสนะเสนาสนะตามธรรมชาติ โคนไม้ ป่า ถ้ำ เป็นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกล่าวคือเป็นที่สำหรับปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระสงฆ์ผู้ออกจากเรือนบวชอุทิศตัวต่อพรหมจรรย์ในที่นี้จะกล่าวถึง การถืออยู่ป่าเป็นวัตร อยู่โคนไม้ อยู่ในที่แจ้ง อยู่ป่าช้า อยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้ การถืออันเป็นวัตร จะขยายอธิบายต่อไป

1) อารัญญิกังคะ การถืออยู่ป่าเป็นวัตรภิกษุผู้ถืออารัญญิกังคะ ย่อมไม่อยู่แรมคืนในบ้าน ย่อมอยู่แรมคืนในป่าที่ห่างจากบ้านคน โดยกำหนดที่สุด 500 ชั่วณู คือ 25 เส้น ตามทางเดินโดยปกติ คำสมาทานสำหรับอารัญญิกังคะว่า “คามนตเสนาสนํ ปฏิทฺธิปามิ” แปลว่าข้าพเจ้างดเสนาสนะชายป่า “อารัญญิกังคํ สมาทียามิ” แปลว่าข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการอยู่ป่าเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้อารัญญิกภิกษุนั้น ควรละเสนาสนะชายบ้านเสียแล้ว ยังอรุณให้ตั้งขึ้นในป่าเถิด บ้านกับทั้งอุปจาร นั้น ชื่อว่า เสนาสนะชายบ้าน ในค่านั้น บ้านมีกระโทมหลังเดียวหรือหลายหลังก็ตาม มีรั้วล้อม หรือไม่มีรั้วล้อมก็ตาม มีคนอยู่หรือไม่มีคนอยู่ก็ตาม อย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่าบ้าน โดยที่สุดแม้หมู่เกวียนใด ๆ ที่จอดพักอยู่เกินกว่า 4 เดือน ก็ชื่อว่า บ้าน สำหรับบ้านที่มีรั้วล้อมถ้ามีอินทขิล 2 ชั้น เหมือนอนูราชปุระที่ที่กอนดินตกแห่งบุรุษผู้มีกำลังปานกลาง ยืนที่อินทขิลชั้นใน ชื่อว่า อุปจารบ้าน พระวินัยธรทั้งหลายก็กล่าวว่า อนึ่งลักษณะแห่งเลทพุบาตรนั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538: 259) ก็คือร่วมในแห่งที่ที่ตกลงแห่งกอนดินที่กว้างไป อย่างพวกคนหนุ่มรุ่น ๆ เมื่อจะแสดงกำลังของตน เขยียดแขนข้างกอนดินไปฉะนั้น ส่วนอาจารย์ฝ่ายพระสูตรก็กล่าวว่า ภายในที่ที่ตกของกอนดิน ที่กว้างไปทำนองโล่กา ก็ชื่อว่า เลทพุบาตร แต่ถ้าวิหารไม่ได้ล้อม เสนาสนะที่อยู่ต้นเพื่อนหรือโรงครัว หรือที่ประชุมประจำ ต้นโพธิ์หรือเจดีย์อันใด แม้ผิวอยู่ห่างจากเสนาสนะออกไป พึงทำที่นั้นให้เป็นแดนกำหนดวัดเถิด

ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ต้องยังอรุณให้ตั้งขึ้นในป่าตลอดกาลทั้งปวง ภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ย่อมได้เพื่อจะอยู่ในเสนาสนะชายบ้านตลอด 4 เดือนฤดูฝน ภิกษุผู้ถืออย่างเพลา ย่อมได้เพื่อจะอยู่ตลอด 4 เดือนฤดูเหมันต์(หนาว) ด้วยเมื่ออารัญญิกภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ มาแต่ป่าในเวลาที่ได้กำหนดไว้แล้วอย่างไรพึงธรรมอยู่ในเสนาสนะชายบ้าน แม้จนอรุณขึ้น จุดค์ย่อมไม่แตก พึงธรรมแล้วก็ไปแม้อรุณขึ้นในระหว่างทางจุดค์ไม่ก็แตก แต่ถ้าเมื่อพระธรรมกลีกลงขึ้นแล้ว เธอคิดว่านอนสักครู่แล้วจักไป ดังนี้ นอนเสียจนอรุณขึ้น หรือว่ายังอรุณให้ตั้งขึ้นในเสนาสนะชายบ้านตามชอบใจตนจุดค์ย่อมแตกแล นี่เป็นความแตกในอารัญญิกังคะ

2) รุกขมุลิกังคะ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรภิกษุผู้ถือรุกขมุลิกังคะ เป็นประเภทของภิกษุผู้ถืออารัญญิกังคะนั่นเอง ไม่ทำกุฏิอยู่ ย่อมอยู่ตามโคนต้นไม้ คำสมาทานสำหรับรุกขมุลิกังคะว่า “ฉนฺนํ ปฏิทฺธิปามิ” แปลว่าข้าพเจ้างดที่มุ่งบัง “รุกขมุลิกังคํ สมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ ณ โคนไม้เป็นปกติสมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ รุกขมุลิกภิกษุนั้น ควรเว้นต้นไม้เหล่านี้เสีย คือ ต้นไม้ที่ตั้งอยู่ระหว่างพรมแดนต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ ต้นไม้ที่มียาง ต้นไม้มีผล ต้นไม้มีดอก ต้นไม้มีค้างคาวต้นไม้มีโพรง ต้นไม้ที่อยู่กลางวัดแล้วจงเอาต้นไม้ที่อยู่ชายๆ วัดเถิด นี่เป็นวิธีของรุกขมุลิกังคะนั้น

ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์จงต้นไม้แล้ว จะใช้ใครแผ้วกวาดให้ตามชอบใจ หาได้ไม่ ต้องใช้เท้ากวาดใบไม้และอยากเยื่ออยู่เองภิกษุผู้ถืออย่างกลาง จะวานใครที่บังเอิญมาถึงที่นั้นแผ้วกวาดให้ก็ได้ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลา

จะเรียกคนงานวัดและสมณทูเทศ มาช่วยชำระ ทำให้เรียบแล้วเกลี่ยทราย ทำรั้วล้อม ติดประตูเสียด้วยแล้วจึงอยู่ได้ แต่ในวันที่มีงานมหกรรม รุกขมุสิกภิกษุอยู่อย่างนั้นอยู่ที่นี่ควรนั่งที่อื่นที่มีอะไรบังไว้ดูองค์แห่งรุกขมุสิกภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เธอสำเร็จความอยู่ในที่มุงบังพระอังคตฺรภณกาจารย์ทั้งหลาย กล่าวไว้ว่า (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2532: 296) ในขณะที่เธอรู้อยู่แล้ว ยังอรุณให้ตั้งขึ้นในที่มุงบังนี้ เป็นความแตกในรุกขมุสิกังคะ

3) อัฟโภกาสิกังคะ การถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ภิกษุผู้ถืออัฟโภกาสิกังคะก็เป็นประเภทของภิกษุผู้ถืออารัญญิกังคะเหมือนกัน แม้ตามโคนไม้ก็ไม่อยู่ ย่อมอยู่ในที่แจ้งๆ ที่เข้าใจว่าเที่ยวหลบแดดอยู่ตามเงาแห่งภูเขาและชายไม้เป็นต้น องค์ที่ 9 และองค์ที่ 10 นี้คงถือได้เฉพาะกาล เพราะในพรรษาจำจะต้องถือเสนาสนะตามวินัยนิยมนำมาสำหรับอัฟโภกาสิกังคะว่า “ฉนณญจ รุกขมุลญจ ปฏิกชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดที่มุงบังด้วย โคนต้นไม้ด้วย “อพโภกาสิกังคะ สมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่กลางแจ้งเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้การเข้าไปสู่โรงอุโบสถเพื่อการฟังธรรมก็ดี เพื่อกระทำอุโบสถก็ดี ย่อมควรแก่อัฟโภกาสิกภิกษุนั้น ถ้าเมื่อเธอเข้าไปแล้ว ฝนตกลงมาไซ้ เมื่อฝนยังตกอยู่ อย่าเพิ่งออกเลย ต่อฝนหยุดจึงออกไป อันอัฟโภกาสิกภิกษุนั้น เข้าไปสู่โรงฉันหรือโรงไฟ ท้าวตรกัฏฐิ เชื้อเชิญภิกษุเถระด้วยภัตตาหารในโรงฉันก็ดี เมื่อให้อุเทศหรือถือเอาอุเทศ เข้าไปแม้ในที่มุงบังก็ดี ขนเครื่องเสนาสนะมีเตียงตั้งเป็นต้นที่วางเกะกะอยู่ข้างนอก เข้าไปไว้ข้างในก็ดี ย่อมควร ถ้าเดินทาง ถือบริวารของภิกษุที่เป็นผู้เฒ่ากว่าไป เมื่อฝนตก เข้าสู่ศาลาอันตั้งอยู่ในท่ามกลางทาง ก็ควร ถ้ามิได้ถืออะไร จะแล่นไปด้วยหวังใจว่า จะอยู่ในศาลาย่อมไม่ควร แต่ควรเดินโดยปกติเข้าไป ยืนอยู่จนฝนหยุด จึงไปเถื่อนนี้เป็นวิธีแห่งอัฟโภกาสิกภิกษุ นัยแม่แห่งรุกขมุสิกภิกษุก็ดูจุนัยนี้

ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ จะเข้าไปอาศัยต้นไม้หรือภูเขาหรือเรือนอยู่ ย่อมไม่ควร ต้องทำกระโจมจีวรอยู่กลางแจ้งนั้นแหละ สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง จะเข้าไปอาศัยต้นไม้ ภูเขาและเรือนอยู่ ไม่เข้าไปข้างใน ก็ควรสำหรับภิกษุผู้ถืออย่างเพลา แม้เงื้อมเขาที่คนมิได้มุงบัง แม้ซุ้มกิ่งไม้ แม้ผ้า แม้กระท่อม อันตั้งอยู่ในนานั้น ๆ ที่คนเฝ้ามาเป็นต้นทั้งไวย่อมควรแลดูองค์ของอัฟโภกาสิกภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เธอไปสู่ที่มุงบังก็ดี โคนไม้ก็ดีเพื่ออยู่ พระอังคตฺรภณกาจารย์ทั้งหลาย ก็กล่าวไว้ว่า ในขณะที่เธอทราบอยู่แล้วยังอรุณให้ตั้งขึ้นในที่มุงบังก็ดี โคนไม้ก็ดี นั้น นี่เป็นความแตกในอัฟโภกาสิกังคะ

4) โสสานิกังคะ การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ภิกษุผู้ถือโสสานิกังคะ ย่อมอยู่แรมคืนในป่าช้า คำ สมาทานสำหรับโสสานิกังคะว่า “น สุสานํ ปฏิกชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดที่อันมิใช่ป่าช้า “โสสานิกังคะ สมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ในป่าช้าเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้คนทั้งหลายเมื่อตั้งหมู่บ้าน กำหนดที่แห่งใดไว้ว่า ที่นี้เป็นป่าช้า โสสานิกภิกษุนั้นอย่าเพิ่งอยู่ ณ ที่นั้น เพราะว่า ที่นั้น เมื่อศพยังมีได้ถูกเผา ก็ยังไม่นับว่าเป็นป่าช้า แต่ว่า จำเดิมแต่กาลที่เผาศพแล้วไป แม้หากจะร้างไปตั้ง 12 ปี ก็นับว่าเป็นป่าช้าอยู่ตนเอง โสสานิกภิกษุผู้อยู่ในป่าช้านั้นปฏิบัติดังนี้ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538: 298-299) (1) ไม่ควรให้ทำที่ต่าง ๆ มีประราจกรมเป็นต้น ตั้งเตียงตั้ง จัดน้ำฉันน้ำใช้แล้ว บอกธรรมอยู่ เพราะว่าจุดค้อนนี้หนัก เพราะเหตุนี้ โสสานิกภิกษุ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท แจ้งพระสังฆเถระหรือเจ้าหน้าที่ทางราชการให้ทราบไว้ เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแล้วจึงอยู่ (2) เมื่อเดินจงกรม ควรชำเลืองดูที่เผาศพไปด้วย (3) เมื่อไปป่าช้าเล่า ก็พึงหลีกเลี่ยงใหญ่เสีย เดินไปทางนอกเถิด (4) ควรกำหนดอารมณ์ให้แม่นยำเสียแต่ในตอนกลางวัน ด้วยเมื่อกำหนดเสียอย่างนั้นจะได้ไม่เป็นสิ่งชวนกลัวสำหรับเธอในเวลากลางคืน (5) อมนุษย์ทั้งหลาย แม้นมันจะเที่ยวส่งเสียงร้องไป ก็อย่าประหารมันด้วยวัตถุอะไร ๆ (6) อันโสสานิกภิกษุจะขาดไปป่าช้าเสียแม้แต่วันเดียว ย่อมไม่ควร พระอังคตฺร-ภณกาจารย์ ก็กล่าวไว้ว่า ยังมีขณิยาม ให้สิ้นไปในป่าช้า แล้วกลับเสียในปัจฉิมยาม ก็ควร (7) ของเคี้ยวของกินที่มนุษย์ชอบ เช่น ขนมโรยงา ข้าวเจือกล้วย ปลา เนื้อ นมสด

น้ำมันน้ำอ้อยงบ โสสานิกภิกษุไม่ควรเสพ(8) ไม่ควรเข้าไปสู่เรือนแห่งตระกูลแล นี่เป็นวิธีแห่งโสสานิกภิกษุนั้นว่าโดยประภพ แม้โสสานิกภิกษุนี้ก็มี 3 จำพวก ใน 3 จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ควรอยู่แต่ในป่าช้าที่มีการเผาศพเป็นประจำ มีซากศพมิได้ขาด และมีเสียงร้องให้อยู่เนื่องนิตย์ สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ในป่าช้าที่ได้ลักษณะ 1 ใน 3 ลักษณะ ก็ใช้ได้ สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา ในที่ที่ต่ำกว่าได้ลักษณะป่าช้าโดยนัยที่กล่าวแล้ว ก็ใช้ได้ รุดงค์แห่งโสสานิกภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกเพราะสำเร็จความอยู่ในที่อันมิใช่ป่าช้า พระอังกุตตรภาณกาจารย์ ก็กล่าวไว้ว่า ในวันที่เธอไม่ไปป่าช้า นี่เป็นความแตกในโสสานิกังคะ

5) ยถาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้ภิกษุผู้ถือยถาสันถติกังคะย่อมไม่ทำความอาลัยในเสนาสนะที่อยู่อันเป็นที่สบายถูกใจได้เสนาสนะไม่เป็นที่สบายไม่ถูกใจ ไม่แสหาเสนาสนะอื่น ภิกษุผู้เป็นเสนาสนคาหาปกะ จัดให้อยู่ ณ เสนาสนะใด ย่อมอยู่ ณ เสนาสนะนั้น แม้ถูกย้ายเสนาสนะในอุตุกาล ย่อมไม่ขัดขึ้น สำหรับคำสมาทานยถาสันถติกังคะว่า “เสนาสนโลลุปปี ปฏิกชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดความโลเลในเสนาสนะ “ยถาสันถติกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้เป็นปกติ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ยถาสันถติภิกษุนั้น เสนาสนะแห่งใด ที่เสนาสนคาหาปกะชี้แจงให้ว่าเสนาสนะนี้ได้แก่เธอ ก็ควรยินดีด้วยเสนาสนะแห่งนั้น ไม่ควรทำภิกษุอื่นให้ต้องย้าย นี่เป็นวิธีแห่งยถาสันถติภิกษุนี้ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ย่อมไม่ได้เพื่อจะถามถึงเสนาสนะที่ได้แก่ตนว่า อยู่ไกลหรือใกล้ไป หรือว่าอันตรายต่าง ๆ มีมนุษย์แลที่มิชชาติเป็นต้นรบกวนไหม ว่าร้อนหรือว่าหนาวไหม ภิกษุผู้ถืออย่างกลางถามได้แต่ไปตรวจดูไม่ได้ภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา ไปตรวจดูได้ ถ้าเสนาสนะที่แจกให้นั้น ไม่ชอบใจเธอ ถือเอาเสนาสนะอื่นก็ได้รุดงค์ของยถาสันถติภิกษุทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกในเมื่อพอสักว่าความโลเลในเสนาสนะเกิดขึ้น นี่เป็นความแตกในยถาสันถติกังคะ

6) เนสัชชิกังคะ การถือการนั่งเป็นวัตรภิกษุผู้ถือเนสัชชิกังคะ ย่อมไม่เอนหลังลงนอน สำเร็จอิริยาบถเพียง 3 นั่งกับยืนและเดินเท่านั้น องค์นี้เป็นอาการผินธรรมดา สำเร็จความสันนิษฐานว่า ถือได้ชั่วเวลาเท่านั้น มีเรื่องเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่า พระจักขุบาลถือตลอดพรรษาถึงเสียจักขุ คำสมาทานสำหรับเนสัชชิกังคะว่า “เสยยิ ปฏิกชิปามิ” แปลว่าข้าพเจ้างดการนอน “เนสัชชิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ด้วยการนั่งปกติ ดังนี้ สมาทานด้วยคำ 2 คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้เนสัชชิกภิกษุนั้น ใน 3 ยามแห่งราตรี ควรลุกขึ้นจงกรมเสียยาม 1 เพราะในอิริยาบถทั้งหลายการนอนเท่านั้น ไม่ควร นี่เป็นวิธีแห่งเนสัชชิกภิกษุนี้

ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ พนักอิง ผัวรัดเข้า ผัวรัดตัว ไม่ควรทั้งนั้น สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ของ 3 อย่างนั้น อย่างใดอย่างหนึ่งก็ใช้ได้ สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา แม้พนักอิง แม้ผัวรัดเข้า ผัวรัดตัว หมอน แม้เก้าอ้อปัญจังคะ เก้าอ้อสัตตังคะ ก็ใช้ได้เก้าอ้อที่เขาทำมีพนักหลังด้วย ชื่อปัญจังคะ เก้าอ้อที่เขาทำมีพนักหลังและพนักข้างทั้งสองข้างด้วยชื่อสัตตังคะ ได้ยินมาว่า คนทั้งหลาย ได้ทำเก้าอ้อสัตตังคะนั้น พระติปิฎกจุฬายาเถระได้เป็นพระอนาคามี แล้วปรินิพพาน รุดงค์ของภิกษุเนสัชชิกะทั้ง 3 จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะพอว่าสำเร็จการนอนลงไป นี่เป็นความแตกในเนสัชชิกังคะ(กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538 : 301)

การอยู่ในเสนาสนะเป็นสถานที่สงัด เรียบง่าย ไม่พลุกพล่าน ไม่โอ้อาหารหรรษา ทำให้กิเลสทั้งหลายไม่สามารถเข้าใกล้ได้เพราะมีเกาะกำบังด้านจิตใจ ซึ่งช่วยให้การประพุดติพรหมจรรย์เกิดประโยชน์สูงสุดกล่าวคือเป็นการเข้าถึงแก่นพระพุทธศาสนาโดยตรงไม่มัวติดในสิ่งแปลกปลอมด้วยความรู้ และการปฏิบัติ

4. ประโยชน์ในการปฏิบัติรุดงค์ในทางพระพุทธศาสนา

พระรุดงค์ท่านเดิน ทำให้ไม่ติดที่ และเป็นการฝึกทำสมาธิ (Meditation) ในอิริยาบถเดินไปด้วย คือทำสมาธิสามารถทำได้ทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง หรือแม้คนป่วย หรือคนจะหลับก็นอนทำสมาธิได้ เพราะฉะนั้น

ทำได้ทุกอิริยาบถ แต่เราจะใช้อิริยาบถหลักคือการนั่งนั่นเอง เพราะถ้าเกิดนอนทำก็จะเพลอหลับได้ง่ายแล้ว ตอนเดินจริงๆ แล้วเราต้องแบ่งใจมาให้กับการเคลื่อนไหวอิริยาบถด้วย

4.1 ประโยชน์ต่อบุคคล

1) กายภาพรุดงค์คือการฉ้นในอาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ในแต่ละวันจะบริโภคอาหารเพียงครั้งเดียว เมื่อนั่งแล้วก็ฉ้นจนเสร็จ หลังจากนั้นก็จะไม่บริโภคอาหารอะไรอีกเลย นอกจากน้ำปานะ หรือน้ำดื่มทำให้ร่างกายเบาบาง มีกำลังประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติรุดงค์ยังทำให้ (ม.มู (ไทย) 12/22-23/22) “พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ใช้สอยแล้วเครื่องนุ่งห่มเพียงเพื่อบำบัดหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบุง ลมแดดและสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย” ทำให้สติในการใช้สอยสิ่งของ คำสอนของพระพุทธเจ้า ด้านการดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติเป็นอีกอิทธิพลหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดค่านิยมการอยู่ป่าแก่พระสงฆ์ไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะคำสอนเรื่องความเป็นผู้มักน้อย (องทสก. (ไทย) 24/17/18) “พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้รู้จักสันโดษในการบริโภคปัจจัย 4 คือ เป็นผู้สันโดษด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามแต่จะหาได้ แม้ผู้ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคตามแต่จะหาได้นี้ถือว่าเป็นนาถกรรมธรรม” รุดงค์ 13 มีการอยู่ในป่าเป็นวัตรความเป็นผู้หลักเร้นอยู่ในสถานที่อันสงบ สงัดเสนาสนะสัปปายะอันเกื้อกูลแก่การปฏิบัติกรรมฐาน และความเป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ เป็นต้น

2) จิตภาพในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์บางครั้งก็มีความวุ่นวาย วิตกกังวลทุกเรื่อง ส่งผลให้เป็นคนอารมณ์หงุดหงิด เมื่อเกิดข้าบ่่อยขึ้น จะเปลี่ยนนิสัยเป็นคนโกรธง่าย ไม่มีความอดทนอดกลั้น อันเป็นผลเสียทำให้ร่างกายจิตใจเสื่อมโทรมรวดเร็ว หรือเราเรียกง่ายๆว่าเกิดความเครียดขึ้นกับร่างกาย ปัญหาบางเรื่อง ความคิดของมนุษย์แต่ละคน สามารถแก้ปัญหาได้แต่บางเรื่องไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้เกิดคิดสับสนตลอดเวลา จนทำให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้น ดังนั้นต้องฝึกหัดเป็นคนใจกว้าง ฝึกคิดทุกสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นมิตร และเป็นครูเราทั้งสิ้น ดีชั่วล้วนเป็นบทเรียนสอนใจให้เราทำดี เมื่อเราเป็นคนคิดดี ย่อมสร้างพลังจิตแผ่ออกครอบกายโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ใบหน้า ทำให้ผู้พบเห็นชมชอบนิยมนรักใคร่เรา เป็นเสน่ห์อย่างเลิศล้ำค่าที่ธรรมชาติมอบให้ เป็นรางวัลสำหรับคนคิดดีทำดี ดีกว่าการใช้ของขลังมหานิยมมากมาย เมื่อใดเกิดจิตใจหงุดหงิดควรคิดคำนึงว่าเราจะได้อะไรประโยชน์อะไร ถ้าหากจิตใจเราจะได้อะไรอะไรบ้าง หรือบางครั้งให้นึกถึงหลักธรรมที่ว่า (ส.น. (ไทย) 16/61/116) “จิตเปรียบเหมือนลิงเมื่อเที่ยวไปในป่าเล็กและป่าใหญ่จับกิ่งไม้ปล่อยกิ่งไม้นั้นแล้ว ย่อมจับกิ่งอื่น ปล่อยกิ่งนั้นแล้วย่อมจับกิ่งอื่นต่อไป ฉะนั้น ตลาคตจึงเรียกสิ่งนี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไปตลอดทั้งคืนและวัน” ดังนั้นในขณะปฏิบัติรุดงค์ต้องเตรียมพร้อมทางจิตใจพิจารณาจิต มีจิตที่ผ่องคลายและก่อให้เกิดความสุขสบายจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติ

รุดงค์สามารถเข้าใจเรื่องอริยสัจสี่ และอริยสัจสี่นั้นสามารถรู้เห็นและเข้าใจได้ ด้วยการศึกษาค้นคว้าของตนเอง เพราะทุกขนั้นเกิดมาจากสมุทัยคือตัณหา(ความทะยานอยากของจิต) และความพ้นทุกข์ก็เกิดจากความสิ้นไปของตัณหา แม้แต่มรรคมรรคแปด ซึ่งย่อลงเป็นศีล สมาธิ และปัญญานั้น ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับจิตทั้งสิ้น กล่าวคือศีลได้แก่ความเป็นปรกติธรรมดาของจิตที่ไม่ถูกสภาวะอันใดครอบงำ สมาธิคือความตั้งมั่นของจิต และปัญญาคือความรอบรู้ของจิต ท่านจึงกล่าวกันว่า พระธรรมทั้งปวงนั้น สามารถเรียนรู้ได้ที่จิตของตนเอง ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการดูจิต

3) ปัญญา ปัญญานี้เป็นธรรมข้อสำคัญ แม้ในทางปฏิบัติ ก็มุ่งปฏิบัติให้เกิดปัญญาในธรรมเป็นข้อสำคัญ เช่น ในสิกขา 3 ก็มี ปัญญาสิกขา เป็นข้อสูงสุด ในธรรมา 2 ก็มี วิปัสสนาธรรมา เป็นข้อสูงสุด เพราะการปฏิบัติทุกอย่างถ้าขาดการปฏิบัติให้เกิดปัญญาก็เหมือนอย่างการเดินทางไปโดยไม่ลืมหินตา ดูไม่มีความรู้ ความเห็น

อะไรเกิดขึ้น คำว่า ปัญญา นี้ ได้มีความหมายที่ใช้กัน ทั้งใน ทางรู้ผิด ทั้งในทางรู้ถูก เมื่อเป็นความรู้ถูก เรียกว่า สัมมาปัญญา หรือสัมปปัญญา ความรู้ถูกต้อง มีฉัปัญญา คือมีฉาปัญญา รู้ผิด ทางพุทธศาสนาต้องการให้ ละมีฉัปัญญา แต่ปฏิบัติให้ได้สัมปปัญญา ปัญญาคือความรู้ถูกต้อง ก็แหละความรู้นี้เป็นธรรมชาติของจิต ของทุกคน เพราะทุกคนนั้นมีจิตซึ่งเป็น วิญญาณธาตุ คือ ธาตุรู้ คือย่อมรู้อะไรก็ได้ แต่ว่าธาตุรู้ของจิตนี้ เมื่อยังมีวิชาคือความไม่รู้อันหมายความว่าความไม่รู้จริงประกอบอยู่ ก็ทำให้จิตซึ่งเป็นธาตุรู้นี้เป็นความรู้ผิด

เพราะฉะนั้น จิตซึ่งเป็นธาตุรู้นี้เป็นความรู้ผิด เพราะฉะนั้นจิต ซึ่งเป็นธาตุรู้อันประกอบด้วยอวิชชา และเมื่ออวิชชาแสดงออกมา จึงทำให้ความรู้ผิดเป็นความรู้หลงอันเรียกว่า โมหะคือความหลง เพราะที่เรียกว่า โมหะคือความหลงนั้น ก็ต้องมีความรู้ที่อยู่เหมือนกัน ไม่ใช่ไม่รู้แต่ว่าเป็นความรู้ผิด รู้ที่ถือเอาผิด จึงเรียกว่าเป็น ความหลง ก็คือเป็นความรู้หลงหรือความรู้ผิดนั่นเอง (ช.เถร. (ไทย) 26/350)

ปัญญา สุตฺติวินิจฺฉินํ ปัญญา กิตฺติโลโกวทฺธนํ

ปัญญาสฺหิตํ นโร อธิ อปิ ทุกฺขสฺส สุขานิ วินฺทติ

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ปัญญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง คนผู้ประกอบด้วยปัญญาในโลกนี้ แม้ในความทุกข์ก็หาความสุขได้

ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่วถึง หมายความว่า ความรู้ในเรื่องใด ก็รู้อย่างทั่วถึง แจ่มชัดทีเดียว ถ้ารู้ไม่ทั่วถึงไม่ถ้วนถี่ ไม่นับว่าเป็นปัญญาที่แท้จริงปัญญา คือ ความรู้ที่มีอยู่ 2 ประเภท คือ ความรู้ที่มีมาแต่กำเนิด (สหชาติปัญญา) และความรู้ที่มีขึ้นด้วยการศึกษาเล่าเรียน (โยคปัญญา) อย่างแรกเป็นความรู้พื้นฐานที่ทุกคน พึงมีมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่บุคคลบางคนก็มีความรู้พิเศษที่คนอื่นไม่มี ซึ่งภาษาไทยเรียกว่า “พรสวรรค์” ความรู้ประเภทหลังเท่านั้นที่ต้องการเน้นหนักในที่นี้ เพราะเรื่องของความรู้นั้นเป็นเรื่องที่ฝึกอบรมกันได้ ดัง พระพุทธบาทฉัตรรับรองไว้ว่า “ปัญญาความรู้มีได้เพราะการฝึกฝนพัฒนา เสื่อมไปเพราะไม่ฝึกฝนพัฒนา” ดุจดั่งเรามีมือก็ต้องลับอยู่เสมอมือมันจึงจะคมและใช้การได้ดี

สรุปความว่า ปัญญาจะเป็นเครื่องวินิจฉัยไตร่ตรองสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ได้ยินแล้ว ตัดสินได้อย่างถูกต้องเป็น ธรรมที่สุด และยังเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียงอันดีงามให้แก่ผู้ที่มีปัญญ่อีกด้วย จุดเด่นเป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้เกิดปัญญา คือ การพิจารณาในการเดิน นั่ง การทำอริยาบถต่างๆ ชื่อว่าได้ปัญญา จะเห็นได้ว่า บุคคลผู้มั่งมีทรัพย์สินเงินทองยศศักดิ์ล้วนแต่เป็นคนมีปัญญานั้นอันบุคคลผู้อยู่ร่วมกันในโลกนี้ จำเป็นอย่าง ยิ่งที่จะต้องหมั่นฝึกฝนอบรมให้มีปัญญาเอาไว้มากๆ เพราะอาณาภาพของปัญญานั้นยังสามารถฉายส่องแสงนิสสัย ของบุคคลเพื่อให้เห็นว่า ใครเป็นคนควรคบ ใครเป็นคนที่ไม่ควรคบ และสามารถในการที่จะยังบุคคลไม่ให้ตก อยู่ในห้วงแห่งทุกข์ คือวิภูสสารอีกต่อไปได้

4.2 ประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์

1) การปกครองคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม การปกครองที่ดีนั้นต้องยึดหลัก คือ การปกครองแบบมีคุณธรรม เพราะคุณธรรมนี้เป็นตัวสนับสนุนให้ บุคคลที่อยู่ร่วมกันนั้นอยู่อย่างสันติสุข เห็นอกเห็นใจ ความปรารถนาดีต่อกัน เป็นต้น ดังนั้นประโยชน์ของ จุดเด่นได้หลักคุณธรรมที่จะส่งเสริมหรือเพราะเป็นตัวช่วยให้ด้านการปกครองนั้นสำเร็จอย่างสมบูรณ์ จึงจัดเข้า ในการพัฒนา คือการให้ (อุดม เขยกิจวงศ์, กนิษฐา แป้นสุวรรณ, 2537: 57) หมายถึง การสละทรัพย์สิ่งของ เพื่อช่วยเหลือสมาชิกของหมู่คณะที่ด้อยอ่อนแอกว่าผู้อื่น ในระดับประเทศก็คือการบำรุงเลี้ยงดูและช่วยเหลือ ประชาชนที่ยากจน ในสังคมแทบทุกแห่งจะมีคนจำนวนหนึ่งซึ่งช่วยตนเองได้น้อยหรือไม่ได้เลยเช่น คนชรา คนพิการ เด็กที่ไม่มีพ่อแม่หรือญาติดูแล หรือคนที่ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น ความซื่อสัตย์ หมายถึง การ ประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น มีใจยอมรับความคิดเห็นหลักธรรมในข้อนี้ทุกศาสนาได้กล่าวสอนและเน้นย้ำเสมอ คือ

มุ่งจะให้ศาสนิกชนเป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง ยอมรับฟังความคิดเห็นอื่น ๆ ที่แตกต่างแม้จะเป็นมติเสียงข้างน้อย ก็เคารพในสิทธิการออกเสียงของทุกคนในสังคม

การปกครองคณะสงฆ์จะต้องฝึกอบรมและพัฒนาในพื้นฐานมาก่อนอย่างเช่นปฏิบัติธุดงค์ ต้องพัฒนาตนเองก่อน ถ้าตนเองไม่ได้รับการพัฒนาก็เป็นการยากที่จะพัฒนาบุคคลอื่น พร้อมทั้งยากที่จะพัฒนาด้านอื่น ๆ ถ้าได้รับการพัฒนาหรืออบรมตนเองในส่วนของการปฏิบัติธุดงค์ทำให้มากแล้วเกิดสมาธิ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ คือในส่วนร่างกายและจิตใจที่ควบคู่กันไปแล้ว ย่อมมีผลและคุณประโยชน์ในส่วนการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุกด้านซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติธุดงค์ มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ย่อมทำให้เกิดความสุขและส่งผลถึงหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นมีจิตใจที่มีแต่เมตตา มีความจริงใจ และมีความเคารพ เป็นต้น คุณธรรมเหล่านี้สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกันการปฏิบัติธุดงค์คือพัฒนาร่างกายและจิตใจ เพื่อทำให้เกิดปัญญา โดยใช้สติกำกับร่างกายให้มีความรู้สึกตัวอยู่ทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นอิริยาบถต่าง ๆ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน และเมื่อปฏิบัติตามหลักแล้วย่อมส่งผลถึงจิตใจย่อมเกิดสมาธิ มีสติสัมปชัญญะ

2) การศึกษาของสงฆ์ ธุดงค์เป็นหลักที่หนักแน่นในคำสอนของพระสงฆ์ ที่ถือเป็นภารกิจสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา การศึกษาของพระสงฆ์มีดังนี้ (พระเทวรินทร์ เทวโนโท, 2549 :12) (1) คันถะ วัชร ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระสูตรตันตปิฎกหรือพระไตรปิฎกให้รู้เข้าใจพระพุทธรวจนะ จนจำได้สามารถบอกกล่าวหรือแนะนำสั่งสอนคนอื่นได้ แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ และสรุปหาความจริงอื่น ๆ ที่มีอยู่ในจักวาลนี้ เพื่อทำให้เกิดปัญญาความรู้รอบตัวไปในสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจักวาลนี้ (2) วิปัสสนาธุระ คือ การเริ่มต้นด้วยการพิจารณาการเกิด แก่ เจ็บ ตายของอัตภาพ จนสามารถยังวิปัสสนาหรือปัญญาให้เกิดขึ้น แล้วทำการติดต่อกันไป จนสามารถถือเอาหรือบรรลุพระอรหัตผล จนกลายเป็นผู้ยินดียั้งเสนาสนะอันสงัดทั้งคันถะธุระ วิปัสสนาธุระ ทำให้ละบาปกรรมทั้งหลายได้ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธ ความผูกโกรธ ความลบหลู่ ความริษยา ความตระหนี่ ความมารยา ความโอ้อวด ความหัดื้อ ความมัวเมา ทำให้ศีลบริสุทธิ์ เกิดความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา เป็นต้น (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), 2548 : 75) จริงอยู่ ศีลเหล่าใดแม้ไม่ขาดเพื่อต้องการลาภเป็นต้นก็ดี แม้ศีลที่ขาดไปด้วยโทษคือความประมาทแต่กระทำความดีก็ดี ศีลที่อันเมถุนสังโยคหรือบาปกรรมทั้งหลายมีความโกรธและความผูกโกรธเป็นต้นไม่ได้เข้าไปทำลายแล้วก็ดี ศีลเหล่านั้นเรียกว่า ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย โดยประการทั้งปวง และศีลเหล่านั้นแหละ ชื่อว่า ภูษิสสะ เพราะสร้างความเป็นไท ชื่อว่า วิญญูปัสสเถ เพราะผู้รู้ทั้งหลายสรรเสริญชื่อว่า อปราหมณะ เพราะอันตณหาและทิฐิทั้งหลายไม่ถูกต้องแล้ว ชื่อว่า สมาธิสังวัตตนิกะ เพราะยังอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิให้เป็นไป เพราะเหตุนี้ อันภาวะที่ศีลไม่ขาดเป็นต้นนี้ นักศึกษาพึงทราบว่าเป็นความผ่องแผ้วของศีลทั้งหลายเหล่านั้นการศึกษาในสมัยพุทธกาลนั้น แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ (มานพ พลไพรินทร์, 2531: 156) (1) ปริยติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นส่วนสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ และการเล่าเรียนธรรมวินัยให้มีการศึกษาภาคทฤษฎี (2) ปฏิบัติ ได้แก่การน้อมเอาหลักธรรมคำสอนได้เรียนรู้ในทางทฤษฎีแล้วนำภาคปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย และวาจา ใจ (3) ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติ

ประโยชน์ของธุดงค์ทำให้เกิดการเรียนรู้แสวงหาองค์ความรู้ที่จะนำมาดำเนินชีวิตการศึกษาเล่าเรียนเป็นสิ่งจำเป็นของบรรพชิตไม่ว่าจะเป็นฝ่ายคันถะธุระหรือวิปัสสนาธุระ เพราะเป็นกิจโดยตรง ที่บรรพชิตต้องศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการปฏิบัติธุดงค์นำแนวทางหรือผลของการปฏิบัติธุดงค์มาใช้กับบรรพชิตเพื่อให้ความรู้ มีความเข้าใจในพระธรรม พระวินัย และมีสติปัญญาหรือเพื่อพัฒนาศักยภาพของทางร่างกาย เช่น ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความมีสติในการที่ควบคุมกายหรือทำกิจทุกอย่าง เพื่อให้เป็นไปใน

การประพฤติปฏิบัติตามระเบียบวินัยของทางพระพุทธศาสนาให้มีความสำเร็จกิจถูกต้อง ตามบัญญัติและระเบียบวินัย เพื่อให้เกิดความเจริญความดีงามต่อตนเอง และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

3) การปฏิบัติของสงฆ์ ประโยชน์การปฏิบัติถูกต้องของสงฆ์ ถ้าไม่สามารถฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้หลุดพ้น หรือตแค้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความฟุ้งซ่าน ในตัวได้ทำให้จิตใจไม่เข้มแข็ง พระสงฆ์ที่ผ่านกระบวนการถูกต้องมาแล้วย่อมทำให้เป็นผู้มีจิตใจบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบ เยือกเย็น นิ่มนวล สดชื่น ผ่องใส กระฉับกระเฉง กระปรี้กระเปร่า เบิกบาน งามสง่า มีเมตตากรุณา มองดูรู้จักตนเองและผู้อื่นตามความเป็นจริง ความอดทน 4 ประเภท ดังนี้ (พระธรรมสังหุราจารย์, 2545:138 -139) 1) อดทนต่อความลำบากตรากตรำ หมายความว่า คนทำงานมาก ๆ แล้วได้รับความลำบากเหน็ดเหนื่อย หิว กระหาย หรือถูกแดดลมฝนกระทบ ย่อมได้รับความลำบากนานัปการ แต่ผู้มีขันติ ย่อมอดทนต่อสิ่งเหล่านี้ กัดฟันทนทำงานของตนให้สำเร็จ 2) อดทนต่อทุกขเวทนา หมายความว่า ทนต่อทุกเวทนาอันเกิดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย คนที่ขาดขันติ เมื่อถึงความเจ็บไข้ได้ป่วย มักจะแสดงมารยาทอันไม่สมควรออกมา แต่ผู้มีขันติย่อมรู้จักอดกลั้นทนทานไม่ปล่อยตัวให้เสีย หรือตกไปในทางชั่วดังกล่าวนี้ 3) อดทนต่อความเจ็บใจ หมายความว่า เมื่อถูกผู้อื่นกระทำล่วงเกินให้เป็นที่ขัดใจ เช่น ถูกด่าว่า หรือสบประมาท ผู้ขาดขันติย่อมเดือดดาลแล้วทำร้ายตอบ แต่ผู้มีขันติย่อมรู้จักอดทนสอนใจตัวเองหาวิธีแก้ไขให้เรียบร้อย เป็นผลดีด้วยความสงบ

การปฏิบัติถูกต้องทำให้เกิดคุณธรรมต่างๆต่อการปฏิบัติ ทำให้เกิดขันติธรรมอดทนต่อทุกขเวทนา คือเป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายกาย ความปวดความเมื่อยผู้ที่ขาดความอดทนประเภทนี้ เวลาเจ็บป่วยจะร้องครวญคราง พร่ำเพ้อรำพันหงุดหงิด ฉุนเฉียวว่าการรับรู้อารมณ์ว่าเป็นทุกข์ ซึ่งเกิดมาจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบายด้วยโรคภัยนานัปการที่เกิดขึ้นกับร่างกายตน ผู้ที่ขาดขันติ เมื่อถึงคราวเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบายขึ้นมา มักจะแสดงมารยาทอันไม่สมควรออกมาให้ปรากฏ แต่สำหรับผู้ที่มีขันติทำให้เกิดมีขันติ ย่อมรู้จักอดทน อดกลั้น ไม่ปล่อยตัว ปล่อยใจให้เสียหรือตกไปในทางชั่วต่างๆนี้เป็นประโยชน์ของการปฏิบัติถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา

4.3 ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในภาพรวม เกิดปิติอยากที่จะศึกษาพระพุทธศาสนา พอศึกษาแล้วก็ศรัทธา แล้วเกิดเป็นแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรมตามอย่างด้วยเกิดเป็นผลต่อความรุ่งเรืองมั่นคงของพระพุทธศาสนาให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

1) การสืบทอดพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนา เป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวพุทธเรา เพราะว่าพระพุทธศาสนานั้น เป็นคำสอนที่เป็นจริง ถูกต้อง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ที่เรียกว่า สัจจะธรรม การปฏิบัติถูกต้องนั้นมีประโยชน์คือ เป็นแสงสว่างนำทางให้ผู้ที่ยังมีติดบอด ได้รู้จักเรื่องผิด ถูก ดี ชั่ว เรื่องบาป เรื่องบุญ เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ เป็นเครื่องนำพาไปสู่ทิศทางที่ดี ที่งาม มีแต่ความผาสุก ความเจริญรุ่งเรือง ชาวพุทธทุกคน จึงสำนึกในคุณค่า ของพระพุทธศาสนา และได้ถ่ายทอด สืบทอดพระพุทธศาสนา มาเป็นเวลา 2500 กว่าปีแล้ว การที่พุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้ขนาดนี้ เป็นเพราะว่าพระบรมศาสดา คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้ทรงวางแนวทาง สิ่งที่จะทำลายพระพุทธศาสนา ก็คือ ความประมาทนอนใจ หรือความไม่สนใจ ไม่เอื้ออาทร ไม่ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของพุทธบริษัทสี่นั่นเอง การศึกษาพระธรรมคำสอน ไม่รู้ว่าสิ่งต่างๆ ที่พระพุทธองค์ สอนให้กระทำกันนั้น มีอะไรบ้าง เป็นเหมือนกับคนหูหนวก ตาบอด ไม่รู้จักเรื่องผิด ถูก ดี ชั่ว ไม่รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การประพฤติปฏิบัติธรรมตามพระพุทธศาสนาก็เป็นไปแบบลุ่มๆดอนๆ เป็นไปแบบผิดๆถูกๆ ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ หลักธรรมที่พระพุทธ

องค์ได้ทรงสั่งสอนไว้ แต่เป็นไปในลักษณะของความมกมาย มีความคิดของลัทธิอื่น ปะปนกับคำสอนของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งไม่รู้ว่าเป็นพุทธศาสนานี้สอนอะไร อย่างที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้

การปฏิบัติถูกต้องทำให้เกิดคุณธรรมต่างๆ ทำให้รู้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง เช่น หลักกรรม คือ ดี ชั่ว สุข ทุกข์ นั้นอยู่ที่การกระทำ กรรม คือการกระทำ กรรมมี 3 อย่าง คือ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม กรรมทางกายเรียกว่ากายกรรม ทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม ทางจิตใจ ทางความคิดอ่าน คือ มโนกรรม เมื่อทำไปแล้วซึ่งทำได้ 2 ทาง คือ ทำดี หรือ ทำชั่ว คิดดี คิดชั่ว พุทฺดี หรือ พุทฺไม่ดี เมื่อทำไปแล้วผลก็ต้องตามมา คือ ผลดี หรือ ผลไม่ดี ผลดี คือความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ผลไม่ดี คือความทุกข์ ความหายนะ นี่คือหลักของพระพุทธศาสนา ความจริงการปฏิบัติถูกต้องนั้นกล่าวคือ (พระเทพปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), 2541 : 98) “จะอยู่ในวัดป่าหรือวัดบ้านก็ปฏิบัติได้สุดแต่ว่าผู้ปฏิบัติจะปฏิบัติถูกต้องข้อไหน เพราะถูกต้องนั้นมีทั้งหมด 13 ข้อจะปฏิบัติถูกต้องข้อไหนก็ดูให้เหมาะกับจริตอัธยาศัยของตนข้อสำคัญต้องศึกษาให้รู้ถึงหลักการวิธีการปฏิบัติและการปฏิบัติและวัตถุประสงค์รวมถึงอานิสงส์ด้วยเมื่อศึกษาได้อย่างนี้การลงมือปฏิบัติถูกต้องจะได้ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้”

2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ที่ปฏิบัติถูกต้องมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะ โอกาส และบุคคลที่จะทรงสั่งสอน ดังนั้น การพิจารณาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน วิธีการสอนและหลักการสอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเช่น ท่านพระเวทณะนั้นได้มีความสอดคล้องกับพุทธวิธีในการสอน ซึ่งจะต้องเริ่มต้นจากปรัชญาขั้นพื้นฐาน ได้แก่การมีกัลยาณมิตรและการมีสติปัญญาไหวพริบที่ชาญฉลาดเป็นเบื้องต้น จากนั้น ต้องประกอบด้วยหลักปฏิบัติของนักเผยแผ่กับผู้ฟัง หรือผู้สอนกับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเป็นอันดับต่อไป เพราะในพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน โดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอน จัดเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ซึ่งจะทำให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอน เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตรดังนี้ พระธรรมกถึก หรือนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติที่เป็นองค์ของกัลยาณมิตร 7 ประการดังนี้ 1. ปิโยเป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในฐานะเป็นที่วางตนสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม 2. ครุเป็นที่เคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรูสึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย 3. ภาวนียเป็นที่ยกย่อง ในฐานะเป็นผู้ทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาที่แท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรม และปรับปรุงตนอยู่เสมอควรถือเป็นแบบอย่าง ทำให้ระลึกถึงและเอาอย่างด้วยความซาบซึ้งภูมิใจ 4. วตฺตจ เป็นนักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจรู้ว่าเวลาที่เหมาะสมกับเรื่องที่พูด คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5. วจนฺทโม เป็นผู้ทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำวิพากษ์วิจารณ์อดทน ฟังได้ไม่เบื่อง่าย 6. คมฺภีรฺยจกถฺตตา เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจและให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปได้ 7. โน จฺจุฐาเน นโยชเย ไม่ชักนำในฐานะคือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือ ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย สมดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสคุณลักษณะของมิตรว่า ภิกษุทั้งหลาย มิตรประกอบด้วยองค์ 7 ประการเป็นผู้ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้แม้จะถูกขับไล่ก็ตาม มีองค์ 7 ประการ คือ (อง.สตตก. (ไทย) 23/37/57) 1. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ 2. เป็นที่เคารพ 3. เป็นที่ยกย่อง 4. เป็นนักพูด 5. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ 6. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ 7. ไม่ชักนำในฐานะ

ผู้ปฏิบัติถูกต้องมีสติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ย่อมพิจารณาผู้ฟัง หรือผู้รับสารได้ 2 ประเภท ดังนี้คือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนนั้น เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากยิ่งขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักการปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนาจนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปการเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธนั้น ก็เพื่อให้มี

ความเข้าใจถึงแนวความคิดพื้นฐาน หรือหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา สร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนา พุทธจนเกิดความสนใจศึกษาและทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ลองฝึกสมาธิ จนกระทั่งเห็นผลเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธเป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

3) การสงเคราะห์พุทธศาสนิกชนการปฏิบัติถูกต้องทำให้เกิดสติ สมาธิ ทำธรรมเกิดขึ้นจาริกไปให้ กำลังใจพุทธศาสนิกชนโดยการให้ธรรมทาน (อง.พท. (ไทย) 20/142/120.) พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเรื่องทาน แก่ ภิกษุทั้งหลายไว้ในทรวรรคว่า “ทาน มี 2 อย่าง คือ 1. อามิสทาน (การให้สิ่งของ) 2. ธัมมทาน (การให้ ธรรม) บรรดาทาน 2 อย่างนี้ธัมมทานเป็นเลิศ” ธรรมทาน หมายถึง การให้ในส่วนของจิตใจ เช่น การให้ธรรมะ การให้ความถูกต้องดีงาม แนะนำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ (สัพพทานธัมมทานชินาติ) การให้ธรรมะขณะการให้ทั้ง ปวงบอกทางแสงสว่างให้ในการดำเนินชีวิตคำว่า “ธรรมทาน” ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน คือ แนะนำสั่งสอน ให้ผู้อื่นตั้งอยู่ในธรรมหรือกล่าวธรรม ให้ความรู้ ความถูกต้องดีงาม คำสอนมุ่งเน้นให้นำไปปฏิบัติในทางที่ ถูกต้อง โดยเฉพาะในทางพระพุทธศาสนา การได้สัมผัสทางประสาทหู ตา จมูก กาย ใจก่อให้เกิดธรรมารมณ์ การได้รับสัมผัสจากผู้อื่นและผู้อื่นได้รับสัมผัสจากเรา ทำให้เกิดสภาวะทางอารมณ์ เช่น ได้ยินเสียงที่ไม่เพราะหู เห็นรูปไม่งาม ดมกลิ่นไม่ดี กายร้อน หนาว มีความโกรธที่เกิดจากการกระทำของผู้อื่น เมื่อเกิดขึ้นต้องรู้จักให้อภัยเหล่านี้ก็เรียก “ธรรมทาน” การให้ความรู้ การสอนบอกกล่าวธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือบอกวิชา ความรู้ที่ไม่เป็นโทษ เพื่อให้ผู้รับดำเนินชีวิตได้อย่างผาสุก พระพุทธองค์ตรัสว่า “การให้ธรรมเป็นทาน ขณะการให้ทั้งปวง” ตลอดถึงการแนะนำในส่วนจิตใจ เช่น การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การให้อภัยซึ่งกันและกัน การประชาสัมพันธ์ในสิ่งที่ดีที่งาม ทั้งในส่วนที่เป็นโลกียธรรมและโลกุตตรธรรมรวมถึงพระธรรมคำสอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประแล้วอันเป็นเหตุนำประโยชน์สุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ตลอดทั้งคำสอนที่เป็น หนทางความดับทุกข์ก็จัดเป็นธรรมทานด้วยธรรมทาน สัพพทาน ธัมมทาน ชินาติ (การให้ธรรมย่อมขณะการให้ ทั้งปวง)คือ (ขุ.อิติ.(ไทย) 25/98/473) การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดี บอกศิลปวิทยาที่ดีที่มีประโยชน์ในการ ดำเนินชีวิต เป็นเหตุให้มีความสุขรวมถึงการอธิบายให้รู้และเข้าใจในเรื่องบุญบาป ให้ละสิ่งที่เป็นอกุศล ดำรง ตนอยู่ในทางกุศล ซึ่งจะนำพาตนให้สะอาดบริสุทธิ์

ประโยชน์ของการปฏิบัติถูกต้องนั้นทำให้เกิดจิตใจอ่อนโยน สงสารผู้ที่เดือดร้อนสงเคราะห์นั้นถือว่าเป็นหน้าที่ หลักของพระสงฆ์โดยตรง หน้าที่หลักของพระสงฆ์คือการนำเอาธรรมะไปสงเคราะห์ชาวโลก อย่างไรก็ตาม ใน บางกรณีการทำงานสังคมสงเคราะห์ก็อาจอนุโลมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่ทางศาสนาของพระสงฆ์ได้ เหมือนกัน อย่างเช่นพระสงฆ์ที่ใช้งานสังคมสงเคราะห์เป็นเครื่องมือหรือเป็นอุบายนำคนเข้าหาเป้าหมายทาง ศาสนา สังคมสงเคราะห์อย่างเดียวล้วนๆ ก็ถือว่าไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและหน้าที่ของพระสงฆ์ มองในแง่พระ วินัย

5. สรุป

ประโยชน์ของการปฏิบัติถูกต้องต่อบุคคลด้านกายภาพทำให้เกิดร่างกายแข็งแรงเบาบางมีรูปร่าง ลักษณะดี โรคภัย ไม่เบียดเบียนมีกำลังในการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลทางสภาพแวดล้อม ค่านิยม ทางสังคม อิทธิพลทางการปกครองคณะสงฆ์แม้ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า และแบบปฏิบัติของ พระ มหาภิสงฆ์สภะจะยังคงถูกสืบทอดเป็นแบบการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน จิตภาพการเดินธุดงค์ กำหนดรู้ ความเคลื่อนไหวของเท้าซ้าย เท้าขวา รู้ความเคลื่อนไหวของกาย อันนั้นมีสติ แต่อาจไม่มีสัมปชัญญะถ้าส่งจิต ผลออกไปในเรื่องของเท้าและร่างกาย มัวแต่จดจ่อที่เท้าและร่างกายที่กำลังเคลื่อนไหว จนเหมือนกับลืมนตัวเอง เหมือนตัวเอง หรือตัวจิตผู้รู้มันไม่มีอยู่ในโลกเลยในขณะนั้น ความรู้ตัว หรือการไม่หลงปล่อยส่งจิตออกไปตาม อารมณ์ภายนอกนั้นเองคือสัมปชัญญะ วิธีฝึกให้ได้สัมปชัญญะที่ดีที่สุดคือการทำสมถะกรรมฐาน เช่นการ

บริกรรมพุทโธ จนจิตรวมเข้าถึงฐานของมัน แล้วรู้อยู่ตรงฐานนั้นเรื่อยไป หากมีอาการมาล่อทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็ไม่ปล่อยหลงลืมฐานของตนนี่ก็เป็นประโยชน์ของธุดงค์ทำให้เกิดปัญญา ปัญญาจะเป็นเครื่องวินิจฉัยไตร่ตรองสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ได้ยินแล้ว ตัดสินได้อย่างถูกต้องเป็นธรรมที่สุด และยังเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียงอันดีงามให้แก่ผู้ที่มีปัญญ่อีกด้วย จะเห็นได้ว่าบุคคลผู้มั่งมีทรัพย์สินเงินทองยศศักดิ์ล้วนแต่เป็นคนมีปัญญานั้นอันบุคคลผู้อยู่ร่วมกันในโลกนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหมั่นฝึกฝนอบรมให้มีปัญญาเอาไว้มากๆ เพราะอำนาจของปัญญานั้นยังสามารถฉายส่องแสงนิยของบุคคลเพื่อให้เห็นว่า ใครเป็นคนควรคบ ใครเป็นคนที่ไม่ควรคบ และสามารถในการที่จะยังบุคคลไม่ให้ตกอยู่ในห้วงแห่งทุกข์ คือวัฏสงสารอีกต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2532). *ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระพุทธโฆสเถระ รจนา, สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง. (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรปรีณัตติ จำกัด, 2548.
- พระเทพปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.9, M.A., Ph.D.). (2541). *ความรู้เรื่องธุดงค์*. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2545). *คำวัด 3*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร ป.ธ.5). (2529). *ประมวลปัญหาและเฉลยธรรมวิภาค ปรีเฉทที่ 2*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2529). *ธรรมปริทรรศน์ 2*. กรุงเทพมหานคร: ศรีสมบัติการพิมพ์, 2529.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวงศ์ ขาญบาลี. (2466). *คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค เล่มเดียวจบ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ.
- แสง จันทร์งาม. (2531). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

วิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านโลกทัศน์ศีล 5 ในระดับมหัพภาค

Perspective transition via the 5 precepts at macro level

พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตริกมล)

Phra Viman Kamphirapaño (Trikamon), Dr.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

E-mail: PhraVimanKamphirapaño@gmail.com

บทคัดย่อ

ศีล 5 ในระดับจุลภาคจะเกี่ยวกับระดับบุคคลและสังคมส่วนย่อย แต่ในระดับมหัพภาค เริ่มตั้งแต่สังคมภาพรวมระดับประเทศไปจนถึงระดับโลก ซึ่งศีล 5 ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมทางสังคมและเสริมสร้างสันติภาพโลก จึงไม่ได้เป็นข้อปฏิบัติเฉพาะสังคมชาวพุทธเท่านั้น ซึ่งศีลแต่ละข้อจะมีทั้งส่วนการควบคุมและส่งเสริม จึงเป็นรากฐานของสันติภาพระดับมหัพภาค โดยศีลข้อที่ 1 เป็นรากฐานของสันติภาพทางด้านการเมือง ข้อที่ 2 เป็นรากฐานสันติภาพทางด้านเศรษฐกิจ ข้อที่ 3 เป็นรากฐานของสันติภาพทางด้านสังคม ข้อที่ 4 เป็นรากฐานของสันติภาพทางด้านการบริหารยุติธรรมและการสื่อสารเชิงสันติ และข้อที่ 5 เป็นรากฐานของสันติภาพทางการศึกษา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านโลกทัศน์ศีล 5 ไปสู่ระดับมหัพภาค เพื่อให้เหมาะแก่การปฏิบัติในสภาพสังคมแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ: การเปลี่ยนผ่าน, โลกทัศน์, ศีล 5 ระดับมหัพภาค

Abstract

Five precepts in the micro-level involve with the individual and sub-society level. However, micro-level begins with the overall society in the country level to the global level. The five precepts are designed as a tool to control societal behaviors and promote the global peace. Therefore, they are not the practices specifically for Buddhist society. Each of five precept will take part in both controlling and promoting which is the foundation of macro-peace. The first precept is the foundation of political peace, the second is the foundation of economic peace, the third is the foundation of societal peace, the fourth is the foundation of justice process and peaceful communication, and the fifth is the foundation of educational peace. The transition of the five precepts to the macro-level is to suit for the practice in society in each era.

Keywords: transition, world view, five precepts in the macro-level

1. บทนำ

ศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติทางสังคม และเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวพุทธมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งถูกบัญญัติขึ้นมาในยุคสังคมแบบเกษตรกรรม และถูกนำมาใช้ในศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาจนกลายมาเป็นประเพณีการไหว้พระรับศีลที่ต้องสมาทานต่อหน้าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการปฏิบัติศีลในแบบพิธีกรรม และคนส่วนใหญ่ก็ไม่เข้าใจแก่นแท้ของศีล 5 ว่ามีเจตนารมณ์เพื่ออะไร ในเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงมาเป็นสังคมแบบอุตสาหกรรมและสังคมแห่งเทคโนโลยีในปัจจุบัน คนส่วนใหญ่ก็ยังเข้าใจว่าศีล 5 คือ การให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม การงดเว้นจากพุดเท็จ และงดเว้นจากการดื่มสุราเท่านั้น ในสังคมที่มีความเชื่อมโยงกันทั่วโลก การปฏิบัติตามศีล 5 แบบเดิมจึงไม่เหมาะกับยุคสมัย จึงควรมีการเปลี่ยนผ่านโลกทัศน์ของศีล 5 ให้เท่าทันและเหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ด้วย โดยควรเปลี่ยนผ่านเป็นศีล 5 ในระดับมหัพภาคด้วยซึ่งเป็นการยกระดับศีล 5 ไปสู่แนวทางปฏิบัติในระดับชาติและระดับโลกต่อไป

2. แนวคิดพื้นฐานของศีล 5

ศีลหมายถึง แนวทางปฏิบัติเพื่อให้มีความประพฤติดีทางกายและวาจาการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษากายตามระเบียบวินัย ปกติ มารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการฝึกกายและวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ หลวงพ่อพุทธทาสยังให้ความหมายของศีลว่า “ความปกติหรือภาวะความเป็นปกติ” เพราะสภาวะปกติของมนุษย์จะไม่เบียดเบียนทางกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ยังมีความหมายที่สัมพันธ์กับธรรม คือ “ศีลธรรม” ซึ่งจัดเป็นธรรมในระดับศีล เพราะศีลจัดเป็นธรรมอย่างหนึ่ง

1) หลักการของศีล 5

ในสัลวันตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของศีลว่า “ผู้มีศีลย่อมเป็นบุญทางกาย วาจา ใจ ต่อผู้อื่น” ศีลจึงไม่ได้ให้คุณเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ผู้ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกันย่อมได้อานิสงส์ด้วย นอกจากศีลเป็นข้อปฏิบัติแล้ว “ศีลจัดอยู่ในขั้นตอนการพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา เรียกว่าศีลสิกขา คือ การศึกษาเพื่อฝึกอบรมความประพฤติทางกาย ทางวาจาให้มีวินัย มีความเรียบร้อยปกติ สามารถอยู่ร่วมกับหมู่คณะได้อย่างสันติสุข” พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้ศีล 5 (ขุ.ธ. (ไทย) 25/681/2) เป็นข้อปฏิบัติสำหรับมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของมนุษยธรรม เพราะเป็นข้อปฏิบัติเพื่อละเว้นการเบียดเบียนกัน “โดยได้กำหนดเงื่อนไขของชาวพุทธให้รับเอาธรรม 5 ข้อไปปฏิบัติ เป็นธรรมขั้นศีล ชื่อว่าสิกขาบท 5 แปลว่า ข้อสำเหนียกหรือข้อฝึกหัดความประพฤติที่บ่งบอกความเป็นอุบาสกและอุบาสิกาเบื้องต้น” บางครั้งเรียกว่าธรรม 5 หรือสิกขาบท 5 โดยมีหลักปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
3. กามเมสุมิฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพุดเท็จ
5. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา

ศีลทั้ง 5 ข้อ มีแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้ ศีลข้อที่ 1 เว้นจากการฆ่า การวางทัณฑ์ขุฑ วาจาสาตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์ ศีลข้อที่ 2 เว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ถือเอาทรัพย์สินอันเป็นอุปกรณ์หรือเครื่องปลื้มใจของคนอื่นที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยจิตเป็นเหตุแห่งขโมย ศีลข้อที่ 3 เว้นขาดจากการประพฤติดิตในกาม ไม่ประพฤติล่วงสัตรีทั้งหลายที่อยู่ในปกครองของมารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ญาติ สามี กฎหมายคุ้มครอง สตรีที่บุรุษสมมาลัยหมายไว้ และสตรีผู้ประพฤดิธรรม ศีลข้อที่ 4 เว้นจากการพูดเท็จ คือ ไม่กล่าวคำที่ไม่เป็นความจริงในที่ชุมนุม ในสภา ท่ามกลางหมู่ญาติ ท่ามกลางหมู่ทหารหรือราชสำนัก เมื่อถูกอ้างเป็นพยานซักถาม ไม่พูดเท็จด้วยแรงจูงใจเพื่อตน เพื่อคนอื่น เพื่ออำมิส เป็นต้น, เว้นจากการพูดส่อเสียด คือ ไม่นำความฝ่ายหนึ่งไปบอกอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อทำลาย สมานคนที่แตกแยก ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ยินดีต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี, เว้นจากการพูดคำหยาบ คือ กล่าวคำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จบใจ เป็นคำของชาวเมืองรักใคร่พอใจ, เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดถูกกาล พูดคำจริงอิงประโยชน์ อิงธรรม อิงวินัย มีหลักฐานอ้างอิง ศีลข้อที่ 5 เว้นจากการเสพของมึนเมา สิ่งเสพติดทุกชนิดอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในชีวิตและทรัพย์สิน

โดยหลักการของศีลอยู่ที่เจตนา คือ การไม่คิดล่วงละเมิดระเบียบ กฎเกณฑ์ บทบัญญัติ หรือวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางเอาไว้ทั้ง 5 ข้อ “ศีลเป็นเจตนาไม่ละเมิดและการไม่เบียดเบียน” เกณฑ์การตัดสินดีหรือชั่ว พระพุทธศาสนาใช้เจตนาเป็นหลัก ส่วนการล่วงละเมิดหรือกิริยาที่พยายามล่วงละเมิดเป็นเพียงส่วนประกอบของเจตนา ดังนั้น เจตนาเป็นความจงใจหรือการตั้งใจไว้ก่อนที่จะลงมือกระทำหรือปฏิบัติพระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นให้มีสติและปัญญา รักษาใจไม่ให้กุศลธรรมเกิดขึ้นหรือไม่ให้แสดงออกในรูปของพฤติกรรมทางกายและวาจา เมื่อสามารถรักษาใจได้แล้วย่อมสามารถควบคุมกายและวาจาไม่ให้ประพฤติล่วงละเมิดศีลได้

2) องค์ประกอบของศีล 5

การล่วงละเมิดศีลแต่ละข้อจะต้องมีองค์ประกอบพร้อม ดังนี้ ศีลข้อที่ 1 มีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ สัตว์มีชีวิต รู้ว่าสัตว์มีชีวิต จิตคิดจะฆ่า มีความพยายามฆ่า สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ศีลข้อที่ 2 มีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ ของที่ผู้อื่นหวงแหน รู้ว่าเขาหวงแหน จิตคิดจะลัก มีความพยายาม ลักของได้ด้วยความพยายามนั้น ศีลข้อที่ 3 มีองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรละเมิด จิตคิดจะเสพ มีความพยายามในการเสพ อวัยวะสืบพันธุ์ให้ถึง ศีลข้อที่ 4 มีองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ เรื่องไม่จริง จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน มีความพยายามจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น และศีลข้อที่ 5 มีองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ สิ่งนั้นเป็นของเมา จิตใคร่จะดื่ม มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะดื่มนั้น กลืนให้ล่วงลำคอลงไป

ขอบข่ายของศีล 5 จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ “ส่วนที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ล่วงละเมิดต่อตนเองและล่วงละเมิดต่อผู้อื่น โดยการล่วงละเมิดต่อคนอื่นแสดงออก 2 ลักษณะ คือ ละเมิดต่อร่างกายและชีวิตคนอื่น กับการละเมิดทรัพย์สินหรือสิ่งของที่ผู้อื่นครอบครองอยู่” ดังนั้น “ศีลไม่ใช่ข้อห้ามเพียงอย่างเดียว แต่คือข้อฝึกฝนด้วย (สิกขาบท) ฝึกฝนตนให้ปล่อยวางจากความชั่ว ประพฤติตนให้อยู่ในความเรียบร้อย” ศีล 5 จึงเป็นข้อฝึกฝนให้มีความเรียบร้อยทางกาย วาจา ใจ ป้องกันไม่ให้ล่วงละเมิดความดีงาม แต่การล่วงละเมิดศีลทุกข้อมีจิตเป็นตัวสั่งการ (เจตนา) กายกับวาจาเป็นกิริยาประกอบกรรม การล่วงละเมิดจึงประกอบด้วยกาย วาจา และใจ โดย

ศีลทุกข้อยังมีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน การละเมิดศีลแต่ละข้อนำไปสู่การละเมิดศีลข้ออื่นตามมา เช่น การขโมยเงินไปซื้อสุรามาดื่ม เมื่อดื่มสุราทำให้ขาดสติยับยั้งชั่งใจ เกิดการประพฤติดิฉันในกาม เมื่อถูกจับได้ก็มีการโกหกหาว่าไม่ได้กระทำเพื่อเอาตัวรอด เมื่อถูกซักถามมากเข้าก็เกิดการทะเลาะทางวาจา ยกระดับไปสู่ความขัดแย้งชกต่อยและใช้ความรุนแรงต่อกัน เมื่อสู้ไม่ได้ก็นำไปสู่การใช้อาวุธและทำลายร่างกายและชีวิตกัน เป็นต้น

3) ส่วนประกอบของศีล 5

ศีลมีส่วนประกอบสำคัญ 6 ส่วน ดังต่อไปนี้ 1) ส่วนที่เป็นแม่บท ได้แก่ ตัวแบบที่ถูกต้องแบบมาเพื่อเป็นแนวทางสากล ไม่ว่าจะปฏิบัติอยู่ที่ใดก็จะเป็นแบบเดียวกัน และได้รับผลเช่นเดียวกัน โดยแม่บทของศีล คือ การสำรวมกาย วาจา และใจ 2) ส่วนที่เป็นเจตนารมณ์ คือ ความมุ่งหมายที่เล็งเห็นผล ได้แก่ เพื่อให้มีความเมตตาและกรุณา เพื่อให้หาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เพื่อให้สามารถควบคุมการมรณและกามคุณได้ เพื่อให้มีสัจจะ และเพื่อให้มีสติสัมปชัญญะควบคุมพฤติกรรม 3) ส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติ ได้แก่ การงดเว้นจากการทำความชั่วต่อชีวิต งดเว้นจากการเข้าไปแทรกแซงหรือก่อความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น งดเว้นจากการล่วงละเมิดบุคคลอันเป็นที่รักของผู้อื่น และการทำลายสัมพันธภาพระหว่างบุคคล งดเว้นจากการบิดเบือนข้อเท็จจริง งดเว้นจากการเสพสิ่งมีนเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด โดยส่วนที่เป็นข้อปฏิบัตินี้เองจะทำให้เกิดการงดเว้นจากการประพฤติกุศลกรรมด้วย 4) ส่วนที่ช่วยส่งเสริม คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลให้มีชีวิตที่ดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/การแบ่งปัน ส่งเสริมสัมพันธภาพ ส่งเสริมกระบวนการสื่อสารด้วยความสันติ/โปร่งใส และการส่งเสริมสติปัญญาแบบสัมมาทิฐิ 5) ส่วนที่เป็นตัวชี้วัด คือ เกณฑ์การตัดสินพฤติกรรมละเมิดศีลแต่ละข้อ ได้แก่ (1) กิเลสหรือเจตนาที่จะล่วงละเมิด (2) คุณความดีหรือคุณธรรมของผู้ถูกล่วงละเมิด และผู้ถูกล่วงละเมิดเป็นผู้ที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมมากน้อยแค่ไหน (3) ขนาดหรือปริมาณที่ล่วงละเมิด (4) ความพยายามในการล่วงละเมิด (5) ผลจากการล่วงละเมิด คือ มีผลกระทบที่มีขอบเขตแคบหรือกว้างมากน้อยแค่ไหน ระดับของตัวชี้วัดมากเท่าใดก็จะทำให้ระดับของความผิดมีระดับรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น 6) ส่วนที่เป็นลักษณะของผลกระทบ คือ การละเมิดมีผลกระทบอย่างไร เช่น ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัย ไร้สวัสดิภาพในชีวิต การก่อความอาฆาต ก่อเวรภัย ความเดือดร้อนใจ มีชีวิตอยู่อย่างไม่มีความสุข ขาดมีสันติภาพทางสังคม เป็นต้น

4) เจตนารมณ์ของศีล 5

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)กล่าวถึงศีลไว้ว่า “ศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม” ท่านจึงเสนอแนวคิดเจตนารมณ์ของศีลไว้ว่า “ควรขยายเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลให้กว้างออกไปสู่การปฏิบัติในสังคมทุกสัณฐานรอบนอกด้วย โดยจัดสรรวินัยที่เป็นระบบชีวิตและระเบียบสังคมแบบพุทธของชาวบ้าน ให้เกิดมีขึ้นอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกาลสมัย” โดยการตีความศีล 5 จึงควรสอดคล้องกับยุคสมัย “การตีความศีล 5 แต่ละข้อต้องมีพลวัต และมีความหมายที่ยืดหยุ่นเปลี่ยนไปตามความซับซ้อนของปัญหาในแต่ละยุคสมัย” เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมตามยุคสมัย

ศิลปะทุกข้อบัญญัติขึ้นเพื่อเสริมสร้างเจตนารมณ์เชิงคุณธรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจากภายในสู่ภายนอก โดยมีหลักธรรมที่เกื้อกูลและส่งเสริมให้มีศิลปะเรียกว่า เบญจธรรมซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของศิลปะแต่ละข้อดังต่อไปนี้ เจตนารมณ์ของศิลปะข้อที่ 1 คือ เพื่อให้มีเมตตาและกรุณา เจตนารมณ์ของศิลปะข้อที่ 2 คือ เพื่อให้มีสัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพที่สุจริต) เจตนารมณ์ของศิลปะข้อที่ 3 เพื่อควบคุมกามคุณ (กามสังวรรู้จักควบคุมตนในทางกามารมณ์) เจตนารมณ์ของศิลปะข้อที่ 4 เพื่อการสื่อสารเชิงสันติ (สัจจะ) เจตนารมณ์ของศิลปะข้อที่ 5 เพื่อให้มีสติสัมปชัญญะ (ความไม่ประมาท)เบญจธรรมเป็นหลักธรรมที่สัมพันธ์ควบคู่ไปกับศิลปะ 5 เพราะศิลปะ 5 เป็นข้อปฏิบัติเพื่องดเว้นจากการทำความชั่ว ซึ่งเป็นกุศลกรรมแต่เบญจธรรมเป็นปฏิบัติเพื่อเพิ่มพูนกุศลกรรม

ดังนั้น ฐานคิดของศิลปะ 5 จึงเป็นหลักการปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับคฤหัสถ์ เพื่องดเว้นจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน เป็นหลักการสากลที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกเชื้อชาติ ทุกสังคม และทุกศาสนา เพราะเป็นหลักมนุษยธรรมสากล โดยการงดเว้นจากการทำชั่วทางกายและวาจาเป็นการงดเว้นทางกายภาพ ซึ่งจะต้องมีคุณธรรมภายในใจที่เป็นเจตนารมณ์ส่งเสริมให้ปฏิบัติงดเว้นพฤติกรรมชั่วทางกายและวาจา นอกจากจะเป็นศิลปะสำหรับผู้ปฏิบัติแล้ว (ศิลปะระดับปัจเจกชน) ยังเป็นศิลปะเพื่อสังคมด้วย เพราะพฤติกรรมของสมาชิกจะมีผลต่อสังคมที่เขาอาศัยอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อม การงดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นส่งผลให้สังคมไม่เดือดร้อน ซึ่งถือเป็นการเคารพสิทธิในชีวิตของผู้อื่นด้วย ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และเสริมสร้างสันติภาพตั้งแต่ระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค

5) สันติภาพตามแนวทางศิลปะ 5

จำแนกสันติภาพตามแนวทางของศิลปะ 5 ได้ 11 ประการ ดังนี้ 1) ตัวแบบสันติภาพ คือ ศิลปะ 5 มีสภาพความเป็นสันติภาพอยู่ในตัวของมันเอง 2) แนวทางสันติวิธี เพราะเมื่อมองตามวิธีการปฏิบัติแล้วก็จะเห็นว่าศิลปะ 5 เป็นแนวทางสันติวิธี เนื่องจากเป็นปฏิบัติการไร้ความรุนแรง 3) สถาปนิกและวิศวกรสร้างสรรค์สันติภาพ เพราะผู้ปฏิบัติศิลปะจึงเท่ากับเป็นผู้สร้างสรรค์ ออกแบบ และตกแต่งสันติภาพ 4) กลไกของสันติ เพราะผู้ปฏิบัติตามศิลปะจะเป็นมนุษย์เชิงกลไกและฟันเฟืองแบบสันติในสังคม 5) มาตรการเชิงสันติ การปฏิบัติศิลปะจะมีปฏิริยาขับเคลื่อนสันติภาพไปสู่ผู้อื่นและสังคมด้วย โดยไม่ต้องใช้มาตรการบีบบังคับให้มีสันติภาพ เพราะคนมีศิลปะจะได้รับความเชื่อถือ จึงมีอิทธิพลเชิงสันติต่อสังคมด้วย 6) ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์แบบสันติ การละเมิดศิลปะแต่ละข้อเป็นชนวนก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง โดยการปฏิบัติตามศิลปะจะช่วยให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันแบบสันติ 7) วัฒนธรรมแบบกัลยาณมิตร ศิลปะ 5 ไม่ได้ทำให้คนเห็นพ้องต้องกันทั้งหมด แต่จะเป็นแนวทางที่ทำให้คนปฏิบัติต่อกันเยี่ยงมิตร ซึ่งจะเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบบาดหมางไปสู่วัฒนธรรมแบบกัลยาณมิตร 8) สันติเชิงพลวัต เพราะศิลปะ 5 เป็นปฏิบัติการเชิงมนุษยธรรมที่เป็นสันติภาพเชิงพลวัต ไม่ใช่การหยุดนิ่งสงบเยียบอยู่กับที่ แต่ส่งเสริมให้มีการเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้แนวทางที่ไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติไม่ก่อเดือดร้อนหรือความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม 9) ดัชนีของสันติภาพ เพราะศิลปะแต่ละข้อมีความสัมพันธ์กับสันติภาพกับการเพิ่มหรือลดระดับของสันติภาพ ช่วงเวลาใดที่คนปฏิบัติตามแนวทางของศิลปะ 5 จะเป็นช่วงเวลาที่ไม่มุ่งประทุษร้ายกัน จึงทำให้เกิดสวัสดิภาพทางสังคม ปราศจากภาวะที่เป็นอันตรายต่อกัน 10) เครื่องมือของสันติภาพเชิงคุณค่า เพราะการปฏิบัติตามศิลปะ 5 เป็นการส่งเสริมสันติภาพด้วย โดยเป็นสันติภาพในแง่ของการป้องกันการไร้ความรุนแรงและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามหลักเมตตากรุณา การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ และ

ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีทางสังคม เนื่องจากศีล 5 ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นเครื่องมือทางสังคม 11) สันติภาพระดับจุลภาคและมหัพภาค เพราะเมื่อคนปฏิบัติตามศีล 5 ก็จะทำให้มีชีวิตอย่างสันติ เมื่อคนปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันก็จะทำให้เป็นสังคมแห่งสันติภาพ เมื่อเลือกผู้นำที่มีศีลเข้าไปบริหารประเทศ ก็จะไปกำหนดนโยบายและมาตรการบริหารประเทศในเชิงศีลธรรม ก็จะก่อให้เกิดสันติภาพระดับประเทศ เมื่อแต่ละประเทศส่งเสริมให้คนปฏิบัติตามแนวทางศีล 5 ก็จะทำให้การปฏิสัมพันธ์กันในสังคมโลกเป็นไปในเชิงสันติ ซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพในระดับมหัพภาคขึ้น

ดังนั้น เมื่อลักษณะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ยุคสมัยของสังคมแบบเกษตรกรรมมาเป็นสังคมแบบอุตสาหกรรม และบริโภคนิยม มีการดิ้นรนแข่งขัน ความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม ทำให้สังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การตีความศีล 5 แบบดั้งเดิมจึงเหมาะกับสังคมแบบเกษตรกรรม แต่เมื่อสังคมเจริญขึ้น และมีเครือข่ายทางสังคมที่ซับซ้อน สภาพปัญหาทางสังคมจึงมีความหลากหลาย แปลกใหม่ และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อสังคมโลกมีการเชื่อมโยงกันเป็นภาคใหญ่ ปัญหาสังคมจึงยกระดับไปสู่ภาคใหญ่ด้วยโลกทัศน์ต่อศีล 5 จึงจำเป็นต้องขยายไปสู่ระดับมหัพภาค โดยการยึดโยงกับหลักการและเจตนารมณ์ของศีล 5 เพื่อสังคมโลกต่อไป

3. การเปลี่ยนผ่านโลกทัศน์ของศีล 5 ระดับมหัพภาค

ระดับมหัพภาคเป็นภาพใหญ่ของสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยยึดโยงมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมครอบคลุมทั่วโลก ในประเด็นนี้จะมุ่งชี้ให้เห็นศีล 5 ในระดับมหัพภาคทั้งเชิงบวกและเชิงลบประกอบด้วย ภาคการเมือง ภาควัฒนธรรม ภาคเศรษฐกิจ ภาคการศึกษา ภาคสิ่งแวดล้อม และภาคสังคม ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

1) ศีลข้อที่ 1 ในระดับมหัพภาค

เมื่อปฏิบัติตามศีลข้อนี้จะทำให้เกิดสันติภาพทางตรงได้ทันที เพราะจะงดเว้นจากการฆ่า ทำร้ายหรือเบียดเบียนกันทางกายภาพ ทั้งยังเป็นการปฏิบัติที่ไม่ส่งเสริมความรุนแรงและการเบียดเบียนชีวิตกันทุกรูปแบบ โดยในระดับมหัพภาคจำแนกออกได้ 6 ส่วนดังต่อไปนี้¹⁾ ภาคการเมือง คือ การไม่ก่อความรุนแรงทางกายภาพ การไม่ใช้กำลังทหารหรือกำลังอาวุธยุทธโศปกรณ์ และการไม่ก่อสงครามการไม่กดขี่ทางเชื้อชาติการไม่กดขี่หรือบีบคั้นทางการเมือง และการไม่ใช้ความรุนแรงในระดับชาติทุกรูปแบบ รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยทางการเมือง²⁾ ภาควัฒนธรรม คือ การไม่ใช้หรือส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งความรุนแรง ไม่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือส่งเสริมความรุนแรง การปลุกฝังและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งเมตตากรุณา 3) ภาคเศรษฐกิจ คือ การไม่สนับสนุนงบประมาณเพื่อความรุนแรง ไม่ส่งเสริมธุรกิจเพื่อความรุนแรง เช่น เครื่องมือหรืออาวุธ เป็นต้น การไม่กดขี่หรือบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนาและประเทศที่ยากจน 4) ภาคการศึกษา คือ การไม่ใช้ความรู้เพื่อนวัตกรรมแห่งความรุนแรง เช่น การใช้เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ก่อความรุนแรง แต่ใช้ความรู้เพื่อช่วยเหลือเยียวยา เช่น องค์กรอนามัยโลกหรือกาชาดสากล เป็นต้น 5) ภาคสิ่งแวดล้อม คือ การไม่ใช้ความรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม “โดยปราศจากความรุนแรงแล้ว การดำรงอยู่โดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและสัตว์ต่างๆ” ไม่ก่อมลภาวะต่อ

สิ่งแวดล้อมการไม่ปล่อยสารพิษหรือมลพิษ ไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมไม่ทำให้สูญเสียคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็นต้น รวมทั้งการฟื้นฟู อนุรักษ์ และการต่อต้านการทำลายสิ่งแวดล้อม “พุทธศาสนามีพื้นฐานทางจิตใจที่มีความเมตตากรุณา รู้จักอดกลั้นและปฏิเสธสงครามกับการใช้ความรุนแรง จึงมีคุณค่าพิเศษในสถานการณ์โลกปัจจุบัน” ฐานคิดเรื่องเมตตาเป็นแก่นแท้ทางสังคม เป็นแนวคิดที่มองโลกและสิ่งแวดล้อม (ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต) ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเกื้อกูลกัน มนุษย์เป็นศูนย์กลางของความเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตอื่น เพราะมนุษย์มีศักยภาพในการทำลายล้างสูงกว่าสัตว์อื่น 6) ภาคสังคม คือ การไม่ก่ออาชญากรรมข้ามชาติ ไม่กดขี่แรงงานข้ามชาติ ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่เหยียดเชื้อชาติ และการช่วยเหลือทางสิทธิมนุษยชน เช่น ช่วยเหลือเมื่อประสบภัยพิบัติหรือการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานสันติภาพทางด้านการเมือง

2) ศิลข้อที่ 2 ในระดับมหัพภาค

ศิลปข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ซึ่งรวมไปถึงการแสวงหาทรัพย์สิน อาชีพและเศรษฐกิจที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงด้วย ดังต่อไปนี้ 1) ภาคการเมือง คือ การไม่ทุจริตคอร์รัปชั่นงบประมาณของชาติการไม่แทรกแซงการเมืองระหว่างชาติ (ยกเว้นการก่ออาชญากรรมกับคนในชาติ) การไม่กดขี่และฉกฉวยผลประโยชน์ทางการเมืองไม่ใช้อำนาจบังคับข่มขู่เพื่อประโยชน์ทางการเมือง ไม่ทุจริตเชิงนโยบายเพื่อประโยชน์กับกลุ่มทุนหรือบริษัทข้ามชาติการไม่คุกคามอาณานิคม“เพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์เข้าประเทศตนส่งผลให้ช่องว่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่ยังไม่พัฒนาห่างกันมากยิ่งขึ้น” รวมทั้งการใช้งบประมาณบริหารประเทศเป็นไปอย่างโปร่งใส 2) ภาควัฒนธรรม คือ การไม่เหยียดหยามและทำลายเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ทางเชื้อชาติอันเป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของแต่ละเชื้อชาติ รวมทั้งการเคารพในพหุวัฒนธรรม3) ภาคเศรษฐกิจ คือ การไม่ใช้งบประมาณเพื่อสนับสนุนความรุนแรง เช่น ไม่นำไปซื้ออาวุธ ไม่นำไปลงทุนในการผลิตอาวุธ ไม่ลงทุนในธุรกิจมืด ไม่สนับสนุนอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น การไม่ทุจริตในการบริหารงบประมาณของชาติ ไม่ทุจริตในเชิงนโยบาย การใช้งบประมาณอย่างเป็นธรรม การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นธรรม ชาติที่ร่ำรวยยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือชาติที่ยากจน เป็นต้น นโยบายเปิดเสรีทางการค้าเพื่อให้มีการแข่งขันทางธุรกิจอย่างเป็นธรรม และการใช้งบประมาณเพื่อส่งเสริมให้เกิดสันติภาพโลก 4) ภาคการศึกษา คือ ไม่ส่งเสริมงบประมาณเพื่อการศึกษาและวิจัยในลักษณะที่รุนแรง ไม่ทุจริตงบประมาณการศึกษาของชาติ การไม่ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การใช้บงส่งเสริมการศึกษาอย่างเป็นธรรม การส่งเสริมงบประมาณการศึกษาวิจัยเพื่อสันติ เป็นต้น 5) ภาคสิ่งแวดล้อม คือ การไม่แย่งชิงทรัพยากรจากการครอบครองของชาติอื่น การไม่แทรกแซงทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีประโยชน์การไม่ปิดกั้นการเข้าถึงทรัพยากรของพลเมืองการไม่ทุจริตคอร์รัปชั่นและโกงการสัมปทานทรัพยากรของชาติ การไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ประกอบอาชีพหรือธุรกิจในรูปแบบของการคุกคามสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมถึงการใช้งบประมาณเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ6) ภาคสังคม คือ ไม่ละเมิดสิทธิการครอบครองสมบัติชาติการไม่ทำลายสมบัติและคุณค่าของชาติอื่น ไม่ทุจริตเชิงนโยบายสาธารณะ และการส่งเสริมงบประมาณเพื่อมนุษยธรรมซึ่งเป็นรากฐานของสันติภาพทางด้านเศรษฐกิจ

3) ศิลข้อที่ 3 ในระดับมหัพภาค

ศีลขื่อนี้มีเจตนารมณ์ของศีลขื่อนี้จะมีลักษณะเป็นการสร้างและส่งเสริมสัมพันธภาพของมนุษย์ทุกระดับ การสร้างสัมพันธภาพจึงอาศัยความไว้วางใจ การให้เกียรติ การยกย่อง การยอมรับในอัตลักษณ์ของกันและกัน ไม่ถูกเหยียดหยามบุคคลหรือสิ่งที่ภาคภูมิใจ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น ดังต่อไปนี้ 1) ภาคการเมือง คือ การไม่ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การไม่กดขี่เชื้อชาติ การไม่ก้าวก่ายแทรกแซงภายในประเทศ การยอมรับทางเชื้อชาติ การยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติ และการเจริญสัมพันธไมตรี 2) ภาควัฒนธรรม คือ การไม่บ่อนทำลายเกียรติยศและอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ การไม่สร้างความบาดหมางทางวัฒนธรรม “ความขัดแย้งและรุนแรงบนฐานของชาติพันธุ์ อันเป็นผลมาจากความไม่มั่นคงของเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ผ่านการศึกษาการกระทำทารุณกรรมต่อเรือนร่าง/ร่างกาย (body)” การไม่เคารพวัฒนธรรมที่แตกต่างทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวฮิซบะฮ์กว่า 500,000 คน และการสังหารหมู่ชาวยิวกว่า 6,000,000 คน “กรณีความยืดเยื้อยาวนานของสงครามเชื้อชาติระหว่างชาวทมิฬและสิงหลในประเทศศรีลังกา” เป็นผลมาจากการไม่เคารพวัฒนธรรมทางเชื้อชาติ 3) ภาคเศรษฐกิจ คือ การไม่ค้ามนุษย์ การไม่ส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ทุกรูปแบบ 4) ภาคการศึกษา คือ การใช้ความรู้ที่ไม่จรรโลงโลก 5) ภาคสิ่งแวดล้อม คือ การไม่ทำลายความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ 6) ภาคสังคม คือ การไม่ก่อความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ไม่ก่ออาชญากรรมทางเพศ ไม่ทำลายเกียรติยศและศักดิ์ศรี ไม่นำมนุษย์ไปเป็นสินค้าทางเพศ การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ และเสริมสร้างครอบครัวโลก การยอมรับและให้เกียรติกัน การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะที่เป็นพลเมืองโลกและเป็นมนุษยชาติ ซึ่งเป็นรากฐานของสันติภาพทางด้านสังคม

4) ศีลข้อที่ 4 ในระดับมหัพภาค

ศีลขื่อนี้มีเจตนารมณ์ด้านการสื่อสารเพื่อสันติ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจอันดีต่อกัน แก้ปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในรูปของการเจรจา การไกล่เกลี่ย การทำข้อตกลง การทำสนธิสัญญา เป็นต้น ดังต่อไปนี้ 1) ภาคการเมือง คือ การไม่ก้าวก่ายแทรกแซงทางข้อมูล การไม่ใช้สื่อกระตุ้นความรุนแรง ไม่ใช้สงครามข้อมูลข่าวสาร ไม่เผยแพร่แนวคิดหรืออุดมการณ์ที่เป็นอคติทางเชื้อชาติ และการสื่อสารเพื่อสันติ “การสื่อสารอย่างสันติก็คือการเจรจาเพื่อสันติในจังหวัดอาเจห์ของอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน” รวมทั้งการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการเมือง 2) ภาควัฒนธรรม คือ ไม่ใช้วัฒนธรรมสรรเสริญความรุนแรง ไม่ปลุกกระตือรือร้นแนวคิดชาตินิยม ไม่เผยแพร่วัฒนธรรมของความเกลียดชัง และการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสันติ 3) ภาคเศรษฐกิจ คือ การไม่โจรกรรมข้อมูล ไม่ละเมิดสนธิสัญญาทางเศรษฐกิจ ไม่ละเมิดสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญา และส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลทางเศรษฐกิจ เพื่อให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม 4) ภาคการศึกษา คือ ไม่ละเมิดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ไม่ปกปิดข่าวสาร ไม่บิดเบือนข้อมูลข่าวสาร และส่งเสริมความโปร่งใสทางด้านข้อมูล 5) ภาคสิ่งแวดล้อม คือ ไม่ปกปิดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมลภาวะ และผลกระทบ รวมถึงเปิดเผยแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น แหล่งน้ำมัน แร่ธาตุต่างๆ และ 6) ภาคสังคม คือ ไม่โฆษณาชวนเชื่อเกินความเป็นจริง การไม่ปล่อยข่าวลวง ไม่ทำสนธิสัญญาล่อลวงเพื่อเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น และการคัดกรองการสื่อสารในเชิงสร้างสรรค์รวมทั้งการทำสนธิสัญญาเชิงสันติ เช่น สนธิสัญญาไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Non-Proliferation Treaty : NPT) ห้ามรัฐที่ครอบครอง

อาวุธนิวเคลียร์ ได้แก่ สหรัฐ อังกฤษ รัสเซีย ฝรั่งเศสและจีน ไม่ให้ช่วยเหลือประเทศอื่นๆ ผลิตหรือครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ห้ามรัฐที่ยังไม่ได้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ผลิตหรือขอความช่วยเหลือในการผลิต ไม่นำพลังงานนิวเคลียร์ในทางสันติไปดัดแปลงใช้ผลิตอาวุธนิวเคลียร์, อนุสัญญาห้ามอาวุธเคมี (Chemical Weapons Convention : CWC), อนุสัญญาห้ามอาวุธชีว (Biological Weapons Convention : BWC), และการเก็บกู้ทุ่นระเบิดสังหาร (อนุสัญญาออตตาวา) หากสามารถจำกัดและควบคุมอาวุธทุกชนิดได้ย่อมทำให้ลดความรุนแรงในมนุษยชาติ

ดังนั้น ศิลข้อที่ 4 ในระดับมหัพภาคมีรากฐานที่ออกมาในรูปของการไม่ก้าวก่ายแทรกแซงทางข้อมูลระหว่างชาติ การไม่กระตุ้นความรุนแรงหรือชาตินิยม การไม่ปล่อยข่าวลวงเพื่อให้ชาติอื่นสับสนแล้วตนได้ประโยชน์ การไม่โฆษณาชวนเชื่อเกินความเป็นจริง การทำพันธสัญญาร่วมกันระหว่างชาติการป้องกันสงครามข่าวสาร มีความสมมาตรทางอำนาจ เศรษฐกิจและโอกาส การไม่ละเมิดสิทธิในการรับรู้ข่าวสารที่เป็นภัยคุกคามต่อชีวิต การไม่สรรเสริญความรุนแรงหรือแสดงความเห็นชอบกับการใช้ความรุนแรงและการกระทำที่เป็นภัยคุกคามทุกรูปแบบ รวมทั้งการไม่ประณามการใช้ความรุนแรง ในขณะเดียวกันก็สื่อสารให้เห็นว่าการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบขัดต่อสิทธิมนุษยชน และแสดงเจตจำนงต่อสาธารณะว่าทุกชาติจะร่วมกันต่อต้านการใช้ความรุนแรง และสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต การประโคมข่าวความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม และการมุ่งสื่อสารเพื่อความสัมพันธ์ของพลเมืองโลก ซึ่งเป็นสันติภาพทางด้านกระบวนการยุติธรรมและการสื่อสารเชิงสันติ

5) ศิลข้อที่ 5 ในระดับมหัพภาค

ศิลข้อนี้มีความยึดโยงอยู่กับการป้องกัน การแก้ปัญหาอบายมุขและปัญหาอาชญากรรม นอกจากนี้ยังมีมิติของการส่งเสริมสติปัญญา การคิดค้น การพัฒนา การสร้างสรรค์ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ 1) ภาคการเมือง คือ การไม่มอมเมาด้วยลัทธิอุดมการณ์แบบมิถิลาธิปไตยมอมเมาอุดมการณ์ทางการเมืองแบบรุนแรงหรือการเมืองแบบชาตินิยม ส่งเสริมอุดมการณ์แบบสันติวิธี 2) ภาควัฒนธรรม คือ ไม่ปลูกฝังอคติทางเชื้อชาติ ไม่ส่งเสริมวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม และวัฒนธรรมแบบชาตินิยม 3) ภาคเศรษฐกิจ คือ ไม่เปิดเสรีทางการค้าสิ่งมีนเมา ไม่ส่งเสริมธุรกิจมีนเมา 4) ภาคการศึกษา คือ ไม่ถ่ายทอดความรู้เพื่อก่อความรุนแรง ไม่ปลูกฝังทัศนคติเชิงลบ การให้ความเป็นธรรมด้านโอกาสทางการศึกษารวมทั้งการไม่ปล่อยให้มีหะครอบงำ 5) ภาคสิ่งแวดล้อม คือ ไม่บริโภคทรัพยากรธรรมชาติเกินความจำเป็น ไม่ก่อมลภาวะในสิ่งแวดล้อม ไม่ทำให้สูญเสียความสมดุลในระบบนิเวศ และ 6) ภาคสังคม คือ การไม่ส่งเสริมอบายมุขและอาชญากรรมไม่มีกฎหมายหรือนโยบายเอื้อต่อสิ่งมีนเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด และการส่งเสริมสติสัมปชัญญะแก่สังคม รวมทั้งการให้ความรู้แก่สังคมแบบสัมมาทิฐิ เป็นต้น ศิลข้อที่ 5 ในระดับมหัพภาคมีความเกี่ยวข้องกับชีวิต 3 ลักษณะ คือ (1) ด้านการป้องกันอบายมุข ป้องกันความเสื่อมทรามทางสังคม ป้องกันสิ่งที่จะมาบั่นทอนศักยภาพของมนุษย์ และลดทอนอำนาจตลอดถึงขุมข่ายกำลังของอบายมุข (2) ป้องกันปัญหาอาชญากรรมทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งมีชีวิต สินค้า อาวุธ ข้อมูล สิ่งเสพติด หรือการกระทำที่มีผลกระทบต่อร่างกายและชีวิตในทางร้าย (3) การส่งเสริมอุดมการณ์แบบสันติวิธี ท่ามกลางความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้มองผ่านชีวิตทัศน์อย่างสร้างสรรค์ ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต มีอุดมการณ์

เพื่อเชื่อมโยงมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้น ศิลปินจึงมีบทบาทในการป้องกันภัยคุกคามด้าน
อบายมุขและอาชญากรรม รวมทั้งส่งเสริมความปลอดภัยให้แก่พลเมืองโลกด้วย ซึ่งเป็นสันติภาพทางด้าน
การศึกษา

4. สรุป

ศิลปะ 5 ในระดับมหัพภาค คือ ตั้งแต่สังคมภาพรวมระดับประเทศไปจนถึงระดับโลก ซึ่งถูกออกแบบมา
เพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมทางสังคมและเสริมสร้างสันติภาพโลก ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อเป็นข้อปฏิบัติ
เฉพาะสังคมชาวพุทธเท่านั้นซึ่งศิลปะแต่ละข้อจะมีทั้งส่วนควบคุมและส่งเสริมพฤติกรรม ประกอบด้วย 6 ภาค
ส่วน ได้แก่ ภาคการเมือง ภาควัฒนธรรม ภาคการศึกษา ภาคสิ่งแวดล้อม และภาคสังคม จึงเป็นรากฐานของ
สันติภาพโลก โดยศิลปะข้อที่ 1 เป็นรากฐานของสันติภาพทางการเมืองศิลปะข้อที่ 2 เป็นรากฐานสันติภาพ
ทางด้านเศรษฐกิจ ศิลปะข้อที่ 3 เป็นรากฐานของสันติภาพทางสังคม ส่วนศิลปะข้อที่ 4 เป็นรากฐานของ
สันติภาพทางการสื่อสารเชิงสันติและกระบวนการยุติธรรม และศิลปะข้อที่ 5 เป็นรากฐานของสันติภาพ
ทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- คุณ โทษณ์. (2545). *พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ไชยกุล อีเคตะ. (2537). *สันติภาพนิรันดร์. แปลโดย สันติ อิศโรธกุล*. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2532). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ศีลธรรมกับมนุษยโลก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สีลาปโล. (2548). *ศีลห้า ฉบับคู่มือรักษาใจ*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สมภาร พรหมทา. (2546). *พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณีย์ ทำแท้ง และการุณยฆาต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติสิทธิ์ ขวลิตรอารง. (2546). *รัฐศาสตร์ภาพกว้าง*. กรุงเทพมหานคร: สวีชาญการพิมพ์.
- สุรัชย์ หวันแก้ว. (2550). *ยุติไฟใต้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). (2546). *รูปแบบแผนปฏิบัติการสันติวิธีเชิงพุทธ : ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งของชาวคาทอลิกและชาวโกเลียส*. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การดำเนินการเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด

The operation of the temple property

สมุทร สงวนสิน

Samut Sanguansin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chaiyaphum Buddhist College

E-mail: Pol.Snr.Sgt.Maj.Wudichai@gmail.com

บทคัดย่อ

สังคมไทยตั้งแต่โบราณกาล ศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์ สังคหวัตถุธรรม เสนาสนวัตถุ ปฏิบัติธรรม ปัจจุบันวัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายคณะสงฆ์ ที่กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงาน เป็นตัวแทนของวัดในการดำเนินการเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด มีอำนาจทำนิติกรรมได้ ในการทำนุบำรุงศาสนสมบัติให้เกิดความโปร่งใสอย่างเป็นรูปธรรม ตามหลักพุทธธรรม หลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักธรรมาภิบาล ส่วนของราษฎรโดยทั่วไปในชุมชนจะรู้สึกอบอุ่นใจ หากมีวัดซึ่งเป็นพุทธสถาน เสนาสนะ และอาคารวัตถุ เป็นที่พำนักอยู่อาศัย ศึกษาพระธรรมวินัยปฏิบัติธรรม ประกอบศาสนกิจ ศาสนพิธีต่างๆ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในชุมชน หมู่บ้าน เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สามารถทำบุญได้สะดวก หากประพฤติชอบ ปฏิบัติดีก็อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ในการทำบุญนั้นยังได้ถวายปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น ถวายภัตตาหาร บริจาคยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่ดิน ทั้งที่เป็นสังฆาริพทรัพย์และอสังฆาริพทรัพย์ ถวายปัจจัยมาโดยเปิดเผยให้ได้นำไปใช้ในการก่อสร้างศาสนสถานตามความประสงค์ของผู้บริจาค หรือตามความจำเป็นของวัดและสิ่งของมีค่าต่างๆ ด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาถึงหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล ซึ่งจะนำพาให้เด็กในชุมชน หมู่บ้านไปใช้ชีวิตในสังคมที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบเป็นคนมีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นคนดีของสังคมเก่งแต่ไม่โกง ซื่อสัตย์สุจริตตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับการแก้ปัญหาควรแก้ปัญหาคาใจที่ต้นเหตุ เพื่อไปพัฒนาชุมชน สังคมไทยให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนต่อไป และให้สังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนา, หลักพุทธธรรม, รูปธรรม, ศาสนสมบัติ, วัด

Abstract

Ancient Thai society, respect in Buddhism and respect to Buddhism monks as well as followed the sanghanathudhomm that is a one of buddha's doctrine, incline sneditadian retnade. In current time the monastery is a legal entity according to the sangha act the ocelot in an official and a representative of their monastery who has right in death with the monastery properties as when as juristive act in preserving the monastery properties

clearly according the principle of Buddhism Dhamma, Morad, and good governance be transparent in concrete According to Buddhist principles Principles of virtue, morality and good governance As for the general community, the community will feel anxious. If there is a temple which is Buddhist Senasana and wutthu Building. Is a residence Studying Phra Dhamma Discipline, practicing the various religious ceremonies Buddhist Dharma propagation of monks. In the village community to be a spiritual refuge for religious ceremonies. can make merit conveniently If behaving like good practice, can live happily in society In making merit, he also offered the necessary factors for living, such as offering food, donating medicines. Donating medicines, clothing, land, both movable and immovable property provide inputs for disclosure to be used in the construction of religious places according to the wishes of the donors. or as needed by the temple. And other valuable things. with the goal of developing the principles of Buddhism. The main good governance which will lead children in the community Village to live in a well-behaved society practice like being a person with precepts, meditations, problems, being good people of society, being good but not cheating. Honestly according to the Buddhist guidelines. the solution should solve the problem at the root cause to develop the community Thai society for stability, prosperity and sustainability, and for the society to be happy with Buddhist principles.

Keywords: Development, Buddha Dharma, Concrete, Ereligious property, Temple

1. บทนำ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560 – 2564 ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจยุทธศาสตร์ไว้คือ วิสัยทัศน์คือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นองค์กรหลัก ในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยั่งยืนและสังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม ในส่วนพันธกิจนั้นได้กำหนดไว้เพื่อส่งเสริมดูแลรักษาและทำนุบำรุงศาสนาสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา จัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง มียุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม การพัฒนานโยบายและเสริมสร้างศักยภาพบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด แม้ว่าจะเป็นวัดใหญ่หรือวัดเล็กก็ต้องมีการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เหมือนกัน ทั้งนี้ตามศักยภาพของวัดนั้นๆ หากวัดใดจัดการศาสนสมบัติด้วยความเรียบร้อยไร้ปัญหาหรือเกิดปัญหาน้อย

การจัดการศาสนสมบัติของวัด จึงได้จัดแบ่งประเภทของวัดออกเป็นประเภท เพื่อความเข้าใจดียิ่งขึ้น ประเภทของวัดได้ดังนี้

วัด มีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเท่าเทียมกัน แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดลงไปแล้วนั้นจะพบว่า มีความแตกต่างกันโดยสามารถจัดประเภทของวัดตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 มาตรา 5 วัดที่กำหนดตาม พระราชบัญญัติฉบับนี้แยกเป็น 3 อย่างคือ พระอารามหลวง อย่าง 1 อารามราษฎร์อย่าง 1 ที่สำนักสงฆ์ อย่าง 1

1. พระอารามหลวง คือ วัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างหรือทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าจำนวนในบัญชี นับว่าเป็นพระอารามหลวง

2. อารามราษฎร์นั้น คือวัดที่ซึ่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่มิได้ให้เข้าจำนวนในบัญชिनับได้ว่าเป็นวัดหลวง

3. ที่สำนักสงฆ์นั้น คือวัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ตราออกใช้เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484 บัญญัติไว้ในมาตรา 38 ว่า “วัดมีสองอย่าง 1 วัดที่ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมาแล้ว 2 สำนักสงฆ์” ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งบัญญัติประเภทของวัดไว้ในมาตรา 31 “วัดมีสองประเภทคือ 1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา 2. สำนักสงฆ์ให้เป็นวัด และให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด ในการจัดกิจการทั่วไป เช่น จัดการศาสนสมบัติของวัด ผู้เขียนจึงได้ขอแบ่งประเภทของวัดออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ กล่าวคือ วัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในมาตรา 31 บัญญัติไว้ในหมวด 5 เกี่ยวกับเรื่องวัดนั้น โดยได้แบ่งประเภทของวัดออกเป็น 2 ประเภทกล่าว คือ

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม ตามที่เคยบัญญัติไว้ใน มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์เพื่อประโยชน์ทางพระวินัย โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว พร้อมทั้งจะใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมตามพระวินัยได้ทุกประการ จึงเป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทางกฎหมายและพระวินัย

2. สำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประกาศตั้งเป็น วัดแล้วรวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัดขึ้นตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ด้วย แต่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ก็สามารถใช้เป็นที่พักอาศัยสำหรับพระภิกษุสามเณรได้ ฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้ว ส่วนฐานะ ทางพระวินัย ยังไม่พร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรมตามพระวินัยได้ทุกประการ เพราะยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมานั่นเอง ตามสภาพฐานะวัด จำแนกวัดออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. พระอารามหลวง พระอารามหลวง ได้แก่วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำรงตำแหน่งหรือแก่วัดเองก็ดี มีจำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริหารทรงสร้าง หรือสร้างขึ้น หรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็น พระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชน

สร้าง หรือปฏิสังขรณ์แล้วทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง ในส่วนพระอารามหลวงนั้น ได้แบ่งชั้นตามลำดับความสำคัญออกเป็น 3 ชั้น คือ

ก) ชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุบรมอัฐิ หรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มี 3 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรมหาวิหาร

ข) ชั้นโท ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ ที่มีเกียรติ มี 4 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรวิหาร

ค) ชั้นตรี ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ มี 3 ชนิด คือ ราชวรวิหารวรวิหาร และสามัญ

2. วัดราษฎร์ วัดราษฎร์ ได้แก่วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัด และได้ประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทำนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับ โดยอีกด้านหนึ่งหมายถึงวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ซึ่งวัดที่มีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

3. วัดร้าง วัดร้าง ได้แก่วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักพักอาศัยอยู่ประจำ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จดทะเบียนขึ้นเป็นวัดร้างเอาไว้ และมีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาโดยมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรับมอบหมายเป็นผู้ดูแลรักษาที่วัดร้าง ที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้งทรัพย์สินศาสนสมบัติของวัดนั้นด้วย ตามมาตรา 32 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยสภาพวัดร้างยังคงเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์ และมีโอกาสที่จะยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระภิกษุสงฆ์ หรือยุบเลิกวัด ที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้งทรัพย์สินทั้งหมดจะตกเป็นศาสนสมบัติกลาง วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัยในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด ให้กรมการศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินศาสนสมบัติของวัดนั้นด้วย ในการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. วัดตามสังกัดในนิกาย

วัด ในประเทศไทยนั้นสามารถจำแนกตามนิกายของคณะสงฆ์ตามกฎหมายมหาชน ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ข้อ 4 กำหนดให้รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะ มหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุต ปกครองบังคับบัญชาวัด พระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ ฉะนั้น จึงขอจำแนกประเภทวัดตามสังกัดแต่ละนิกายได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. วัดมหานิกาย วัดมหานิกาย มีเจ้าอาวาสเท่ากับจำนวนวัด คือ 34,582 วัด/ รูป เป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ขึ้นสังกัดปกครองกับเจ้าคณะตำบล/เจ้าคณะแขวง ซึ่งมี 5,999 ตำบล/รูป เจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะเขต มี885 อำเภอ/รูป เจ้าคณะจังหวัดมี 78 จังหวัด/รูป เจ้าคณะภาค มี18 ภาค /รูป และเจ้าคณะใหญ่ของมหานิกายมี 4 คน/รูป

2. วัดธรรมยุต วัดธรรมยุต มีเจ้าอาวาสเท่ากับจำนวนวัด คือ 2,718 วัด/รูป วัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุตขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบล/เจ้าคณะแขวงมี 712 ตำบล/รูป เจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะเขต

มี 204 อำเภอ/รูป เจ้าคณะจังหวัดมี 50 จังหวัด/รูป เจ้าคณะภาคมี 8 ภาค/รูป และเจ้าคณะใหญ่ของคณะธรรมยุตมี 1 คน/รูป

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้มีความศรัทธาถวาย ที่ดินและร่วมกันสร้างศาสนวัตถุต่าง ๆ เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร และบุคลากรของวัด อีกทั้งใช้ประกอบศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา การจัดประเภทของวัดพบว่าสามารถแบ่งได้หลาย ประเภท กล่าวคือ แบ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีอยู่ 2 ประเภท คือวัดที่ได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมาและวัดประเภทสำนักสงฆ์ แบ่งตามสภาพของวัดได้ 3 ประเภทคือ วัดพระอารามหลวง วัดราษฎร์และวัดร้าง ซึ่งสถานะของวัดนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อมีการปรับสภาพของฐานะ แบ่ง ตามสังกัดนิกายได้ 2 ประเภทคือ วัดสังกัดมหานิกายและวัดสังกัดธรรมยุต ซึ่งวัดสังกัดมหานิกายและ วัดสังกัดธรรมยุตนั้นมีสภาพเหมือนกันโดยกฎหมาย วัดจึงเป็นสถานที่รวมของบุคคลหลายสถานภาพ และใช้เพื่อการสาธารณะประโยชน์ ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้ เกิดผลประโยชน์อย่างสูงสุด และเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560 – 2564 ในส่วนพันธกิจนั้นได้กำหนดไว้เพื่อส่งเสริมดูแลรักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา จัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง และมียุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม การพัฒนานโยบายและเสริมสร้างศักยภาพบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 เป็นปีที่ 47 บัญญัติไว้ใน “มาตรา 33 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นตรงต่อวัด มีดังนี้ (1) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น (2) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด (3) ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา มาตรา 34 การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา ห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมการศาสนา แล้วแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์หรือที่ศาสนสมบัติกลางได้มีกฎหมายกำหนดไว้ว่า มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลางเป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และมาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ (1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีฯ โดยกำหนดไว้ในหมวด 6 ศาสนสมบัติ มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท (1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งในการดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย (2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง ส่วนการดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ต้องบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีคุณธรรมมีความโปร่งใส ปราศจากทุจริตคอร์รัปชั่น และพร้อมที่จะให้ได้รับการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ตามเจตจำนงที่ได้แสดงไว้ จากผู้มีส่วนได้เสียหรือสาธารณชนภายนอกหน่วยงาน ส่งเสริมการสืบทอดทาง

วัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรม หลักธรรมาภิบาล หลักพุทธธรรม และต้องแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม เพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบและให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด

วัดหรือศาสนสมบัติของวัด เป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้มีความศรัทธาถวายที่ดินและร่วมกันสร้างศาสนวัตถุต่างๆ เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์สามเณร และบุคลากรของวัด อีกทั้งยังใช้ประกอบศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถานที่รวมของบุคคลหลายสถานภาพ หลากหลายอาชีพและใช้เพื่อการสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการศาสนสมบัติหรือวัดที่ดี เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด และเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชน พระศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งสถาบันหนึ่งในสามสถาบันหลักของประเทศไทย ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันพระศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันพระศาสนานี้ย่อมหมายถึง พระพุทธศาสนาโดยแท้ ดังพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่อง เครื่องหมายแห่งธงไตรรงค์ว่า “ขอพราพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมายแห่งสีทั้งสามงามณัด ขาว คือบริสุทธิ์ ศรีสวัสดิ์หมายถึงพระไตรรัตน์ และธรรมะคุ้มครองจิตไทย แดง คือโลหิตเราไซ้ซึ่งยอมสละได้ เพื่อรักษาชาติศาสนา...พระองค์ได้ยืนยันหนักแน่นว่า “พระพุทธศาสนาถึงเมืองเราก่อนพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา” ในทางปฏิบัติพระพุทธศาสนาก็มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมถึงขนาดมีผู้กล่าวว่า “พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง” พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนพลังทางสังคมที่แทรกซ้อนวิถีชีวิตในทุกๆ ด้านทั้งส่วนตัวและสังคม เป็นรากฐานทางวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของชาตินำไปสู่แนวความคิดที่ว่า ความเจริญรุ่งเรืองของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันกับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาก็บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังพระราชปรารภว่า “ถ้าอำนาจ พระรัตนตรัยและอำนาจเทพยดาไม่ช่วยกรุงสยามในการเรื่องนี้ได้แล้ว บ้านเมืองก็เป็นของเขานั่น พระพุทธศาสนาก็คงต้องเสื่อมสูญเสียเป็นแน่แท้แล้ว

ในแง่ชีวิตประจำวันของประชาชนนั้น พระพุทธศาสนาก็เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตทั้งสิ้น “ตั้งแต่เกิดก็จัดให้มีการโกนผมไฟ เป็นชายพออายุครบยี่สิบเอ็ดปีก็มีการบวชเป็นพระภิกษุ มีการทำบุญตักบาตร มีการสร้างถวายเสนาสน ถวายที่ดินในโอกาสต่างๆ จนกระทั่งตาย ก็มีการทำบุญตั้งแต่วันสิ้นจนถึง วันเผา” จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทและความสำคัญต่อทั้งประเทศชาติและประชาชน ซึ่งวัดนั้นเป็นองค์การทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นศูนย์รวมของภิกษุสงฆ์และสามเณรซึ่งเป็นหนึ่งในสามสถาบันของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นองค์กรสำคัญที่เป็นผู้แสดงบทบาทของพระพุทธศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวัด วัดจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทมีความสำคัญต่อประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน จนประชาชนทุกๆ ไปกล่าวไว้ว่า ในหนึ่งชุมชนหรือหนึ่งหมู่บ้าน อย่างน้อยต้องมีหนึ่งวัด เพื่อปฏิบัติธรรมหรือทำบุญในชุมชนนั้น ๆ

ส่วนในปัจจุบันมีปัญหาในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีวัดมหานิกาย 743 วัดและวัดธรรมยุต 64 วัด(ข้อมูล 10 ก.ค.2557) รวม 807 วัด ที่ต้องมีการบริหารจัดการผลประโยชน์จากศาสนสมบัติของวัดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆขึ้น เช่น การบริหารจัดการไม่โปร่งใส ไม่มีมาตรฐานที่ดี มีบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ จากศาสนสมบัติของวัดเพื่อตนเองหรือผู้อื่น โดยที่พระภิกษุสงฆ์เองบางครั้งก็ได้มีส่วนได้เสีย ซึ่งทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ดี มีผลประโยชน์ทับซ้อน ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทั้งในทางพฤตินัยและนิตินัยกำหนดกรอบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด หลักการบริหารจัดการของผู้มีอำนาจหรือผู้ได้รับมอบหมาย อีกทั้งบุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องกับการบริหารจัดการที่ดี

วิถีชีวิตปัจจุบันแม้จะมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือในชุมชน หรือในวัดของไทยเริ่มเสื่อมถอยลง วัดที่มีอยู่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ในชุมชนอีกด้วย การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือ Good Governance ในการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ขาดการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เกิดปัญหาด้านการทุจริตคอร์รัปชัน และยาเสพติดให้โทษ การพัฒนาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านหลักธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาบุคคลให้เกิดธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรมมากขึ้นของในสังคมปัจจุบัน แต่ผลการพัฒนาที่ผ่านมากลับพบว่า สังคมยังเต็มไปด้วยปัญหา ผู้คนในสังคมวัตถุนิยมต่างแสวงหาสิ่งที่ตนเองต้องการปรนเปรอความต้องการส่วนตนเสียมากกว่า มีการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิควรชอบ เพื่อตอบสนองการบริโภค การใช้วิธีการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น จนไม่คำนึงถึงส่งผลกระทบต่อสังคมที่ส่งผลมาสู่สังคมในเชิงลบ ตัวอย่างหลายอย่างที่เห็นได้ชัดเจนจากสถานการณ์ในสังคมน่าเป็นห่วง เช่น ในกรณีผลการวิจัยและการสำรวจต่างๆ พบว่าปัญหาสำคัญที่สุดคือความเชื่อศรัทธาสุจริตและการทุจริตคอร์รัปชัน โดยเห็นว่าต้องส่งเสริมหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล จริยธรรมในสังคมไทยโดยเร่งด่วน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างที่คนในสังคมเรา ได้รับรู้ซึมซับจากพฤติกรรมในสังคมวันแล้ววันเล่า และแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า คนในสังคมไทยยังขาดความรู้ความสามารถที่จะเป็นภูมิคุ้มกัน ในการกลั่นกรองที่ดี ส่งผลกระทบต่อระบบคุณค่า ความเชื่อถือและพฤติกรรม คนไทยยังขาดทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยม ติดกระแสบริโภคนิยมมากขึ้น ขาดจิตสำนึกสาธารณะให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ทำให้คุณธรรมจริยธรรมเสื่อมถอย ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาทางสังคม นอกจากบทบาทในการสร้างคนแล้ว ยังต้องมีบทบาทในการจัดระเบียบสังคม ปลุกฝังคุณความดีให้เป็นภูมิคุ้มกันเด็กและเยาวชน ประพฤติตนโดยยึดถือหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล เป็นกระบวนการพัฒนาคนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เตรียมการให้ผู้เยาว์ได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ซึ่งเป็นบทบาทในแง่สังคมวิทยา เป็นการจัดการให้เกิดระเบียบทางสังคม (Social order) เพื่อให้เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การสร้างชุมชนในสังคมให้มีระเบียบ วินัย เชื่อศรัทธาสุจริต และอยู่ร่วมกันภายใต้กฎ กติกาของสังคมที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน กระบวนการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ที่ต่างผสมผสานกันอาจเกิดจากกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัย

เช่น การเข้าแถวซื้ออาหาร การส่งการบ้านตรงเวลา การเคารพผู้ใหญ่เมื่อเดินผ่านมา การไม่ทุจริต สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการเรียนรู้บรรทัดฐานทางสังคม

ประเทศไทยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาจริยธรรม ธรรมาภิบาล และความรู้วิชาการควบคู่กันไป ซึ่งจะ让孩子เมื่อโตขึ้นแล้วไม่โกง ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน มีระเบียบวินัย มีหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล ออกไปใช้ชีวิตในสังคมโดยไม่สร้างปัญหาหรือข้อขัดแย้งต่อสังคมส่วนใหญ่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) การสำรวจดังกล่าวยังพบอีกว่า จริยธรรมของคนไทยที่ควรเร่งสร้าง 10 ประการ ประกอบด้วย ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนน้อมมีสัมมาคารวะ ความกตัญญู จิตสำนึกที่ดี ความสามัคคี ความมีเหตุผลและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และนอกจากนั้นค่านิยมลักษณะนิสัยของคนไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้แก่ ขาดความอดทน เกียจคร้าน รักความสบาย ไม่มีระเบียบวินัย ชอบรวยทางลัด ขาดความรับผิดชอบ ไม่กล้าเผชิญปัญหาและไม่รักการเรียนรู้ ดังนั้นหากการประพฤติปฏิบัติไม่ยึดหลักพุทธธรรมไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนิสัยและแก้ไขค่านิยมที่ผิดๆ เหล่านี้แล้ว แม้ว่าเราจะสร้างระบบและวางนโยบายการพัฒนาชุมชน สังคมที่สวยงามหรือดีเลิศสักเพียงใดก็ตาม สังคมไทยจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ยาก ในเรื่องของหลักพุทธธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาล จะเกิดขึ้นเติบโตและงอกงามต่อไปได้ก็ด้วยการปลูกฝัง ต้องเริ่มต้นตั้งแต่มนุษย์ยังเป็นเด็กเล็กโดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และสถาบันการศึกษาต่างๆ ในสังคม จะต้องปลูกจิตสำนึกให้เขาได้พัฒนาการ และประพฤติดี ปฏิบัติชอบโดยให้ยึดหลักพุทธธรรม คุณธรรมจริยธรรม หลักธรรมาภิบาล เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้สร้างจิตสำนึกที่ดีมีพัฒนาการที่ดี

เมื่อใดก็ตามที่มีปัญหาด้านหลักพุทธธรรม คุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาล เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งปัญหาเช่นนี้ นำไปสู่การกำหนดค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการโดยรัฐบาล คือ มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้องมีระเบียบวินัยเคารพกฎหมาย ใฝ่เรียนรู้จักรการเคารพผู้ใหญ่ มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักดรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาป โดยที่ฝ่ายรัฐบาลได้มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหา เร่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดีมีคุณภาพ หยึดถือหลักพุทธธรรม มีคุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข โดยแก้ปัญหาที่การพัฒนาแบบยั่งยืน มั่นคง มั่งคั่งต่อไป

จากข้อเท็จจริงปัญหาทางสังคมดังกล่าวข้างต้น เพื่อความเจริญของวัด บุคคล ชุมชนและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การปรับปรุงประสิทธิภาพ กลไกนโยบายการพัฒนาจริยธรรม ทั้งประเด็นธรรมาภิบาล การทุจริตคอร์รัปชัน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ก็พอจะประเมินได้ว่าการพัฒนาบุคคลโดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นเหตุให้นำไปสู่เป้าหมายที่มุ่งเน้นพัฒนาบุคคลด้านจริยธรรม ธรรมาภิบาลตามหลักพุทธธรรมให้เป็นคนที่

สมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถ สติปัญญา สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ในการกำหนดมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมของผู้ บริหารที่มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด กรรมการในองค์กรตรวจสอบในการใช้อำนาจรัฐ องค์กรอิสระ สอบทานการปฏิบัติการตามมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล และเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ โดยได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย เพราะผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการเป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัดต้องมีคุณธรรมจริยธรรมเหนือกว่าคนอื่นหรือมากกว่าคนอื่น และเป็นการทำให้ประชาชนทั่วไปทั้งหลาย เห็นว่า การดำรงตำแหน่งผู้บริหารที่มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัดจะต้องทำตัวให้เป็นอย่าง จะทำตัวเหมือนบุคคลทั่วไปไม่ได้ ต้องยึดหลักพุทธธรรม มีคุณธรรมจริยธรรม ธรรมมาภิบาลและหลักความยุติธรรมเสมอภาค ปฏิบัติหน้าที่ด้วยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และมีความซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใสสามารถตรวจสอบข้อมูลได้จากบุคคลภายนอก

ปัญหาวิกฤตการณ์ด้านจริยธรรม ธรรมาภิบาล ที่เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของสังคมไทยปัจจุบัน ก็คือการขาดความมีน้ำใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ขาดจิตสำนึก ประพฤติผิดศีลธรรม อันดีงาม ขาดความซื่อสัตย์สุจริตและมีการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งทุกหน่วยงานก็ได้พยายามที่จะแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ตามศักยภาพองค์กรแต่ละแห่งแตกต่างกันออกไป โดยภาพรวมก็ยังไม่ตอบสนองความต้องการของสังคมเท่าที่ควรดังกล่าวนำแล้ว การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาลของผู้บริหารนั้น การบริหารจัดการมีความสำคัญมาก สถาบันการจัดการศาสนสมบัติของวัดก็เป็นองค์กรของรัฐ ที่มีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา เพราะมีอำนาจบริหารจัดการและจัดสรรทรัพยากรในการสนับสนุนโดยตรง จึงควรร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ร่วมกันสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาล การทุจริตคอร์รัปชัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ติดตามผล เพื่อป้องกันและหาแนวทางแก้ไข เป็นแบบอย่างที่ดีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง บุคลากรตระหนักถึงอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบนั้นๆ ในการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการบริหารจัดการที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของจิตเจตนา นั้น นอกจากจะใช้องค์ประกอบทางการบริหารโดยทั่วไปแล้ว ยังจะต้องเกิดจากการร่วมใจและเต็มใจพัฒนาแนวทางการส่งเสริมตามหลักพุทธธรรม คุณธรรมจริยธรรมนั้นด้วย ยังมีความพยายามขององค์กรอีกหลายแห่ง ที่จะหาวิธีการหรือรูปแบบในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมบุคลากรขององค์กร ซึ่งก็มีปัจจัยอันเป็นข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป จะต้องร่วมกันพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องพิจารณาระบบการบริหาร เพื่อการพัฒนาจริยธรรม ทั้งในด้านทุจริตประพฤติมิชอบ คอร์รัปชัน และมีธรรมาภิบาล ปัญหาการบริหารงานบุคคลยังไม่เหมาะสม ต้องได้รับการปรับปรุง ปัญหาระบบข้อมูลข่าวสารยังสับสนและไม่มีระบบ ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และปัญหาเอกภาพบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีหลักธรรมาภิบาล มีความอดทน เสียสละ เป็นที่คาดหวังว่าการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พยายามจะหาวิธีการกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม หลักธรรมาภิบาล ตามนโยบายหรือความต้องการของหน่วยบังคับบัญชา หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาความเจริญให้ได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพราะว่าความสุขเป็นคุณสมบัติธรรมชาติประจำอยู่ในตนเองตลอดเวลา หากได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม สำนักพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ได้มีนโยบายที่เป็นรูปแบบการพัฒนาจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามข้อกฎหมายคณะสงฆ์

พ.ศ. 2505 และกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2511 ข้อ 8 กำหนดให้ “สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่นๆ และแนะนำการปฏิบัติแก่วัด เกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งนี้เพื่อให้ไปตามกฎกระทรวงนี้” และข้อ 5 “การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไป ให้เก็บรักษาโดยฝากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือฝากธนาคาร ทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัด” ซึ่งห้ามฝากในนามบุคคลหรือระบุชื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกรณีที่ฝากไว้กับธนาคาร โดยผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการศาสนสมบัติของวัด เพื่อมีความสอดคล้องต่อหลักพุทธธรรม ธรรมาภิบาล จริยธรรม คุณธรรมและการพัฒนาปัญญา ทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพโดยทั่วไป การพัฒนา รูปแบบการบริหารและจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิว่าถูกต้องตามกฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบหรือมีความโปร่งใสหรือไม่อย่างไร มีปัญหาอย่างไร เพื่อศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ และจะได้นำเสนอรูปแบบการบริหารและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เขตพื้นที่จังหวัดอื่นๆ แก่ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ต่อไป โดยเป็นทางเลือกที่สามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการบริหารงานที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการกับทฤษฎีด้านตะวันตกและหลักพุทธธรรม เพื่อนำมาเสนอรูปแบบการพัฒนาก้าวหน้าหรือผู้บริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักพุทธธรรม หลักคุณธรรมจริยธรรม หลักธรรมมาภิบาลและเกิดความโปร่งใสอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

3. สรุป

ปัจจุบันวัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายคณะสงฆ์ ที่กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงาน เป็นตัวแทนของวัดในการดำเนินการเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด มีอำนาจทำนิติกรรมได้ ในการทำนุบำรุงศาสนสมบัติให้เกิดความโปร่งใสอย่างเป็นรูปธรรม ตามหลักพุทธธรรม หลักคุณธรรมจริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล ราชฎโดยทั่วไปในชุมชนจะรู้สึกอบอุ่นใจหากมีวัดซึ่งเป็นพุทธสถาน เสนาสนะและอาคารวัตถุ เป็นที่พักอยู่อาศัย ศึกษาพระธรรมวินัยปฏิบัติธรรม ประกอบศาสนกิจ ศาสนพิธีต่างๆ การเผยแผ่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในชุมชน หมู่บ้าน เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สามารถทำบุญได้สะดวก ในการทำบุญนั้นยังได้ถวายปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น ถวายภัตตาหาร บริจาคยารักษาโรค เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล ซึ่งจะนำพาให้เด็กในชุมชน หมู่บ้านไปใช้ชีวิตในสังคมที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบเป็นคนมีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นคนดีของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2551). *การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพช.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ศึกษาการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ
สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทายทอง
นครหลวงเวียงจันทน์

An approach of meditation practice for a life quality development in
accordance with the guideline of the dhamma practical school of wat par
koonnoiy, saithong district, vientiane city

พระพันทอง วิสุทธิปัญญา (โพธิ์มีชัย)

Phra Panthong Wisutthipanyo (Pho Meechai)

พระมหาปริยญา วรญาโณ

Phra Maha Parinya Worayano

บุญส่ง สิ้นจูนอก

Bunsong Sinnok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus

E-mail: arithat.loes@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการปฏิบัติกรรมฐานในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนลาว ของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลการปฏิบัติกรรมฐานของสำนักปฏิบัติวัดป่านาคุณน้อย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนลาว อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความสำคัญของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อรู้ เพื่อละ และ เพื่อแจ้งเป็นหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ เพื่อการเรียนรู้ และ พัฒนาตนเอง การประยุกต์ใช้วิปัสสนากรรมฐานของโยคีวัดวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ ทำให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในด้านต่างๆ ต่อบุคคลมากมาย กล่าวคือ เป็นการพัฒนาตน โดยเริ่มด้วยการพัฒนากาย (ศีล) พัฒนาอารมณ์ (ความรู้สึก) พัฒนาจิต (สมาธิ) และ พัฒนาปัญญา ให้มีคุณภาพ สงบ ประกอบด้วยสติปัญญา มองเห็นสภาวะธรรม ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะธรรมของโลกและชีวิต ไม่ยึดถือ ลดความเห็นแก่ตัวลง หรือ หมดไปพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ปฏิบัติกรรมฐาน, พัฒนาคุณภาพชีวิต, สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย

Abstract

The purposes of the this research article were: 1) to study the principle of the meditation practice in the Buddhist scriptures; 2) to study the practical methods of the meditation practice for a life quality development of Laos' life qualities of the Dhamma practical school of Wat Pa Nokoonnoiy, Nazaithong district, Vientiane City; 3) to analyze the practice of the meditation practice of Dhamma practical school of Wat Pa Nakoonnoiy in order to apply for development of Laos' life quality, Nazaithong, Vientiane City.

The results of research found that the importance of the insight meditation practice in accordance with the Foundation of Mindfulness is endowed with the main objectives, that is, to now, to abandon, and to realize as the Buddha's teachings taught in order to learn and for self-development, that is, to see the body and mentality and to be able to tell and assist oneself in order to apply for daily life for anywhere, anyplace, every time, every action, and every words and to abandon the defilement, desire attachment, clinging, satisfaction in suffering or happiness being in individuals' minds that cause the direct suffering.

Again the results of research found that the meditators' application of insight meditation of Wat Pa Nakoonnoiy, Nazaithong District, Vientiane City causes the benefits and values in various aspects towards many people, that is, the self-development by beginning with the physical development (Sīla), emotional development (Feeling), mental development and wisdom development to be quality, peace consisting of intelligence by realizing the state of Dhamma as they are and knowing the state of Dhamma of the world and life without attachment, releasing the selfishness or already destroyed and to be ready to sacrifice the self-benefit for the sake of the social benefits and to be able to apply for solving the problems in daily life as well.

Keywords: meditation practice, life quality development, the Dhamma practical School of Wat Par Koonnoiy

1. บทนำ

สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ เป็นอีกสำนักหนึ่งที่ขึ้นชื่อลือนามว่ามีความโดดเด่นในเรื่องของการสอนกรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐานสี่ มีผู้คนไปฟังธรรม จำศีล ปฏิบัติธรรมกันอย่างเนืองแน่นในทุก ๆ วันมิได้ขาดสาย วัดแห่งนี้เมื่อก่อนเป็นวัดธรรมยุต ในปี พ.ศ. 2543 พระอาจารย์ใหญ่ชาลี กนตสีโล ได้เข้ามาเป็นเจ้าอาวาส และเป็นผู้ริเริ่มเปิดสอนกรรมฐานขึ้นโดยใช้แนวการปฏิบัติของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร แบบพระคันธารวาส (พระคันธารวาสะ วัดปรก กรุงเทพฯ) เป็นวิปัสสนาโดยตรงโดยใช้ตามแบบของพระพุทธเจ้าสอนสติปัฏฐาน เป็นแนวการฝึกอบรมกัมมัฏฐาน ตามหลักการที่สืบทอดกันมาส่วนมากคือ เทคนิคขั้นพื้นฐาน เขาเรียกว่าจั่งหะ (ท่า) มันมีแบบ 3 จั่งหะ 5 จั่งหะ สมมุติว่านั่ง เอาสติมาตั้งไว้ที่มือ ตั้งใจดี ๆ แล้วเคลื่อนยกขึ้น ตั้งสติไว้ทั้งหมด ที่มือและการเคลื่อนไหว ให้รู้ว่

เคลื่อน ให้รู้รอบ ถ้าเรากำลังปฏิบัติแล้วได้ยินเสียงไก่ เสียงมีเท่าไรก็ให้เอาแต่อย่างเดียว (พระอาจารย์ใหญ่ชาลี กนตสีโล, 80 ปี ชีวิตธรรม 2546, 2546, 25) เป็นการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ต้องเริ่มที่การพัฒนาภายในจิต โดยพิจารณาตรวจสอบภายในตนเองที่เรียกว่าปฏิบัติกรรมฐาน กรรมฐานเป็นวิธีการฝึกคนให้เจริญองกามให้เข้าใจถึงสภาวะธรรมตามที่เป็นจริง จิตที่ได้รับการฝึกฝนอบรมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงดีแล้ว ย่อมจะปฏิบัติต่อสิ่งเร้าทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง ก็ให้เกิดความเจริญพัฒนาทั้งทางกาย ทางพฤติกรรมทางสภาพจิตใจ ทางปัญญา เป็นลำดับขึ้นไปเป็นทางนำไปสู่อิสรภาพ และสันติสุขอย่างแท้จริงตามจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา (อง.ปญ.จก. (ไทย) 22/79/174) ซึ่งมีความเหมือนกับพุทธทาสภิกขุ บรรยาย เรื่อง อานาปานสติภาวนา โดยได้กล่าวถึง การปฏิบัติก็มีพื้นฐานกับบุคคลผู้ปฏิบัติว่า การทำก็มีพื้นฐานจะมีความมุ่งหมายถึงการหลุดพ้นเพื่ออยู่เหนือความยินดียินร้าย หรือเหนือการครอบงำของธรรมชาติก็จริง แต่ในขั้นเตรียมตัว ผู้ปฏิบัติ จะต้องรู้จักธรรมชาติภายนอกซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติภายใน คือ จิตนิสัยของตนเอง จริต หมายถึง สิ่งที่จิตเคยประพฤติดมาจนเคยชินเป็นนิสัย (พุทธทาสภิกขุ, 2523, 37)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายคำสำคัญเกี่ยวกับการวิจยนี้ไว้สรุปได้ดังนี้ ก็มีพื้นฐาน แปลว่า ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต หรือที่ให้จิตทำงาน มีความเป็นทางการว่า สิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา หรืออุปกรณ์ในการฝึกอบรมจิต หรืออุบายหรือกลวิธีเหนี่ยวนำสมาธิ พุดง่าย ๆ ว่าสิ่งที่เอาให้จิตกำหนด จิตจะได้มีงานทำเป็นเรื่องเป็นราว สงบอยู่ที่ใด ไม่เที่ยววิ่งเล่นเตลิดหรือเลื่อนลอยฟุ้งซ่านไปอย่างไรจุดหมาย เฉพาะในกรณีนี้ ก็คือ สิ่งที่เราเอามาให้จิตกำหนดเพื่อชักนำให้เกิดสมาธิ หรืออะไรก็ได้ที่พอจิตกำหนดจับเข้าแล้ว จะชักนำให้แน่วแน่นอยู่กับมันจนเป็นสมาธิได้เร็วและมั่นคงที่สุด พุดให้สั้นที่สุดว่า สิ่งที่ใช้ฝึกสมาธิก็มีพื้นฐานเท่าที่พระอรหันตภิกษุรวบรวมแสดงไว้มี 40 อย่าง ก็มีพื้นฐาน 40 อย่างนี้ แตกต่างกันโดยความเหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งควรเลือกใช้ให้เหมาะกับลักษณะนิสัยความโน้มเอียงของแต่ละบุคคลที่เรียกว่าจริตต่าง ๆ ถ้าเลือกได้ถูกกัน เหมาะกัน ก็ปฏิบัติได้ผลดีและรวดเร็ว ถ้าเลือกผิดอาจทำให้ปฏิบัติได้ล่าช้าหรือไม่สำเร็จผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546, 50)

พระราชสังวรญาณ (หลวงพ่อดุสิต ฐานิโย) ได้แสดงเรื่องวิปัสสนากรรมฐานไว้ว่าให้เจริญกรรมฐานโดยการยกขึ้น 5 มาเป็นอารมณ์ก่อนพิจารณาเป็นไตรลักษณ์จนเกิดปัญญาญาณรู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ 4 สรุปความได้ว่า เช่น การเจริญวิปัสสนาโดยการยกเอาขึ้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มาพิจารณาน้อมเข้าไปสู่ไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยหวัชคิดและสติปัญญาที่เราเรียนทรงจำมา คิดเอา ประจักษ์เอง แต่งเอา ว่ารูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ก็ว่าเอาเอง พร้อมๆ กับน้อมใจเชื่อลงไปว่า รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาจริงๆ แต่ในขณะที่เราพิจารณาอยู่นั้น บางทีจิตอาจจะสงบลงเป็นสมาธิเพราะการค้นคิดในเหตุผล ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนั่นเอง ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติ เป็นอุบายที่จะทำให้จิตสงบเป็นสมาธิได้เหมือนกัน (พระราชสังวรญาณ (พุด ฐานิโย), 2543, 15)

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า ท่านได้ตามรอย หรือค้นหารอยพระอรหันต์ โดยการค้นจากคัมภีร์และทดลองด้วยตนเองในบางอย่าง ไม่ใช่เขียนโดยพระอรหันต์ให้ผู้อ่านได้ศึกษาไตร่ตรองแล้วจึงเดินตาม ท่านได้ยกพระสูตรจากคัมภีร์ 3 สูตร คือ ฉวีโสธนสูตร มหาอัสสปุรสูตร และสามัญญผลสูตรขึ้นมาพิจารณา ทำให้ได้หัวข้อที่เป็นหลักแห่งการตามรอยพระอรหันต์ถึง 23 ขึ้น เช่น ขึ้นแรก ตั้งแต่เมื่อได้ฟังเทศน์เกิดสัทธาและปัญญา จึงสละทรัพย์สมบัติ สละวงศ์ญาติ ออกบวช ปฏิบัติไปในหลายขั้นตอนจนถึงขั้นสุดท้าย ขึ้นที่ 23 ทำอาสวะให้สิ้นไป เนื้อหาในเล่มจึงเป็นเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักพระอรหันต์ และอธิบายหลักแห่งการตามรอยพระอรหันต์ทั้ง 23 ขึ้น ทั้งยังได้เทียบหลักเหล่านี้เข้ากับมรรคมงคล 8 นำหลักเหล่านี้สังเคราะห์ลงกับไตรสิกขา นอกจากนี้ท่านยังได้ให้ชื่อพระสูตร อื่น ๆ ถึง 16 สูตร ไว้คอยตรวจเทียบเคียงกับการตามรอยพระอรหันต์ (พระธรรมโกศาจารย์, (พุทธทาสภิกขุ), 2549, 52)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาหลักการปฏิบัติธรรมตามแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แล้วศึกษาผลที่เกิดจากแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกแนวการปฏิบัติที่เหมาะสมแก่แต่ละบุคคลได้ นอกจากนั้นการวิจัยครั้งนี้ยังจะทำให้มองเห็นแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานที่ถูกต้องตามแนวทางในพระพุทธศาสนาได้ เพื่อสาทาละณะประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป อันจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ประเทศชาติ สังคม

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาหลักการปฏิบัติกรรมฐานในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- (2) เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนลาว ของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์
- (3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลการปฏิบัติกรรมฐานของสำนักปฏิบัติวัดป่านาคุณน้อย เพื่อไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนลาว อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้:

1. รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 และอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นต้น
2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แหล่งข้อมูล หนังสือ ตำรา เอกสาร ที่มีผู้ประพันธ์เกี่ยวกับประวัติของพระธาตุ เว็บไซต์ ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการวิจัย ที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการ แนวคิดการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาในสำนักปฏิบัติต่างๆ ทั้งภายในประเทศลาว และต่างประเทศ เพื่อที่จะเป็นการศึกษา ความเหมือนและความต่าง ข้อดี และข้อเสียของการปฏิบัติธรรมว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่จะเป็นแนวคิด และทฤษฎีในการปฏิบัติธรรม ที่จะส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป
3. เรียบเรียงข้อมูล ได้แก่การนำเอาข้อมูลทั้งสองส่วนที่ค้นได้จากปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 และอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร ที่มีผู้ประพันธ์เกี่ยวกับประวัติของพระธาตุ เว็บไซต์ ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการวิจัย นำมาเรียบเรียงให้เป็นไปตามลำดับขั้นของวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อที่ตั้งไว้เพื่อทำการวิจัยในครั้งนี้
4. วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษาโดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่ต่างกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันขององค์ความรู้ที่เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคุณน้อย อำเภอนาทายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ หลังจากนั้นจะวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการศึกษาที่วิเคราะห์ความถูกต้องว่า สามารถตอบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ หลังจากนั้นมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่ข้อมูลบางส่วนขาดหายไปไม่สมบูรณ์ ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

4. ผลการวิจัย

การฝึกอบรมจิตด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัฏฐาน 4 เท่ากับเป็นการฝึกคุณธรรมข้ออื่น ๆ ให้เกิดขึ้นไปในตัวทั้ง 4 ด้าน คือ กายภาวนา (การพัฒนากาย การพัฒนาศีล) เวทนาภาวนา (การพัฒนาอารมณ์ความรู้สึก) จิตตาภาวนา (การพัฒนาจิต) และ ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ดังต่อไปนี้

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการพัฒนากาย ในด้านศีลศีล แปลว่า ปกติ สงบเย็น ความไม่ละเมิด ในทางปฏิบัติหมายถึง การงดเว้นจากการประพฤติดังทางกายทางวาจา เป็นการควบคุมกาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงาม คือ ไม่ทำชั่วทางกาย เช่น การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น และทางวาจา คือ การรักษาวาจาให้เรียบร้อยดีงาม คือ การไม่ทำทางวาจา หรือ คำพูด เช่น พูดคำหยาบ พูดปด พูดส่อเสียด หรือ พูดให้เขาแตกกัน เป็นต้น ศีล ก็มีอยู่ 2 ประเภท คือ ศีลของนักรบ และ ศีลของฆราวาส ศีลของนักรบ คือ ศีล 10 ข้อ สำหรับสามเณร ศีล 227 ข้อ สำหรับพระภิกษุ และ ศีล 311 ข้อ สำหรับภิกษุณี ในส่วนของฆราวาส คือ ศีล 5 ข้อ กับ ศีล 8 ข้อ ศีลเป็นเหตุให้คนอยู่กันเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ฆ่ากัน ไม่ลักขโมยของกันและกัน ศีลจัดเป็นบุญกุศลอย่างหนึ่ง เมื่อเราประพฤติปฏิบัติรักษาศีลจึงเกิดเป็นบุญกุศลทั้งทางตรงต่อเราเองและทางอ้อมต่อสังคม คือ ศีลก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ศีลเป็นหลักประกันความสงบสุขในสังคมโลกที่วุ่นวายกันทุกวันนี้ก็เพราะว่าคนขาดความเข้าใจในหลักประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ผู้ที่ฝึกอบรมปฏิบัติธรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ย่อมทำให้คุณธรรมข้ออื่นเกิดขึ้น คือ สติ สมาธิ ปัญญา ความเมตตา กรุณา เป็นต้น สามารถดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริงในสิ่งที่เข้าไปเกี่ยวข้อง และฉลาดรู้จักอุบายวิธีที่จะจัดการกับความทุกข์ และ กิเลสไม่ให้รบกวนจิตใจได้

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการพัฒนากาย (ในระดับศีล) เป็นการกำจัดกิเลสอย่างหยาบเป็นการจัดระเบียบพฤติกรรม ทางกาย วาจา ที่ก่อประโยชน์ให้แก่ตนเอง และบุคคลอื่นในสังคมถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะบุคคลและปัญหาสังคมได้อย่างถ่องแท้ เพราะขณะดำเนินชีวิตประจำวันนั้นจะต้องมีสิ่งต่างๆ มากระทบกระทั่ง (ผัสสะ) ตลอดเวลา จึงเป็นการฝึกตน หมายถึง การตัดอุปนิสัยใจคอของตนให้ละเว้นจากความชั่วทั้งปวง ให้ทำแต่ความดีงามให้เกิดขึ้นเพื่อจะได้ทำจิตใจของตนให้ผ่องใส ตามหัวใจหลักของพระพุทธศาสนานั้นเองเป็นการฝึกตนในเบื้องต้นให้ตั้งอยู่ใน ศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมทำให้ โลภะ โทสะ โมหะ บรรเทาเบาบางลงไป ก็ย่อมพบแต่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางกาย และทางใจ ไม่เดือดร้อนแล้วศีล คือ อะไร ? คือ การรักษา กาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงาม รักษากายให้ดีงาม คือ ทำอย่างไร ? คือ ไม่ทำชั่วทางกาย มีฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ตีฆ้องมึนเมา เป็นต้น รักษาวาจาให้ดีงาม คือ ทำอย่างไร ? คือ ไม่ทำชั่วทางวาจา หรือ พูดปด พูดคำหยาบ พูดส่อเสียดให้เขาแตกกัน พูดเพ้อเจ้อไร้สาระ เป็นต้น ดังนั้น ผู้รักษาศีลย่อมได้ประโยชน์ คือ ไม่มีความเดือดร้อนเพราะการทำชั่วทางกาย วาจา และยังมีอานิสงส์อื่นเกิดขึ้นอีกมากมาย สอดคล้องกับ พระอาจารย์สุพาวิน วังพะจิต พระวิปัสสนาจารย์ กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมฐานมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น เพราะสังคมที่วุ่นวายเอาเปรียบ แกร่งแย่ง แข่งขันกันอยู่ทุกวันนี้ เพราะว่าคนในสังคมส่วนมากจะขาดความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกันไม่ใส่ใจที่จะประพฤติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา แต่ถ้าคนในสังคมปฏิบัติธรรมฐาน เจริญภาวนาแผ่เมตตาอยู่เสมอก็จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างพัฒนาสังคม ให้มีความสงบ ร่มเย็น มากขึ้น

5. สรุป

หลักการปฏิบัติธรรมฐานในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การเจริญกรรมฐานในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีทั้งสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานแต่หลักการปฏิบัติที่สำคัญและสมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ที่มหาสติปัฏฐานสูตร คำว่า “ สติ ” ในพระสูตรนี้มีความหมายว่า ความระลึกได้ ความใส่ใจที่ดี หรือ ฉลาด หรือ เป็นกุศลตามความหมายในทางพุทธธรรม ดังนั้น การฝึกปฏิบัติจึงเป็นการฝึกอบรมพัฒนา

กาย ฝึกอบรมพัฒนาความประพฤติ ฝึกพัฒนาอารมณ์ และ ฝึกอบรมพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้ ให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

วิธีการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนลาว วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ของวัดป่านาคูน้อย อำเภอนาชายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ ก็จัดอยู่ในกลุ่มวิธีการปฏิบัติกรรมฐานแบบใช้คำภาวนา หรือ คำบริกรรมต่อท้ายอิริยาบถว่า หนอ เช่น พองหนอ-ยุบหนอหรือ ขว้างหนอ ซ้ายย่างหนอ นิ่งหนอ ถูกหนอ เป็นต้น เป็นจุดเด่นที่ต่างจากวิธีการปฏิบัติของสำนักอื่น คือการสร้างสติสัมปชัญญะโดยการทำความรู้สึกตัวอยู่กับการเคลื่อนไหวกายและมีสติรู้เท่าทันจิตด้วยคำบริกรรม หรือภาวนาว่า หนอ ต่อท้าย อิริยาบถ และ อยู่ในกรอบของหลักสติปัฏฐาน 4 สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีจำนวนมาก ซึ่งการศึกษาธรรมะแต่ละหมวดจะนำไปสู่การเข้าใจหลักธรรมนั้นได้ก็ต้องอาศัยสติ ว่าโดยหลักการปฏิบัติแล้วธรรมะแต่ละหมวดล้วนมุ่งสู่มรรค ผล นิพพานด้วยกันทั้งนั้นโดยเฉพาะหลัก มหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งถือว่าเป็น เอกายนมรรค เป็นทางสายเอกเป็นการปฏิบัติเพื่อเกิดสติปัญญารู้เท่าทันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น 4 ด้าน คือ กาย เวทนา จิต ธรรม วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของวัดป่านาคูน้อย อำเภอนาชายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ ก็ได้นำเอาหลักการใน มหาสติปัฏฐานสูตร มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งวิธีการในการปฏิบัติก็อาศัยรูปแบบของอาจารย์มหาวิทย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ประยุกต์วิธีการปฏิบัติขึ้นใหม่ให้ เพื่อง่ายและสะดวกแก่การปฏิบัติแต่ก็อยู่ภายในกรอบของ สติปัฏฐาน 4 เพื่อดับทุกข์ทางใจที่เกิดจากกิเลสอันไม่พึงประสงค์เป็นการชั่วคราว หรือ ถาวรในปัจจุบันขณะได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติตามหลัก สติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ การปฏิบัติที่มีสติเป็นประธานมีสติเป็นใหญ่ เพื่อให้เกิดปัญญา

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการชักชวนให้พุทธบริษัท 4 เห็นความสำคัญพาลูกหลานเข้าวัด เพื่อฝึกปฏิบัติอบรมพัฒนาจิต เพื่อให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญา ตามหลักสูตรที่ทางวัดจัดขึ้นในวันพระ หรือวันอาทิตย์

2. ควรมีการบรรยายเรื่องการฝึกอบรมวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของ พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ถูกต้องให้พุทธบริษัท 4 ได้รับรู้และเข้าใจ เพื่อให้เกิดสติ สมาธิ ปัญญา ที่มีหลากหลายรูปแบบในสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ป้ายโฆษณา เครือข่าย Internet หรือ จัดให้มีโครงการธรรมสัญจรสอนตามชุมชน หรือ ตามสถานที่ศึกษา สถานที่ราชการ เป็นต้น

3. ควรบันทึกเทปหรือแผ่น CD-ROM. เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ที่พุทธบริษัท 4 สามารถปฏิบัติตามได้ง่ายและให้ผลเร็ว

- พุทธทาสภิกขุ. (2523). *อานาปานสติภาวนา*. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิจัดพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *ตามรอยพระอรหันต์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย). (2543). *การฝึกอบรมกรรมฐานภาคปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). *80 ปี ชีวิตธรรม พระอาจารย์ใหญ่ชาลี กนฺตสีโล 2546*. นครหลวงเวียงจันทน์: สปป.ลาว.

ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อประชาชน
ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

A Study of Belief in Kamma in Theravāda Buddhism of people in Muangprai
sub-district, Selaphum district, Roi-Et province

พระครูปริยัติวรคุณ

Phrakru Pariyativorakun

พระครูวาปีจันทคุณ

Phrakru Wapee Chanthakun

พระอธิการสมหมาย อตฺตสิทฺโธ

Phra Athikaran Sommai Atthasittho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Sangha College

E-mail: Sosomma@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) อิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อประชาชนตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ระดับ คือ 1)ระดับสังสารวัฏ 2) ระดับกำหนดจริยธรรมศีลธรรม โดยมีความเชื่อมโยงกับศรัทธา 4 ส่วนแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมี 3 แนวคิด คือ 1) เป็นแนวทางอธิบายความหลากหลายของคนในสังคม 2) เป็นแนวทางอธิบายการเลื่อนขั้นทางสังคม 3) เป็นแนวทางเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมอื่นในพุทธศาสนา ส่วนอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อประชาชนตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมี 4 ประเด็น คือ 1) ความเชื่อเรื่องชาติภพเหมือนระบบขนส่งเชื่อมต่อกรรม 2) ความเชื่อเรื่องกรรมส่งผล 3) ความเชื่อเรื่องชดใช้กรรมด้วยการทำบุญทำทาน 4) ความเชื่อว่าการกรรมเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: อิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรม, พระพุทธศาสนาเถรวาท, อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

The article aims 1) to study the concept and belief of Kamma in Theravāda Buddhism; 2) to study the concept and belief of Kamma of people in Muangprai sub-district, Selaphum district, Roi-Et province; 3) to study the influence of belief in Kamma of people in Muangprai sub-district, Selaphum district, Roi-Et province. It was found that the concept and belief of Kamma in Theravāda Buddhism can be divided into 2 levels: 1) Samsaravata level, 2) Moral and Ethical level that related to the faith (saddha 4). However, for the concept belief of Kamma of people in Muangprai sub-district Selaphum district Roi-Et province, there

are 3 concepts: 1) the guideline to explain the variety of social mankind, 2) the guideline in explaining the promotion of social levels, 3) the guideline to connect the other principle of Buddha-Dhamma in Buddhism. Furthermore, the belief of Kamma of people in Muangprai sub-district Selaphum district Roi-Et province, there are 4 aspects: 1) the belief of former life and previous existence as it functions like transportation linking to kamma, 2) the belief of collection, 3) the belief of indemnity by making the merit, 4) the belief in holy place of kamma.

Keywords: influence of belief in Kamma, Theravāda Buddhism, Selaphum district, Roi-Et province

บทนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนากรรมวาที เน้นสอนเรื่องกรรมหรือการกระทำเป็นพิเศษ กล่าวคือ สอนให้เชื่อเรื่องกรรมหรือการกระทำ เป็นศาสนาว่าด้วยเหตุและผล ผู้ที่มีศรัทธาสามารถนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดปัญญาได้ ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่ในสามัญสำนึกของมนุษย์ทุกคน และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออกมา ความเชื่อเป็นสิ่งที่ลบลบตาลให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาให้รูปแบบต่าง ๆ ที่จะนำไปถึงจุดหมายที่วางไว้ ความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของทุกคนเป็นอย่างยิ่ง พฤติกรรมที่แสดงออกมามีลักษณะนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรม กรรมจึงเกิดจากศรัทธาเป็น พื้นฐาน พฤติกรรมที่แสดงออกมาจึงนำไปสู่การกำหนดค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ซึ่งมีหลักความเชื่อที่ว่าบุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลที่ดี หรือทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลที่ชั่วตอบแทนเช่นเดียวกัน ดังเช่นพระพุทธพจน์ที่ “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อม ได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว” (อง.ติก. (ไทย) 27/144/103) ซึ่งคำว่า กรรมนั้น เป็น คำกลาง ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว เป็นเพียงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ดังเช่นพระพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาห ภิกขเว กम्म วทามิ” (อง.ติก. (บาลี) 22/63/395) แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลลงใจแล้ว จึงกระทำ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ แสดงออกมาทางกาย ทางวาจาและทางใจ การกระทำทางใจสำคัญที่สุด เพราะไม่มีใจหรือเจตนาแล้วนั้น กายและวาจาไม่อาจทำ ได้ เนื่องจากใจหรือเจตนาเป็นตัว สั่งการให้ทำซึ่งกรรมไม่ได้หมายเอาเฉพาะกรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีต แต่หมายเอากรรมดีและกรรมชั่วที่ ทำไว้ในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย แต่ถ้าเป็นการกระทำ จะทำเมื่อไรหรือเวลาไหน ไม่ว่า จะเป็นอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้นก็จัดเป็นกรรมทั้งสิ้น

พระธรรมปิฎก (2544) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมไว้ในหนังสือเรื่องกรรมของชาวพุทธ “ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง” พอสรุปได้ว่า ถ้าชาวพุทธตั้งอยู่ในหลักที่ถูกต้องแล้ว ก็จะเชื่อในเรื่องกรรมหวังผลจากกรรม คือหวังผล จากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตนโดยใช้สติปัญญาพิจารณาตามเหตุตามผล ซึ่งจะทำให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้ไม่มัวมาตื่นข่าวมงคล ทำให้ต้องเสียเวลาซึ่งหาประโยชน์อันใดมิได้ เสียเวลาพัฒนาตนเองไปกับการหวังพึ่งปัจจัยจากภายนอก ความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับความเป็นชาวพุทธ หากเราจะเชื่ออะไรเป็นพิเศษออกไปโดยไม่มีความหนักแน่นในการทำความดี โดยนั่งคอยนอนคอยโชค หวังผลจากการลบลบตาลเท่านั้น ก็เป็นอันว่า ขัดต่อความเชื่อใน เรื่องกรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำเมื่อไม่ได้ผลดังที่รอ การคอยก็คือการสูญเปล่านั้นเอง คำในพระพุทธศาสนาสามารถอธิบายเรื่องกรรมและความเชื่อเรื่องกรรมได้ มีระบบความเชื่อที่ประกอบด้วย ปัญญา กล่าวคือเชื่อด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาหา

เหตุผล จึงเป็นเหตุให้พุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่น สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ พระพุทธศาสนาจึงหมายถึงวิถีแห่งชีวิต อันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า Way of life

ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องกรรมมีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น นั่นคือ ความเชื่ออันประกอบด้วย เหตุผล เรียกว่า ศรัทธา 4 ประการ ซึ่งพุทธศาสนิกชน (2545) อธิบายไว้ว่า 1) กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ยอมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าแง่บวกและ เชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคตโชค เป็นตน 2) วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีจาก กรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว 3) กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4) ตถาคตโพธิ์สัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตน ด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

จากข้างต้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรม และให้ความสำคัญหลักกรรม เนื่องจาก กรรมมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ กรรมยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม บุคคลจะมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าหรือไม่ จะสุขหรือทุกข์นั้น มีผลมาจาก การกระทำหรือกรรมของตนทั้งนั้น หากไม่มาจากการกระทำของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นไม่ กรรมเกิดจากการ กระทำของตนเอง หากไม่มีใครมา กำหนดไม่ ซึ่งแต่เดิมสังคมไทยได้มีการปลูกฝังค่านิยมเรื่องกรรม ให้ เชื่อในกฎแห่งกรรม ยกย่องคนดีมีคุณธรรม แต่ปัจจุบันสังคมไทยได้มีค่านิยมที่เปลี่ยนไป ความสำคัญ เรื่องกรรมจึงมีน้อยลง เนื่องจากวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยความเจริญด้าน วัตถุเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ จึงทำให้ ค่านิยมแต่เดิมเปลี่ยนไป กลายเป็นสังคมบริโภคนิยมและ วัตถุนิยมดังเช่นคำที่ว่า สังคมไทยปัจจุบันได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หากได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่ คนนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยม ถึงแม้ว่าความเชื่อเรื่องกรรมในสังคม ปัจจุบันจะจางหายไปบ้าง แต่ยังถือว่าความเชื่อเรื่องกรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของ คนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงยังคงมีสำนวนไทยเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรม และอิทธิพลความเชื่อเรื่อง กรรมที่มีต่อประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.3 เพื่อศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อประชาชนตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ และศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อประชาชนตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ อีกทั้งมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการ โดยมีขั้นตอนการและแบบแผนวิธีการดำเนินการวิจัย 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนกำหนดกรอบในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1.1 ด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาแนวคิดเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้งในด้าน
- 2) ศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ
- 3) ศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ

2. ขั้นตอนออกแบบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) แบบเชิงวิเคราะห์โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary investigation) มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) วิเคราะห์ตีความ และแสดงเหตุผลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ตำบลเมืองไพร

อำเภอสเลภูมิ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับ งานวิจัย ตามอุปนัยวิธี (Inductive method)

- 2) สรุป เขียนรายงานการวิจัยและนำเสนอผลงานวิจัยต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ขั้นศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสาร

ด้านแหล่งข้อมูล

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ศึกษาข้อมูล จากพระไตรปิฎก

ฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย พร้อมด้วยอรรถกถาฎีกา เป็นหลัก

- 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ศึกษา ข้อมูลจากเอกสาร

หนังสือและตำราวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- 3) รวบรวมความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 30 คน

4. ขั้นการสร้างเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น จากนั้นสร้างเครื่องมือวิจัย และนำเครื่องมือวิจัยให้

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ก่อนนำไปเก็บข้อมูลภาคสนามจริง

5. ขั้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม
6. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
7. ขั้นเรียบเรียงและเขียนวิทยานิพนธ์
- 8.

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ ศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อประชาชนตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ มีผลการวิจัยดังนี้

แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ระดับ คือ 1)ระดับสังสารวัฏ โดยสื่อความหมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ที่ต้องชดใช้กรรม เพราะการกระทำที่สืบเนื่องในวัฏสงสาร นั้นหมายความว่ามนุษย์ไม่ได้บรรลุนิพพานระดับหลุดพ้น 2)ระดับกำหนดจริยธรรมศีลธรรม กล่าวคือ กรรมเป็นวิธีการแสดงเหตุผลเพื่อเป็นพื้นฐานให้ใช้จริยธรรมศีลธรรมเป็นเครื่องมือ หรือแนวทางกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง โดยจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ กรรมดี และกรรมชั่ว ทั้งนี้ ระดับกำหนดจริยธรรมศีลธรรมมีความเชื่อมโยงกับศรัทธา 4 โดย) กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่วางเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนาคตโชค เป็นตน 2) วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีจาก กรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว 3) กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4) ตถาคตโพธิ สัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

ส่วนแนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมี 3 แนวคิด คือ 1) เป็นแนวทางอธิบายความหลากหลายของคนในสังคม โดยอธิบายที่มาของพฤติกรรมของคนในสังคมที่มีความหลากหลายว่ามีกรรมเป็นเครื่องจำแนก และเป็นพุทธจิตวิทยาให้ยอมรับความแตกต่างของคนในสังคม โดยความเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน 2) เป็นแนวทางอธิบายการเลื่อนชั้นทางสังคม โดยอธิบายว่าคนในสังคมเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาททางสังคมได้ อันเนื่องมาจากกรรมดีและกรรมชั่ว เช่น การทำความดีช่วยเหลือสาธารณประโยชน์กับชุมชน กรรมดีถึงพร้อม ก็ทำให้ถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลรางวัลที่ 1 3) เป็นแนวทางเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมอื่นในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ กรรมเกี่ยวข้องกับเรื่องบาป บุญ บาปมี โดยตรง การทำความดีเรียกว่า ทำบุญ ทำชั่วเรียกว่า ทำบาป ดังนั้นความเข้าใจเรื่องกรรมที่สัมพันธ์กับบุญของคนในชุมชนนี้ ขอบข่ายความหมายจึงแคบเข้ามาเป็นเรื่องของการทำทาน คือ การให้วัสดุสิ่งของ หรือ การทำบุญในงานมงคล งานอวมงคล งานบุญประเพณี งานบุญฮีดลีสอง ส่วนบาปมีก็สัมพันธ์กับกรรม คือ ผู้ที่นั้นไม่มีกรรมบถบัง บุญจึงแสดงผลที่แจ่มชัด ส่งผลให้สิ่งทีบุคคลใดบุคคลหนึ่งสั่งสมมา ทำให้บุคคลนั้นเป็นใหญ่ได้ หรือมีอำนาจในทางบวกได้

ส่วนอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อประชาชนตำบลเมืองไพร อำเภอสเลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมี 4 ประเด็น คือ 1) ความเชื่อเรื่องชาติภพเหมือนระบบขนส่งเชื่อมต่อกรรม กล่าวคือ กรรมส่งต่อเชื่อมโยง หรือเปรียบเทียบได้ว่า การส่งไปรษณีย์ การทำกรรมดีในที่นี้ คือ การทำบุญส่งไปเก็บไว้เพื่อใช้ในชาติหน้า และหากผู้นั้นปรารถนาในกรรมดีหรือบุญก็จะส่งไปไว้เป็นของตนเองและสำเร็จตามปรารถนา 2) ความเชื่อเรื่องการสั่งสม กล่าวคือ กรรมดี และกรรมชั่วเป็นสิ่งสะสมไว้เป็นเสบียง เพื่อเป็นพื้นฐานให้บุคคลในจำแนกการเกิดใหม่ในชาติภพใหม่ 3)ความเชื่อเรื่องชดใช้กรรมด้วยการทำบุญทำทาน กล่าวคือ ความเชื่อนี้เป็นลักษณะพุทธจิตวิทยาเพื่อการหาทางออกของมนุษย์เมื่อเกิดความคับข้องใจ ตลอดจนเกิดความทุกข์ผิด เกิดหิริ โอตตัปปะ ย่อมใช้แนวทางชดเชยกรรมชั่ว ด้วยการทำความกรรมดีที่เป็นรูปธรรม หรือสิ่งที่จับต้องได้ เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การทำบุญกับบรรพชิต เป็นต้น 4) ความเชื่อว่าการกรรมเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง กรรม

เป็นพื้นที่เฉพาะที่บันดาลผลให้เกิดความทุกข์ หรือความสุขได้ เช่น เมื่อบุคคลประกอบกรรมดีย่อมได้รับความสุข แต่หากบุคคลประกอบกรรมชั่วย่อมได้รับความทุกข์

5. อภิปรายผล

1) แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ระดับ คือ 1)ระดับสังสารวัฏ โดยสื่อความหมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ที่ต้องชดใช้กรรม เพราะการกระทำที่สืบเนื่องในวัฏสงสาร นั้นหมายความว่ามนุษย์ไม่ได้บรรลุนิพพานระดับหลุดพ้น 2)ระดับกำหนดจริยธรรมศีลธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาพิเชษฐ์ ธีรว โส (2534) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน” เรื่องบทบาทของกรรมที่มีต่อมวลมนุษยชาติเอาไว้เป็นข้อคิดว่า หลัก ค สอนทาง พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับกฎแห่งเหตุผล และสอดคล้องกับกฎศีลธรรมตามหลักสากล คำสอนของ พระพุทธเจ้าล้วนเต็มไปด้วยเหตุผลทั้งหมด เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมเป็นเรื่องที่เร้นลับหรือ สับสนยากที่จะเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งด้วยปัญญาชั้นโลกียะได้ จะต้องใช้ปัญญาอันสุขุมรอบคอบเป็น เครื่องพิจารณาจึงจะเห็นได้ว่า ชีวิตของปวงสัตว์ทั้งมวล ล้วนตกอยู่ใต้กฎแห่งกรรม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่ง ตาย ชีวิตของสรรพสัตว์อยู่ภายใต้กรรมลิขิตของตนเอง กล่าวคือท ำเช่นใดย่อมได้รับเช่นนั้น กรรมเป็น ของเฉพาะตน พระพุทธศาสนาจึงถูกขนานนามว่า เป็นกรรมวาที ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายมี กรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นก าเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจ ำแนกสัตว์ให้เลยและประณีตได้

2) แนวคิดความเชื่อเรื่องกรรมของประชาชน ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมี 3 แนวคิด คือ 1) เป็นแนวทางอธิบายความหลากหลายของคนในสังคม โดยอธิบายที่มาของพฤติกรรมของคนในสังคมที่มีความหลากหลายว่ามีกรรมเป็นเครื่องจำแนก และเป็นพุทธจิตวิทยาให้ยอมรับความแตกต่างของคนในสังคม โดยความเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน 2) เป็นแนวทางอธิบายการเลื่อนชั้นทางสังคม โดยอธิบายว่าคนในสังคมเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาททางสังคมได้ อันเนื่องมาจากกรรมดีและกรรมชั่ว สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระอุทัย จิรธมโม (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน” พอสรุปได้ว่า ความแน่นอนของกรรม นักศึกษาธรรมะที่กล่าวว่า เป็นกฎธรรมชาตินั้น มักน ำไปเทียบกับความแน่นอนของพืช กล่าวคือ พืช พันธุ์ใดก็ตามเมื่อปลูกลงไปในดินแล้ว ก็จะผลิติดอกออกผลมาเป็นพันธุ์เดิมของตน โดยสิ่งแวดล้อมไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นพันธุ์อื่นไปได้กรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อท ำไปแล้วทั้งดีและชั่ว สิ่งแวดล้อม หรือกาลเวลา ไม่สามารถเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่ว และกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีได้

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพิเชษฐ์ ธีรว โส (ดอกรัก). (2534). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง). (2543). *ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยในปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ท่านพุทธทาสกับการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีในเครือข่ายสังคมออนไลน์“เฟซบุ๊ก” The Role of Buddhism on the Online Social Networking “Facebook”

วิเชียร ชาบุตบุญตริก

Wichian Chabutbuntharik

พระวัฒนา ญาณวโร

Phrawattana Yanwaro

บรรพต แคะโฮง

Banphot Kaethaisong

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

Master of Buddhist Studies Program Philosophy major

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buriram Sangha College

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก 2) เพื่อเสนอภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก และ 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทและภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก

ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ เฟซบุ๊กนี้ได้สะท้อนบทบาทของพระพุทธศาสนาครบทั้ง 7 มิติ ได้แก่ มิติด้านการปฏิบัติและการเจริญสมาธิภาวนา มิติด้านหลักธรรมและคำสอน มิติด้านตำนานปรัมปรา มิติด้านประสบการณ์ทางศาสนา มิติด้านศีลธรรม มิติด้านสังคมและสถาบัน มิติด้านศิลปวัตถุ กล่าวให้ชัดขึ้นก็คือ ปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาบนโปรไฟล์ต่างๆ ที่ได้ทำการคัดเลือกไว้ ได้แก่ โปรไฟล์ส่วนตัวและสาธารณะ “Phra Paisal Visalo”, โปรไฟล์สาธารณะ “พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี” และ ว. วชิรเมธี (W.Vajiramedhi), โปรไฟล์ “หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : Buddhadasa Indapanno Archives” ซึ่งเป็นโปรไฟล์สาธารณะของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, โปรไฟล์สาธารณะ “เสถียรธรรมสถาน Sathira Dhammasathan” ปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาได้แสดงออกให้เห็นครบทุกมิติ ยกเว้น โปรไฟล์สาธารณะ “Tilopa House” โดย วิจักขณ์ พานิช ที่ไม่ปรากฏมิติด้านเรื่องเล่าและปรัมปรา

บทบาทของพระพุทธศาสนาที่แสดงออกผ่านมิติของศาสนา ยังได้สะท้อนภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กไว้อยู่ 5 ความหมาย คือ (1) “พระพุทธศาสนาแบบเน้นโลกนี้” (2) “พระพุทธศาสนาแบบไม่ผูกติดกับความเชื่อใดความเชื่อหนึ่ง” (3) “พระพุทธศาสนาแบบสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ” (4) “พระพุทธศาสนาแบบสังคมฆราวาส และ (5) “พระพุทธศาสนาแบบกระแสใต้” ทั้งนี้ภาพตัวแทนต่างๆ ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมานั้น กล่าวได้ว่าเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก คือ โลกาภิวัตน์ ผวนกับกระแสความเจริญรุดหน้าของสื่อใหม่ ซึ่งก็คือ เฟซบุ๊กอันควรกล่าวได้ว่าเป็น “เงื่อนไข” หลักที่ขับเคลื่อนให้พระพุทธศาสนาเกิดการปรับเปลี่ยน “ตำแหน่งแห่งที่” ของตนเองในยุคปัจจุบันอย่างสำคัญ

คำสำคัญ: เฟซบุ๊ก, ภาพตัวแทน, พิธีกรรม, ปรัชญา, จริยศาสตร์

Abstract

This research article is of 3 objectives namely:- 1) To study the role of Buddhism in Thai society on Facebook. 2) To demonstrate the representation of Buddhism in Thai society on Facebook. and 3) To analyze the role and representation of Buddhism in Thai society on Facebook.

From the study, It is found that the Online Social Networking i.e. Facebook, reflects the religious phenomena in all 7 dimensions namely:- (1) Practical and Meditation dimensions (2) Dhamma and Doctrinal dimensions (3) Narrative and Mythic dimensions (4) Religious Experiential dimensions (5) Moral dimensions (6) Social and Institutional dimensions (7) Material and Artistic dimensions. To speak more precisely, All of 7 dimensions are found on the 4 chosen profiles, viz. (1) “Phra Paisal Visalo” which is of individual and public profiles of Phra Paisāl Visālo. (2) “พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี” and “ว.วชิรเมธี (W. Vajiramedhi)” which are the public profiles of Phramahā Wutthichai Vajiramedhī. (3) “หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : Buddhadasa Indapañño Archives” which is the public profile of Buddhadāsa Indapañño Archives. (4) “เสถียรธรรมสถาน Sathira Dhammasathan” which is the public profile of Sathira Dhammasathān. While “Tilopa House”, the public profile of Tilopa House by Vichak Panich, is the only one profile that Narrative and Mythic dimensions are not found.

Moreover, the role of Buddhism that are presented in the 7 dimensions of religion reflect the representation of Buddhism in Thai society on Facebook in 5 kinds of meaning namely:- (1) Worldly Buddhism (2) Pluralistic Buddhism (3) Value of nature-recognized Buddhism. (4) Lay-person Buddhism and (5) “Stream-counter” Buddhism. This representation is constructed by globalization and the rapid growth of new media i.e. Facebook. These conditions force Buddhism to change its “place” significantly in the present day.

Keyword : Facebook, Ritual, dimension, Philosophy, Ethics

1. บทนำ

เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ (online social networking) ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม จนสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์¹ อีกทั้งยังสะท้อนภาพสังคมบนโลกกายภาพได้อีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะมิติระหว่างโลกออนไลน์ (online) กับโลกทางกายภาพหรือ

¹ นิตยสารไทม์ (Time Magazine) ได้มอบรางวัลบุคคลแห่งปี 2010 (person of the year) แก่ มาร์ก ซักเคอร์เบิร์ก (Mark Zuckerberg) ผู้สร้างเฟซบุ๊ก (facebook) ด้วยเหตุผลที่ว่า เฟซบุ๊กเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่สามารถเชื่อมต่อผู้คนทั่วโลกมากกว่า 500 ล้านคน ทั้งยังเป็นระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรูปแบบใหม่และสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ Lev Grossman, “Person of the year 2010,” <www.time.com> Wednesday, Dec. 15, 2010

โลกออฟไลน์ (offline) นั้นแท้จริงแล้วไม่ได้แยกขาดจากกันแต่ในทางตรงกันข้ามกลับเชื่อมโยงและทำงานร่วมกันอย่างสำคัญเสมอ

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตามแนวคิดทางวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies)² ซึ่งวิเคราะห์วัฒนธรรมโดยใช้แนวคิดทางสัญวิทยา (semiology) แล้ว กล่าวได้ว่า เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่หนึ่งที่อุดมไปด้วย “สัญญาณ” (sign) โดยความหมายของคำว่า “สัญญาณ” ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยใช้ตามความหมายที่โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) นักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศสได้ให้ไว้คือ สัญญาณหมายถึงหน่วยสื่อความหมายที่ประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (รูปสัญญาณ หรือ signifier) กับสิ่งที่เข้าใจได้ว่าเป็นความหมายที่สื่อออกมา (ความหมายสัญญาณ หรือ signified) (โรลันด์ บาร์ตส์, มายาคติ, แปลโดย วรณพิมล อังคศิริสรรพ, 2551: 9) กล่าวโดยสรุป “สัญญาณของสัญวิทยาได้แก่บรรดาสรรพสิ่งต่างๆ ที่ห่อหุ้มเราอยู่ในสังคม และความหมายของสัญญาณเหล่านี้ก็ขึ้นกับรหัส/กฎเกณฑ์ของสังคมนั้นๆ หรือก็คือระบบวัฒนธรรมนั่นเอง”³ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545: 95) ยิ่งไปกว่านั้น ความหมายที่ได้จากการวิเคราะห์สัญญาณเหล่านี้ยังเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียกว่า “ภาพตัวแทน” (representation) ที่ สจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ภาพตัวแทนเป็นผลผลิตทางความหมายของระบบความคิดในจิตใจของมนุษย์ผ่านการทำงานของภาษา โดยการเชื่อมโยงระหว่างระบบความคิดกับภาษา ซึ่งอำนวยความสะดวกให้มนุษย์สามารถอ้างอิงโลกแห่งความจริงของวัตถุ ผู้คนและเหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงโลกแห่งจินตนาการที่มีแต่วัตถุ ผู้คนและเหตุการณ์ที่ปรุงแต่งขึ้น (Stuart Hall, Representation: culture representations and signifying practices, อ้างใน วิชาภรณ์ กอจรัญจิตต์, 2545: 12)

กาญจนา แก้วเทพ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ภาพตัวแทนไม่ใช่สิ่ง/ผลผลิตที่เคยเป็นอยู่/มีอยู่ หากแต่เป็นผลผลิตที่มีการประกอบ สร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา (reproduce) (กาญจนา แก้วเทพ, 2545: 80) ดังนั้น ภาพตัวแทนจึงไม่ใช่การสะท้อน เลียนแบบหรือค้นพบ หากแต่เป็นการประกอบสร้างส่วนเสี้ยวหนึ่งของโลกความเป็นจริง สิ่งที่เป็นจินตนาการ รวมไปถึงความคิดเชิงนามธรรมที่ไม่ปรากฏบนโลกวัตถุ การประกอบสร้างในลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “การประกอบสร้างทางสังคม/วัฒนธรรม” (social/cultural construction) ซึ่งหมายถึง “การที่ปรากฏการณ์ทางสังคมถูกให้ความหมายโดยความเชื่อหรือการปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมที่ถูกยอมรับร่วมกันของสมาชิกภายในสังคม” (ดูเพิ่มเติมใน Zina O’Leary, 2007: 250-251)

² วัฒนธรรมศึกษา (culture studies) ถือกำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นที่รู้จักกันหลายชื่อตั้งแต่ ทฤษฎีสำนึกวัฒนธรรมศึกษาแห่งอังกฤษ (British culture studies) หรือ สำนักวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical culture studies) และในบางครั้งก็อาจเรียกกันตามชื่อของสถาบันวิชาการที่ก่อตั้งทฤษฎีว่า ทฤษฎีสำนึกเบอร์มิงแฮม (The Birmingham School) โดยมีกลุ่มนักวิชาการชาวอังกฤษ คือ ริชาร์ด ฮอกการ์ต (Richard Hoggart) เรย์มอนด์ วิลเลียม (Raymond Williams) และสจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) เป็นผู้ร่วมก่อตั้งเป็น ศูนย์แห่งการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัย (Centre for Contemporary Cultural Studies / CCCS) ดูรายละเอียดใน กาญจนา แก้วเทพและสมสุข หินวิมาน, 2551: 636-695.

³ ตัวอย่างของสัญญาณ เช่น การใช้/ใส่เสื้อกันฝนมิใช่เพื่อป้องกันฝนอย่างเดียว แต่การใช้/ใส่เสื้อกันฝนในขณะเดียวกันก็บ่งบอกถึงสภาพอากาศในขณะนั้นด้วยเพียงแต่เราคุ้นเคย เคยชินจนมองข้ามความหมายระดับนี้ หรือที่โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เรียกว่า “ความหมายในระดับที่สอง” กล่าวคือ มองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับวัตถุ/สิ่งของต่างๆ มีฐานะเป็นสัญญาณ หรือถูกทำให้กลายเป็นสัญญาณ มีบทบาท/หน้าที่ในเชิงสัญญาณ (sign - function) ไป มองเห็นแต่ฐานะการเป็นวัตถุ สิ่งของเพื่อการใช้สอยแคบๆ ของสิ่งเหล่านั้นเท่านั้น (a non - signifying object).

จากความสำเร็จและความน่าสนใจตามที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเฟซบุ๊กเหมาะสมที่จะใช้เป็นพื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัยภาพตัวแทนของปรากฏการณ์ทางสังคมด้านต่างๆ รวมทั้งศาสนาซึ่งจัดเป็นปรากฏการณ์สังคมที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง และเมื่อสำรวจพื้นที่บนเฟซบุ๊ก พบว่ามีการใช้เฟซบุ๊กสร้างทั้งโปรไฟล์ส่วนตัว/สาธารณะ รวมถึงสร้างกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย อีกทั้งยังหลากหลายรูปแบบ เช่น โปรไฟล์ส่วนตัว/สาธารณะของผู้นำทางจิตวิญญาณของศาสนาต่างๆ อย่างพระสันตปาปา องค์ทะไลลามะ ท่านติช นัท ฮันห์ เช่นเดียวกับ พระที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยอย่างพระไพศาล วิสาโล พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) รวมถึงการสร้างกลุ่มต่างๆ ที่เกิดจากความชอบ/สนใจร่วมกันอย่างสถานที่หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก
- 2.2 เพื่อเสนอภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทและภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏในเฟซบุ๊ก

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย (purposive sampling) โดยจำกัดเฉพาะโปรไฟล์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาซึ่งใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเป็นหลัก สมาชิกที่เข้าใช้โดยส่วนใหญ่เป็นคนไทยและ/หรือผู้สร้างโปรไฟล์ส่วนตัว/สาธารณะเป็นคนไทย ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ได้ภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กให้มากที่สุด ซึ่งโปรไฟล์ที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาวิจัย มีดังต่อไปนี้

- 1) “PhraPaisanVisalo” เป็นโปรไฟล์ส่วนตัวและโปรไฟล์สาธารณะของพระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นพระนักคิด นักเขียนที่มีชื่อเสียงในสังคมไทยท่านหนึ่ง
- 2) “พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี” และ “ว. วชิรเมธี (W.Vajiramedhi)” เป็นสองโปรไฟล์สาธารณะของ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัยพระนักเขียนชื่อดัง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในนามปากกาชื่อว่า “ว. วชิรเมธี”
- 3) “หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ : BuddhadasaIndapanno Archives” เป็นโปรไฟล์สาธารณะของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งเป็นหอจดหมายเหตุศาสนาธรรม (Religious Archives) ที่ทำการเก็บรักษา อนุรักษ์ ศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ
- 4) “เสถียรธรรมสถาน SathiraDhammasathan” เป็นโปรไฟล์สาธารณะของเสถียรธรรมสถาน ซึ่งก่อตั้งเพื่อส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมะ โดยแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต
- 5) “Tilopa House” เป็นโปรไฟล์สาธารณะของบ้านติโลปะ กรุงเทพมหานคร ที่ก่อตั้งเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมแบบประยุกต์ตามแนวพระพุทธศาสนาวัชรยานและมหายาน โดย วิจักขณ์ พานิช ซึ่งจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนาโรปะประเทศสหรัฐอเมริกา

อนึ่ง เหตุที่ผู้วิจัยเลือกโปรไฟล์ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นมาเป็นกรณีศึกษา เนื่องด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ “PhraPaisanVisalo” เป็นโปรไฟล์ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่มีทั้งโปรไฟล์ส่วนตัวและสาธารณะโดยใช้ชื่อเดียวกัน มีจำนวนยอดสมาชิกที่เป็นเพื่อนมากถึง 4,979 คนและมีสมาชิกถูกใจมากถึง 3,953 คน ตามลำดับ เช่นเดียวกับ “พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี” และ “ว. วชิรเมธี (W.Vajiramedhi)” โปรไฟล์

สาธารณะ ที่มียอดจำนวนสมาชิกถูกใจมากถึง 351,529 คน และ 328,261 คน ตามลำดับ⁴ ในขณะที่ “หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ :BuddhadasaIndapanno Archive” เป็นโปรไฟล์ของสถานที่ซึ่งมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดปี ส่วน “เสถียรธรรมสถาน SathiraDhammasathan” เป็นโปรไฟล์ของสถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งมีความโดดเด่นในการจัดกิจกรรมที่เน้นสำหรับสตรี เด็กและเยาวชน และ “Tilopa House” เป็นโปรไฟล์ของสถานที่เพื่อการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งมีความน่าสนใจในแง่ของการนำเสนอกิจกรรมที่มีรูปแบบแปลกใหม่

4. สรุปผลการวิจัย

การฉายภาพปรากฏการณ์ทางศาสนาบนเฟซบุ๊กดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาซึ่งจัดได้ว่าเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยนั้น⁵ ได้ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามสำคัญว่า ภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันบนเฟซบุ๊กเป็นเช่นไร และกระบวนการประกอบสร้างทางสังคม/วัฒนธรรมของภาพเหล่านั้นเป็นอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามสำคัญดังกล่าว ในการวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งจะใช้การศึกษาแบบ “สังคมวิทยาแนวปรากฏการณ์วิทยา” (phenomenological sociology)⁶ ซึ่งการศึกษาในรูปแบบดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ บนเฟซบุ๊ก อาทิ “การแสดง/แลกเปลี่ยนความเห็น” “การแสดงความรัก/ไม่รัก” “โพสรูปภาพ/วิดีโอ/หนังสืออิเล็กทรอนิกส์” หรือ “เขียนบันทึก” ทั้งนี้เพื่อข้อมูลที่มากเพียงพอสำหรับการเห็นภาพปรากฏการณ์ ตลอดจนสามารถรายงานสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะเดียวกันยังสามารถสะท้อนให้เห็น “วิถีเฟซบุ๊ก” ที่ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างได้อย่างชัดเจนร่วมด้วย

อย่างไรก็ตาม ต้องย้ำให้เข้าใจตรงกันอีกครั้งว่า คำว่า “ภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” ที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ มิได้หมายถึงภาพตัวแทนที่เกิดจาก “การสะท้อนภาพ” (reflection) ของพระพุทธศาสนาแบบที่เป็นทางการของรัฐซึ่งปกครองโดยมหาเถรสมาคมอันเป็นสิ่งที่มียุติในสังคมไทย หากแต่หมายถึงภาพตัวแทนที่เกิดจาก “การประกอบสร้าง” (construction) จากการเก็บเกี่ยวและรวบรวมสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งสมาชิกบนเฟซบุ๊กร่วมกันสร้างขึ้น⁷ แม้ว่าภาพตัวแทนจากการศึกษาในลักษณะนี้จะเพียงเป็นการประกอบสร้างส่วนเสี้ยวหนึ่งของโลกแห่งความเป็นจริง แต่ผู้วิจัยก็ยังคงยืนยันที่จะเสนอ/ชี้ชวนให้เห็นถึงความสำคัญของการตั้งคำถามและหาคำตอบจากคำถามสำคัญดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

⁴ จำนวนสมาชิก ณ วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2554.

⁵ เหตุผลที่ถือว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยนั้น เราสามารถพิจารณาได้ จากการที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ หรือ พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้าน วิถีชีวิต, ความเชื่อ, ภาษา, วรรณกรรม รวมไปถึงศิลปะและดนตรี เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีมีความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยในแง่อื่นๆ ให้พิจารณาประกอบอีกหลายประการ ทั้งนี้สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543).

⁶ สังคมวิทยาแนวปรากฏการณ์วิทยา (phenomenological sociology) มีความคิดพื้นฐานว่าคนในสังคมสร้างความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงในสังคมขึ้นจากประสบการณ์ ความรู้ที่คนสร้างขึ้นนี้เป็นผลจากการที่จิตสำนึกจัดระบบประสบการณ์ที่สับสนคลุมเครือให้เป็นแบบฉบับที่ชัดเจน จนเกิดเป็นสิ่งที่สังคมเชื่อและยึดถือร่วมกัน ใน ราชบัณฑิตยสถาน, 2549: 185.

⁷ สจ๊วต ฮอลล์ ได้แบ่งวิธีการศึกษาการสร้างภาพตัวแทนออกเป็น 3 แบบ คือ แบบแรกเป็นแบบสะท้อนภาพที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งหมด (reflective approach) แบบที่สอง เป็นแบบที่ให้ความสนใจต่อวิธีการมองโลกของผู้ส่งสาร ที่เรียกว่า การตั้งใจให้เป็นความจริง (intentional approach) และแบบสุดท้าย เป็นแบบการประกอบสร้างทางสังคม (constructionist approach).

เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าคำตอบที่ได้จะสามารถแสดงให้เห็นภาพของพระพุทธศาสนาในสังคมยุคปัจจุบันได้อย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น แม้แนวคิดเรื่องภาพตัวแทนนี้จะเป็แนวคิดที่ถูกศึกษามานานแล้ว แต่แนวคิดดังกล่าวกลับไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรงเลย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการพยายามมองปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาอย่างเป็นอยู่จริงบนโซเชียลมีเดียซึ่งเป็นสนามวิจัยใหม่ที่ที่ยังไม่เคยมีการศึกษามาก่อน โดยอาศัยรูปแบบและวิธีการที่อยู่ในขอบข่ายของ “สังคมวิทยาศาสนา” (sociology of religion)⁸ (ในที่นี้ก็คือ “สังคมวิทยาพระพุทธศาสนา sociology of Buddhism”) น่าจะเป็นการช่วยเพิ่มเติมและขยายพื้นที่การศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางขึ้นจากเดิมที่มักใช้กันเป็นส่วนใหญ่ในสาขาพุทธศาสนศึกษา (Buddhist Studies) ทำให้เกิดเป็นความรู้และความเข้าใจพระพุทธศาสนาในแง่มุมใหม่ที่ต่างออกไปมากขึ้น แม้ว่าความรู้ใหม่ที่ได้อาจไม่ใช่ข้อสรุปในลักษณะการตีความหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ตามฉะนั้นผู้วิจัยจึงเชื่อมั่นว่า ผลจากการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงสังคมวิทยาตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ นอกจากจะก่อให้เกิดคุณูปการทางวิชาการแล้ว ยังมีประโยชน์ในแง่ของการนำไปปฏิบัติจริงในสังคมปัจจุบันได้ กล่าวคือสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสำหรับองค์กรทางพระพุทธศาสนาเช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนรุ่นใหม่ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น โปรไฟล์ต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ล้วนมีการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร ทั้งที่เป็นข้อความบนกระดาน ข้อเขียนจากบันทึก หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) รูปภาพ วิดีโอ ที่หลากหลาย เป็นต้น ตลอดจนมีการร่วมแลกเปลี่ยนและแสดงความเห็นบนโปรไฟล์ของตนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความถี่ของการแบ่งปันความเคลื่อนไหวหรือการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดอย่างต่อเนื่องบนโปรไฟล์นั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญต่องานวิจัยเรื่องนี้อย่างมากอยู่ 2 ประการคือ ประการแรก ในแง่ของรูปแบบการศึกษา งานวิจัยเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องอาศัยเนื้อหาหรือข้อมูลที่มากเพียงพอสำหรับการรวบรวมและนำเสนอเนื้อหาในระดับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนแต่ละโปรไฟล์ ประการที่สอง ลักษณะสำคัญดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีของเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นพื้นที่/สนามวิจัยของงานวิจัยชิ้นนี้ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างเฟซบุ๊กอีกด้วย⁹ โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่ตุลาคม 2553 – มีนาคม 2554

สำหรับการบรรยายปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาบนเฟซบุ๊กผ่านกลุ่มตัวอย่างที่ทำการคัดเลือกไว้ ผู้วิจัยบรรยายสิ่งที่ปรากฏบนโปรไฟล์ต่างๆ เช่น ข้อมูลและข่าวสาร ประเด็นการสนทนา กิจกรรมต่างๆ เพื่อรายงานสภาพให้เห็นถึงภาพรวมของแต่ละโปรไฟล์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “มิติของศาสนา 7 มิติ” (The seven dimensions of Religion) ของ นิเนียน สมาร์ท (Ninian Smart, 1927 – 2001) ได้แก่ 1) มิติด้านการปฏิบัติและพิธีกรรม (Practical and Ritual dimensions) 2) มิติด้านเรื่องเล่าและปรัมปราคติ (Narrative and Mythic dimensions) 3) มิติด้านประสบการณ์และอารมณ์ (Experiential and

⁸ สังคมวิทยาศาสนา (sociology of religion) คือ สังคมวิทยาสาขาหนึ่งที่ศึกษาปรากฏการณ์ ทางศาสนา ซึ่งการศึกษาของนักสังคมวิทยาในรุ่นหลังนั้นได้ให้ความสนใจกระบวนการโลกียาวัตร (secularization), การเกิดองค์การทางศาสนาแบบต่างๆ เช่น การเกิดลัทธิใหม่หรือนิกายใหม่ บทบาท ของผู้นำทางศาสนา ตลอดจนความเชื่อศาสนาของสังคมต่างๆ รวมทั้งการศึกษาศาสนาในฐานะสถาบันทางสังคม โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง เศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความขัดแย้ง ใน ราชบัณฑิตยสถาน, 2549: 235-236.

⁹ มาร์ก ซักเคอร์เบิร์ก (Mark Zuckerberg) มีความเชื่อว่า สิ่งที่น่าไปสู่การปฏิรูปได้มากที่สุดอย่างหนึ่งของคนในรุ่นนี้ คือ การมีข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ได้มากขึ้น แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่จุดมุ่งหมายสำคัญสำหรับการเติบโตของเฟซบุ๊ก ซึ่งนั่นก็คือการขยายขอบเขตของข้อมูลที่ผู้ใช้แบ่งปันและให้ผู้ใช้ทำการแบ่งปันข้อมูลต่างๆ ให้มากที่สุด ใน Dan Fletcher, “How Facebook Is Redefining Privacy,” <www.time.com> Thursday, May. 20, 2010.

emotional dimensions) 4) มิติด้านสังคมและสถาบัน (Social and Institutional dimensions) 5) มิติด้านจริยศาสตร์และกฎ/วินัย (Ethical and legal dimensions) 6) มิติด้านคำสอนและปรัชญา (Doctrinal and philosophical dimensions) และ 7) มิติด้านวัตถุและศิลปะ (Material and Artistic dimensions) มาใช้เพื่อความเป็นหมวดหมู่เนื้อหา อนึ่ง วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องนี้มีอยู่ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก 2) เพื่อเสนอภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กและ 3) เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ เฟซบุ๊กนี้ได้สะท้อนปรากฏการณ์ทางศาสนาที่เชื่อมโยงกันครบทั้ง 7 มิติ ได้แก่ มิติด้านการปฏิบัติและพิธีกรรม มิติด้านคำสอนและปรัชญามิติด้านเรื่องเล่าและปริศนา มิติด้านประสบการณ์และอารมณ์ มิติด้านจริยศาสตร์และกฎ/วินัย มิติด้านสังคมและสถาบัน มิติด้านวัตถุและศิลปะกล่าวให้ชัดขึ้นก็คือ ปรากฏการณ์บนโปรไฟล์ต่างๆ ที่ได้ทำการคัดเลือกไว้ ได้แก่ โปรไฟล์ “PhraPaisalVisalo” ทั้งที่เป็นส่วนตัวและสาธารณะของพระไพศาล วิสาโล, โปรไฟล์ “พระมหาวิจิตร วชิรเมธี” และ ว. วชิรเมธี (W.Vajiramedhi) ซึ่งเป็นสองโปรไฟล์สาธารณะของพระมหาวิจิตร วชิรเมธี, โปรไฟล์ “หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ: BuddhadasaIndapanno Archives” ซึ่งเป็นโปรไฟล์สาธารณะของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, โปรไฟล์ “เสถียรธรรมสถาน SathiraDhammasathan” ซึ่งเป็นโปรไฟล์สาธารณะของเสถียรธรรมสถานพบว่าปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาได้แสดงออกให้เห็นได้ครบทุกมิติ ยกเว้น โปรไฟล์ “Tilopa House” ซึ่งเป็นโปรไฟล์สาธารณะของบ้านติโลปะ โดย วิจักขณ์ พานิช ที่ไม่ปรากฏมิติด้านเรื่องเล่าและปริศนา

ยิ่งไปกว่านั้น ปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาที่แสดงออกผ่านมิติของศาสนายังได้สะท้อนภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กไว้อยู่ 5 ความหมาย คือ

(1) “พระพุทธศาสนาแบบเน้นโลกนี้”

พระพุทธศาสนาแบบเน้นโลกนี้ ในที่นี้หมายถึง พระพุทธศาสนาที่มีลักษณะของการให้ความสำคัญกับชีวิตใน “โลกนี้” มากกว่าชีวิตใน “โลกหน้า” กล่าวคือ มีเป้าหมายอยู่ที่ความสุข และความสำเร็จในชีวิตปัจจุบัน ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การหลุดพ้นหรือดับทุกข์โดยสิ้นเชิง คือ นิพพาน หรือการเกิดในสุคติหรือภพภูมิที่ดี เช่น สวรรค์ โดยความสุขและความสำคัญของชีวิตในโลกนี้ได้ปรากฏให้เห็นอยู่ 4 ด้านคือ ด้านการงาน/การประกอบอาชีพ เช่น มุ่งเน้นความเป็นเลิศในงานด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ให้แนวทางเกี่ยวกับการคบหา/ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างราบรื่นของคู่รัก ด้านการทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เช่น ประชาสัมพันธ์การรับบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ประสบภัยน้ำท่วม และด้านการดูแล/รักษาสุขภาพร่างกาย เช่น ให้ความสำคัญ/ความสนใจต่อการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

(2) “พระพุทธศาสนาแบบไม่ผูกติดกับความเชื่อใดความเชื่อหนึ่ง”

พระพุทธศาสนาแบบไม่ผูกติดกับความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งในที่นี้หมายถึง พระพุทธศาสนาที่มีลักษณะของการนำเอาความเชื่อจากหลายๆ แหล่งที่สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ รวมถึงสร้างทางเลือกแก่ผู้ที่สนใจ ในขณะที่เดียวกันยังเป็นไปเพื่อปรับประยุกต์และสนับสนุนคำสอนในพระพุทธศาสนาเองอีกด้วยโดยการไม่ผูกติดกับความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งนั้นปรากฏในลักษณะนำเสนอเรื่องราว/ทัศนะของบุคคลต่างศาสนา/นิกาย เช่น การตายของมหาตมา คานธี (Mahatma Gandhi) หรือ แนวคิดทางการเมืองขององซาน ซูจี (Aung San Suu Kyi) หรือนำเสนอเรื่องราวของพระ/นักบวชต่าง

นิกาย เช่น ประสบการณ์การภาวนาของสามเณรีเทนซิน พัลโม (Tenzin Palmo) บทบาทการต่อต้านการใช้ระเบิดนิวเคลียร์ของท่านติช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) การตอบคำถามทางธรรมของทะไล ลามะ (Dalai Lama) ตลอดจนสะท้อนให้เห็นผ่านการนำเสนอโดยการผนวกเอา “ศาสตร์สมัยใหม่” ควบคู่กับการอธิบายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น นำผลการทดลองของนักจิตวิทยาตะวันตกมาอธิบายควบคู่กับแนวคิดเรื่องทุกข์ในพระพุทธศาสนา รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นในลักษณะศูนย์บริการทางจิตวิญญาณเช่น สถานที่ทางศาสนาอย่างหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้จัดกิจกรรมย่อยในหลายรูปแบบ อีกทั้งยังหลากนิกาย เป็นต้น

(3) “พระพุทธศาสนาแบบสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ”

พระพุทธศาสนาแบบสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ ในที่นี้หมายถึงพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะตระหนักใน “ความหมาย” ของธรรมชาติ กล่าวคือ ธรรมชาติถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สามารถเก็บเกี่ยวและเรียนรู้ “ความหมาย” ในทางธรรม ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ ต้องมีจิตสำนึกในการหวงแหนและอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นสำคัญร่วมด้วย โดยลักษณะการสะท้อนให้เกิดสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ ก็คือ นำเสนอภาพกิจกรรมการใช้ธรรมชาตินี้เป็นสื่อการสอน นำเสนอภาพกิจกรรมและให้รายละเอียดเกี่ยวกับ “ธรรมยาตรา” เป็นต้น

(4) “พระพุทธศาสนาแบบสังคัมฆราวาส

พระพุทธศาสนาแบบฆราวาส ในที่นี้หมายถึงการที่ฆราวาสมีบทบาทในทางศาสนาเพิ่มมากขึ้น บทบาทหรือหน้าที่ซึ่งกำหนดความเป็นพระหรือฆราวาสที่ตายตัวนั้นอาจกล่าวได้ว่าเริ่มพร่าเลือนด้วยลักษณะต่อไปนี้ 1) ฆราวาสเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น เชอเกียม ตรุงปะ (Chogyam Trungpa) 2) ฆราวาสทำหน้าที่สอนการเจริญภาวนา เช่น งานนิเวศภาวนา “ชีวิตคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์” ของเสมสิกขาลัย มีอาจารย์ประมวลเพ็งจันทร์และวิจักขณ์ พานิชเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม 3) ฆราวาสทำหน้าที่ให้ความรู้หรือให้คำอธิบายหลักธรรม เช่น นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช ผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักปฏิจจนูปบาทซึ่งทำการแบ่งปันผ่าน ยูทูบ (youtube) ด้วยประเด็น “ความทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไรและดับลงด้วยวิธีใด” เป็นต้น

(5) “พระพุทธศาสนาแบบกระแสได้”

พระพุทธศาสนาแบบกระแสได้ ในที่นี้หมายถึง พระพุทธศาสนาที่มีลักษณะของการแสดงความเห็นโต้แย้งกับคำสอน/แนวคิด/แนวทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนาแบบกระแสหลักหรือพระพุทธศาสนาแบบจารีต เช่น การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนาการวิจารณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย การวิพากษ์วิจารณ์ “ปัจฉิมโอวาท” ของพระสงฆ์ที่เป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทยจากข่าวที่ปรากฏ เป็นต้น

ทั้งนี้ภาพตัวแทนต่างๆ ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมานั้น กล่าวได้ว่าเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก คือ โลกาภิวัตน์ ผนวกกับกระแสความเจริญรุดหน้าของสื่อใหม่ ซึ่งก็คือ เฟซบุ๊ก อันควรกล่าวได้ว่าเป็น “เงื่อนไข” หลักที่ขับเคลื่อนให้พระพุทธศาสนาเกิดการปรับเปลี่ยน “ตำแหน่งแห่งที่” ของตนเองในยุคปัจจุบันอย่างสำคัญ

คำว่า “โลกาภิวัตน์” (globalization) หมายถึง “สภาวะที่คน กิจกรรม บรรทัดฐานความคิด สินค้า บริการ เงินตรา ฯลฯ ได้เพิ่มบทบาทจากที่เคยถูกจำกัดด้วยขอบเขตภูมิศาสตร์ให้ออกไปมีบทบาทในระดับโลกและมีวิถีปฏิบัติอย่างเดียวกัน” (ประทุมพร วัชรเสถียร, 2548): 250) กล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือเป็น

กระบวนการพัฒนาการที่ต่อเนื่องของระบบทุนนิยม¹⁰ ด้วยลักษณะการไหลเวียนของโลกาภิวัตน์ที่ปรากฏอยู่ใน 5 “แดน”(-scapes) ได้แก่ “แดนของมนุษย์” (ethnoscapes) “แดนของเทคโนโลยี” (technoscapes) “แดนของเงินตรา” (finanscapes) “แดนของสื่อ” (mediascapes) และ “แดนของความคิด” (ideoscapes)¹¹ แม้แต่เท่านั้น การไหลเวียนดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ยังจะเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านความถี่ ปริมาณและการเชื่อมต่อกันระหว่างประเทศ และภูมิภาคต่างๆ¹² กล่าวคือ เป็นการเพิ่มขึ้นอย่างมากมายมหาศาลกว่ายุคใดๆ ก่อนหน้านี้อย่างไม่อาจเทียบกันได้

ลักษณะการไหลเวียนดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการทำให้โลกทั้งโลก ซึ่งแต่ละส่วนมีความแตกต่างกัน และบางส่วนแยกกันอยู่นั้นได้หลอมรวมให้เป็นโลกใบเดียวกัน ทั้งนี้การหลอมรวมดังกล่าวนี้มีได้สะท้อนในลักษณะของการสร้างจิตสำนึกที่เรียกว่า “we are the world”¹³ เท่านั้น หากแต่ยังสามารถส่งผลกระทบที่ “เป็นจริง” ได้ด้วยในขณะเดียวกัน โลกาภิวัตน์ยังมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีความขัดแย้งในตัวเอง (contradictory process)¹⁴ ซึ่งสามารถพิจารณาได้อยู่ 4 ประเด็น คือ ประเด็นแรก โลกาภิวัตน์มีลักษณะของ “กระบวนการทำให้เป็นระดับโลก” (globalization) ไปพร้อมๆ กันกับลักษณะที่เรียกว่า “กระบวนการทำให้เป็นท้องถิ่น” (localization) ซึ่งหมายถึง “การพยายามสร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละประเทศในระบบตลาดโลก” (วิทยาการ เชียงกูล, 2547: 144-145) และเกิดเป็นคำใหม่ที่ว่า “กระบวนการ

¹⁰ ระบบทุนนิยมมีพัฒนาการที่ก้าวออกมาในหลายระดับ ดังนี้ **ขั้นตอนแรก** คือ การเข้ามาหาประโยชน์กับทรัพยากรในประเทศอื่น โดยผ่านกลไกของระบบอาณานิคม **ขั้นตอนที่สอง** คือ พยายามที่จะเอาประโยชน์จากแรงงานในสังคมอื่น **ขั้นตอนที่สาม** คือ พยายามที่จะมาหาประโยชน์จากทุนที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ และ **ขั้นตอนสุดท้าย** คือ การมาเอาประโยชน์จากวัฒนธรรม อนึ่ง โลกาภิวัตน์ในปัจจุบันนี้ ทุนนิยมจะพัฒนามาสู่ระดับขั้นนี้ (ขั้นสุดท้าย) กล่าวคือ เป็นขั้นที่พยายามจะเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2545: 142-143.

¹¹ ศาสตราจารย์อรุณ อัมพาตุไร (Arjun Appadurai) นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชาวอินเดียเสนอไว้ว่าใน โลกาภิวัตน์มีการไหลเวียนอยู่ใน 5 แดนดังต่อไปนี้ (1) “แดนของมนุษย์” (ethnoscapes) เป็นการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่ปรากฏในรูปของ นักท่องเที่ยว ผู้อพยพลี้ภัย คนพลัดถิ่น และแรงงานข้ามชาติ (2) “แดนของเทคโนโลยี” (technoscapes) เป็นการเคลื่อนย้ายของเทคโนโลยีด้วยความเร็วสูงข้ามพรมแดนประเทศต่างๆ ไปทั่วทั้งโลก ทั้งเทคโนโลยีเชิงกล (mechanical technologies) เช่น เทคโนโลยีในการเพาะปลูกพืช หรือการทำเหมืองแร่ และเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร (informational technologies) (3) “แดนของเงินตรา” (finanscapes) เป็นการเคลื่อนย้ายเงินหรือสิ่งที่ใช้แทนเงิน ผ่านตลาดเงิน ตลาดหุ้น ตลาดสินค้าในระดับโลก (4) “แดนของสื่อ” (mediascapes) เป็นการแพร่กระจายของ “ความเป็นจริง” (reality) และโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ที่เป็นตัวผลิตและแพร่กระจายความเป็นจริงนั้น และ (5) “แดนของความคิด” (ideoscapes) เป็นการแพร่กระจายของความคิด (idea) หรืออุดมการณ์ (ideology) ทางการเมืองของรัฐและ “อุดมการณ์ค้าน” (counter- ideology) ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ใน Arjun Appadurai, 1996: chapter 2.

¹² Jame A. Beckford, “New Religious Movements and Globalization,” in **New Religious Movements in the 21st century: Legal, Political, and Social Challenges in Global Perspective**, edited by Phillip Charles Lucas and Thomas Robbins, (New York: Routledge, 2004), p. 254.

¹³ กาญจนา แก้วเทพ, **สื่อสองวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2539), หน้า 62.

¹⁴ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, **โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 12. และ อานันท์ กาญจนพันธุ์, “โลกาภิวัตน์กับวัฒนธรรมไทย,” ใน **ท้องถิ่นพัฒนา กับโลกาภิวัตน์ วิกฤตโลก วิกฤตไทย อะไรคือทางรอด**, บรรณาธิการโดยชัชวาล บุญปิ่น และสมเกียรติ ตั้งนโม, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2544), หน้า 7.

ผสานระหว่างกระแสโลกและกระแสท้องถิ่น” (glocalization) (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2548: 12) ส่วนประเด็นที่สอง ในแง่วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์มีลักษณะของ“กระบวนการทำให้เป็นแบบ (วัฒนธรรม) เดียวกัน” (homogenization) หรือเรียกอีกอย่างว่าการสร้าง “วัฒนธรรมเดียว” (monoculture) แต่ในขณะเดียวกันกลับทำให้มีการเกิดขึ้นหรือการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างขึ้นอย่างหลากหลายสำหรับประเด็นที่สาม ในแง่ของระบบตลาดโลกาภิวัตน์มีลักษณะของการ บูรณาการ (integration) เข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของตลาดโลก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการกีดกันผลึกใส (exclusion) ออกจากชุมชนร่วมด้วย กล่าวในแง่หนึ่งคือ การทำให้เป็นคนชายขอบ (marginalization) (สุริชัย หวันแก้ว, 2546: 33-34) นั่นเอง และประเด็นสุดท้าย ในขณะที่กระแสหลักของโลกาภิวัตน์ดำเนินไป ด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดกระแสต่อต้านที่เรียกกันทั่วไปว่า “การต่อต้านโลกาภิวัตน์”(anti-globalization) ของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากกระแสดังกล่าวเกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นเรื่องความเปราะบาง (fragility)¹⁵ ของสังคมโลก กล่าวได้ว่ายังเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญซึ่งควรกล่าวถึง ทั้งนี้เพราะประเด็นดังกล่าว คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบันที่ล้วนเต็มไปด้วย “ความเสี่ยง” “ความซับซ้อน” “ความสับสนวุ่นวาย” ซึ่งพร้อมที่จะปะทุหรือเกิดปัญหาต่างๆ นับตั้งแต่ปัญหาระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงปัญหาระดับโลกได้อยู่ตลอดเวลา อนึ่ง ความเปราะบางดังกล่าวนี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ได้จำแนกไว้ 2 ประการ คือความเปราะบางทางการเมือง (political fragility) และความเปราะบางทางเศรษฐกิจ (economic fragility) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2547: 80-113) อย่างไรก็ตามยังมีความเปราะบางอีก 2 ประการที่มีความสำคัญไม่แพ้กันก็คือ ความเปราะบางทางนิเวศวิทยา (ecological fragility) และความเปราะบางทางสังคม (social fragility)¹⁶

เมื่อประเด็นความเปราะบางหรือความเสี่ยงต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น คือกระบวนการหนึ่งที่โอบล้อมสังคมโลกไว้ อีกทั้งยังสามารถส่ง “ผลกระทบข้างเคียง” (side effect) ต่อทั้งมนุษย์และสังคมได้อย่างสำคัญ มากไปกว่านั้นยังเป็น “เงื่อนไข” ที่ทำให้เกิดรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หรือที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545) (new social movements - NSM) กล่าวเฉพาะการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นั้น นอกจากจะมีเงื่อนไขมาจากประเด็นเรื่องความเปราะบางของสังคมแล้ว ยังมีเงื่อนไขอื่นที่สำคัญ หรือกล่าวได้ว่าเป็นเหตุผลหลักอีกประการหนึ่งที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นก็คือ อำนาจของข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมถึงกันอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยี ด้วยเหตุดังนั้นลักษณะเด่นของขบวนการดังกล่าวจึงอยู่ที่ความสามารถในการเชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งในระดับประเทศหรือระดับโลก กล่าวอีกแง่หนึ่งก็คือการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ได้สายเส้นแบ่งระหว่าง “เรื่องส่วนตัว” กับ “เรื่องส่วนรวม” หรือมีลักษณะการเรียกร้องที่โยงเรื่องส่วนตัวกับเรื่องส่วนรวมให้เป็นเรื่องเดียวกัน ไม่เว้นแม้แต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา

¹⁵ การเรียกที่สื่อให้เห็นถึงสภาวะการณ์ของโลกที่เปราะบางนั้น พบว่าการเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น “สังคมแห่งความเสี่ยงระดับโลก” (global risk society) ใน Ulrich Beck, 1992) “ความสลับซับซ้อนระดับโลก” (global complexity) ใน John Urry, 2003) และ “โลกที่สับสนวุ่นวาย” (turbulent world) ใน James N. Rosenau, 1997) เป็นต้น.

¹⁶ ความเปราะบางทั้ง 4 ประการนี้ แท้ที่จริงแล้วมีลักษณะทับซ้อนกันอยู่ไม่มากก็น้อย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีลักษณะที่ไม่แยกขาดจากกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งยังเป็นเงื่อนไขในการเกิดขึ้นของกันและกันอย่างสำคัญ ด้วยเหตุดังนั้นการแบ่งประเภทจึงมีเหตุผลเพื่อความสะดวกต่อการอภิปรายและทำความเข้าใจเท่านั้น.

6. ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอในการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งที่สำคัญไปกว่านั้น ในโลกปัจจุบัน พื้นที่ไซเบอร์ยังเป็นอีกหนึ่ง “พื้นที่” ที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะพื้นที่ดังกล่าวได้เข้ามาทำงานแทนพื้นที่อันจำเป็นซึ่งขาดหายไป ในสังคมสมัยใหม่หลายอย่าง กล่าวคือ พื้นที่ไซเบอร์ได้เอื้ออำนวยและเปิดให้ผู้คนเข้ามาพบปะกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ร่วมในการลงทัณฑ์ทางสังคมแก่บุคคลหรือการกระทำที่ต่างเห็นว่าเป็นผลร้ายแก่ส่วนรวม พื้นที่ประเภทนี้เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถจัดองค์กรเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ร่วมกันบางอย่าง ดังนั้น พื้นที่ประเภทนี้จึงเป็นอำนาจของสังคม เป็นพื้นที่ซึ่งไม่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตย (ของรัฐ, ของผู้ใหญ่บ้าน, ของสมภาร, ของเจ้าพ่อ ฯลฯ) ในสังคมสมัยก่อนพื้นที่เหล่านี้ก็คือ บ่อน้ำ, ตลาด, ศาลาริมทาง, หรือแม้แต่ในวัดเองด้วยเหตุฉะนั้นพื้นที่ไซเบอร์จึงมีความคล้ายคลึงกับพื้นที่สาธารณะทางสังคมของสมัยโบราณมาก เพราะเปิดกว้างให้ทุกคนเดินเข้าสู่พื้นที่นี้ได้ตามใจชอบ เลือกที่จะร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มคนที่ต้องการ เหมือนบ่อน้ำใหญ่ในหมู่บ้านโบราณ กล่าวคือเป็นพื้นที่สาธารณะที่แบ่งความเป็นส่วนตัวอยู่ด้วย หรือกล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือ เป็นพื้นที่ที่สาธารณะกึ่งส่วนตัว (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ม.ป.ป.: ออนไลน์) นั่นเอง ฉะนั้น เฟซบุ๊ก ซึ่งจัดเป็นสื่อใหม่ซึ่ง “กระทำการ” หรือปฏิบัติการบนพื้นที่ไซเบอร์จึงสามารถตอบสนองอารมณ์/ความรู้สึกหรือสามารถทดแทนความต้องการที่ขาดหายไปดังที่กล่าวมาข้างต้นได้ สำคัญไปกว่านั้น เฟซบุ๊กยังสามารถยังขยายรสนิยมของมนุษย์ให้กว้างขวางและสลับซับซ้อนมากขึ้น เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะสื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊กมีคุณลักษณะที่ทำให้คุณสมบัติทั้งในเชิงเทคนิค (technical aspect) และคุณสมบัติในเชิงสังคม (social aspect) เป็นต้น¹⁷ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กที่มีต่อพระพุทธศาสนาทั้งในแง่บวกคือด้านที่ส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาและด้านลบคือบ่อนทำลายหรือบิดเบือนหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้ภาพตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่ไม่ตรงกับภาวะที่ควรจะเป็น

¹⁷ โรเบิร์ต เค โลแกน (Robert K. Logan) ได้จำแนกไว้ 16 ประการ ได้แก่ 1) สื่อใหม่เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) 2) สื่อใหม่ง่ายต่อการเข้าถึงและการแพร่กระจายสารสนเทศ (Ease of access to and dissemination of information) 3) สื่อใหม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องกัน (Continuous learning) 4) สื่อใหม่มีการวางตัวในแนวเดียวกันและเอื้อต่อการบูรณาการ (Alignment and Integration) 5) สื่อใหม่เอื้อต่อการสร้างชุมชน (Creation of community) (6) สื่อใหม่มีลักษณะที่ง่ายต่อการเคลื่อนย้าย พกพาได้สะดวก (Portability) 7) สื่อใหม่มีลักษณะที่หลอมรวมกัน (Convergence) 8) สื่อใหม่มีลักษณะปฏิบัติงานร่วมกันได้ (Interoperability) 9) สื่อใหม่มีความสามารถที่จะประมวลเนื้อหาจากหลายแหล่งมารวมกันไว้ได้ (Aggregation of Content) 10) สื่อใหม่เพิ่มความหลากหลาย เพิ่มทางเลือก (Variety, Choice Long-tail) 11) การทวนคืนกลับมาประสานกันครั้งใหม่ระหว่างผู้ส่งสาร/ผู้รับสาร (Reintegration of consumer & producer) 12) สื่อใหม่มีลักษณะส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทางสังคมและการร่วมมือกันทางไซเบอร์ (Social collectivity & Ceber-cooperation) 13) การเกิดวัฒนธรรมแบบบริมิคซ์ (Remix Culture) 14) การเปลี่ยนจาก “ผลผลิต” มาสู่ “บริการ” (From products to services) 15) เป็นสื่อที่อนุญาตให้ผู้รับสารเป็นผู้เปลี่ยนแปลงเนื้อหา (User-based transformation of new media) และ 16) จากคุณลักษณะทั้ง 15 ประการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สื่อแบบเดิม คือ สื่อเก่า ก็อาจจะมีคุณลักษณะดังที่กล่าวมา แต่ความต่างนั้นก็อยู่ที่ว่าสื่อเดิมนั้นอาจมีบางคุณลักษณะเท่านั้นและจะไม่ครบทุกคุณลักษณะ ในขณะที่สื่อใหม่นั้นจะมีทุกคุณลักษณะอย่างใน กาญจนา แก้วเทพ และนิคม ชัยขุนพล, 2555: 19-51.

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพและนิคม ชัยขุนพล. (2555). *คู่มือสื่อใหม่ศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). *สื่อสองวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิชาษา.
- _____. (2545). *สัญญาวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา.
- ประทุมพร วัชรเสถียร. (2548). *โลกร่วมสมัย: ตอบคำถามของคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ปาเจรา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- โรลลิ่ง บาร์ตส์. (2551). *มายาคติ*. แปลโดย วรณพิมล อังคศิริสรรพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ.
- วิทยากร เชียงกุล. (2547). *อธิบายศัพท์ใหม่เพื่อเข้าใจโลกยุคใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2546). *กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ Marginalization*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาพัฒนาการแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). *เส้นผมบังภูเขาคือ: ความคิดสามัญเชิงวิพากษ์*. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. (2548). *โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Appadurai, Arjun. (1996). *Modernity at Large : Cultural Dimension of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Beck, Ulrich. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Rosenau, James N. (1997). *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Urry John. (2003). *Global Complexity*. Cambridge: Polity.